

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM
CEZASI VERİLEN SUÇLAR VE GEREKÇELERİNİN
İNCELENMESİ**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdullah ACAR

HAZIRLAYAN

ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA

KONYA-2022

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA
	Numarası	18810601142
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri - Temel İslam Bilimleri
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdullah ACAR
	Tezin Adı	İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM CEZASI VERİLEN SUÇLAR VE GEREKÇELERİNİN İNCELENMESİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **İslam Hukuku ve Uluslararası Hukukta Ölüm Cezası Verilen Suçlar Ve Gerekçelerinin İncelenmesi** başlıklı bu çalışma 26/01/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler ¹		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	(Danışman) Doç. Dr.	Abdullah ACAR	X X
2	Prof. Dr.	O.... Ç....	X X
3	Doç. Dr.	İ..... Y.....	X X

¹ Türkiye'de, 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu" gereği jüri üyelerinin *adı, soyadı ve imzaları gizlenmektedir*. Herhangi bir sorunuz varsa bizimle iletişime geçebilirsiniz: sosbil@erbakan.edu.tr

NOTE: Due to the Personal Data Protection Law No. 6698 and dated 24/3/2016 in Turkey, *the names, surnames and signatures* of the members of the jury **are hidden**. If you have any question you can contact us: sosbil@erbakan.edu.tr

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA		
	Numarası	18810601142		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Temel İslam Bilimleri		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM CEZASI VERİLEN SUÇLAR VE GEREKÇELERİNİN İNCELENMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm. **09/02/2022**

ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA		
	Numarası	18810601142		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Temel İslam Bilimleri		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdullah ACAR		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM CEZASI VERİLEN SUÇLAR VE GEREKÇELERİNİN İNCELENMESİ			

İslam hukuku ilke olarak vahye dayalı bir hukuk sistemi olduğundan aynı zamanda merhamet ve hoşgörüyü dayalı da bir hukuk sistemidir. Bu sebeple dünyanın her yerinde emniyet ve güvenliğin sağlanmasında aslında tüm hukuk sistemlerine örneklik teşkil edecek nitelikler taşır. Yüce Allah insanların gerek bireysel ve gerekse toplumsal olarak sosyal yaşamlarını şekillendirmek ve ayrıca bu kişilerin hem maddî hem de manevî yönden mutlu bir hayat sürmesi için düzenlemeler ve kanunlar koymuştur. İnsan hayatının diğer canlıların hayatlarına nazaran daha fazla kutsallığı ve yüceliği sebebiyle, İslami Dini insan hayatını yok etmeye yönelik her türlü saldırıyı yasakladığı gibi saldırıdan vazgeçmeyi hedefleyen veya büyük ölçüde sınırlayan etkili yasaklar koyar. Bunun yanında bir insanın hangi durumlarda öldürülebileceğine dair özel hükümler de getirir. Yüce Allah yaşama hakkının yüceliğinden bahisle, bazı haller dışında haddi aşarak insanları öldürenler hakkında kısıtı emretmiştir.

Çünkü kısas, yaşama hakkını garanti altına alan özel bir hayat türüdür. Buna göre bir katil, cinayet suçunu işledikten sonra yaptığının cezasız kalmayacağını ve kendisinin de aynı şekilde cezalandırılacağını bilmesi, aslında onu ve toplumu bu tür

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

suçlardan uzak tutar ve toplum da bu suçlardan kurtulur. Vahiyden uzak şekilde hazırlanan uluslararası hukuk metinlerinde de tür cezalar ve uygulamaların bulunması, İslam hukukuna olan inançlarından ve kabullerinden değil, insan ırkının yeryüzünde hayatta kalması konusundaki çabalarından dolayı olabilir.

İslam hukukunda kısas her zaman ya da mutlak şekilde îfa edilmesi gereken bir uygulama değildir. Bunların arasında ihmal ve tedbirsizlik ve failinin dikkat etmemesi sonucu oluşan kasıtsız bir suç olması durumunda İslam Hukuku ve pozitif hukuk, insanları daha dikkatli olmaya ve davranışlarına itina göstermeye teşvik etmek maksadıyla daha düşük cezalar düzenlemiştir.

Bu çalışmada, gücümüz nisbetinde cinayet suçuna ilişkin İslam Hukuku ile uluslararası hukuk arasında bir karşılaştırma yapılarak çeşitli sonuçlar elde edilmeye gayret edilmiştir.

İslam hukukunun cezalandırmada temel hedeflerinden biri suç işleyeni ıslah etmek, ona doğruyu göstererek topluma yeniden kazandırmak, aksi halde toplumun refahını öncelemektir.

İşte İslâm hukukunda kanun koyucusunun gayesi; ortaya çıkması arzu edilen bir fiile insanları teşvik ve ona gayret göstermeleri ve onun meşakkatini ve yükünü yüklemek olursa, o fiili yapmaya mükâfat ve o fiili sevmelerine bir iyi fırsat ortamı oluşturulmuş olur. Buna karşılık aykırı fiil, toplumun emniyetini ve topluluk düzenini ihlâl eden düşmanca suçlar kabilinden olursa, verilecek ceza da, aykırı bu fiilin gerektirdiği fiili yapmaktan caydırıcı, daha ağır bir ceza ile ıslah eden bir ceza olması gerekir.

Öte yandan uluslararası hukukta da toplumda huzursuzluk çıkarıcılar için farklı ülkelerde birbirine benzer cezaların uygulandığına şahit olunur. Özellikle insan neslini yavaş yavaş öldürmeyi ve yok etmeyi hedefleyen uyuşturucu veya uyarıcı madde temini ile bunları elde edebilmek için yağmalama, talan, hırsızlık vb. suçlar toplumdaki huzursuzluğu artırdığından yol kesme suçuna benzemektedir.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bunun sonucu olarak da uyuşturucu kullanımı ve buna aracılık yapılan her türlü fiile çeşitli oranlarda ceza verilmektedir. Hatta ilerleyen durumlarda bu suçta ölüm cezası dahi uygulanmaktadır.

Uluslararası arenada da bazı halkı Müslüman ülkelerde uygulanan ve İslam hukuku kaynaklı ölüm cezaları sürekli gündemde tutularak sanki ölüm cezası sadece İslam hukukunda varmış gibi algılarla İslam hukuku aleyhinde kampanyalar düzenlenmektedir. Bu çalışmada ele alınan konu, İslam hukuku ve uluslararası hukukta ölüm cezası verilen suç çeşitleri ve gerekçelerinin incelenerek İslam hukuku ile pozitif hukuk arasındaki irtibata dikkatler çekilerek, İslam hukuku hakkındaki olumsuz kampanyaların azaltılmasına bir nevi katkıda bulunmak olacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: İlahiyat, İslam ceza hukuku, Uluslararası hukuk, Ölüm cezası.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA		
	Student Number	18810601142		
	Department	Basic Islamic sciences / Basic Islamic sciences		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Abdullah ACAR		
Title of the Thesis/Dissertation	CRIMES INSTALLED DEATH IN ISLAMIC LAW AND INTERNATIONAL LAW AND JUSTIFICATION REVIEW			

Since Islamic law is a legal system based on revelation, it is also a legal system based on compassion and tolerance. For this reason, it has qualities that will set an example for all legal systems in ensuring safety and security all over the world. Almighty Allah has set regulations and laws in order to shape people's individual and social lives and also for these people to lead a happy life both materially and spiritually. Due to the greater sanctity of human life compared to the lives of other living things, the Islamic Religion prohibits all kinds of attacks aimed at destroying human life, as well as imposes effective prohibitions aimed at or largely limiting the renunciation of attack. In addition to this, special provisions have been made regarding the circumstances under which a person can be killed. Speaking of the greatness of the right to live, Almighty Allah has ordered the death penalty for those who kill people by going beyond the limits, except in some cases.

Because qisas, that is, the death penalty, is a special type of life that guarantees the right to live. Accordingly, knowing that a murderer will not go unpunished after committing the crime of murder and that he will be punished in the same way keeps him and the society away from such crimes, and the society gets rid of these crimes.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

The existence of such punishments and practices in international law texts prepared without revelation may be due to their efforts for the survival of the human race on earth, not their belief in and acceptance of Islamic law.

In Islamic law, the death penalty is not a practice that must be performed all the time or absolutely. Among them, in case of an unintentional crime as a result of negligence and carelessness and negligence of the perpetrator, Islamic Law and positive law have arranged lower penalties in order to encourage people to be more careful and pay attention to their behavior.

In this study, it has been tried to obtain various results by making a comparison between Islamic Law and international law regarding the crime of killing to the extent of our strength. One of the main objectives of Islamic law in punishment is to rehabilitate the perpetrator, to reintegrate him into the society by showing the truth, otherwise, to prioritize the welfare of the society.

Here is the purpose of the legislator in Islamic law; is to encourage people to do good works and to make them strive for it. On the other hand, if the violation is in the form of hostile crimes that violate the security and order of the community, the punishment to be imposed must be a punishment that deters the action required by this illegal act and rehabilitates it with a heavier penalty.

On the other hand, in international law, it is witnessed that similar penalties are applied in different countries for those who cause unrest in the society.

In particular, the supply of drugs or stimulants aimed at slowly killing and destroying the human generation, and looting, pillage, theft, etc. to obtain them. Since crimes increase the unrest in the society, it is similar to the crime of blocking the road. As a result of this, drug use and all kinds of acts mediated by it are punished at various rates. In later cases, even the death penalty is applied to this crime.

In the international arena, the death penalty imposed by some people in Muslim countries and originating from Islamic law is constantly kept on the agenda, and campaigns are organized against Islamic law with the perception that the death penalty exists only in Islamic law. The subject discussed in this study will be to contribute to the reduction of negative campaigns about Islamic law by drawing attention to the contact between Islamic law and positive law by examining the types of crimes and their justifications in Islamic law and international law.

KEY WORDS: Theology, Islamic criminal law, International law, Death penalty.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1
1. KONUYLA ALAKALI KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	4
2. TEZİN PROBLEMLERİ.....	5
3. TEZİN AMACI.....	6
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	8
5. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUK, SUÇ VE CEZA.....	10
1.1. Fıkıh ve İslam Hukuku Arasındaki İrtibat.....	10
1.2. Uluslararası Hukuk hakkında Bilgi	11
1.3.İslam'a Göre Yaşama Hakkı.....	13
1.4. Uluslararası Hukuk Normlarında Yaşama Hakkı.....	14
1.5. İslam Hukukunda Zararın Karşılanması İlkesinin Temelleri	17
1.6. İslam Ceza Hukukuna Göre Suç.....	19
1.6.1.Cinayet Hakkında Genel Bilgi	20
1.6.2.Lügat ve İstılâhî Bakımdan Cinayet.....	21
1.6.3. İslam Hukukunda Öldürmenin Yasaklandığına Dair Deliller.....	22
1.6.4. Öldürme Suçunun Unsurları.....	23
1.6.4.1. Öldürme Suçunun Maddi Unsurları	24
1.6.4.2. Öldürme Suçunun Manevi Unsurları	25
1.6.5. Öldürme Suçunu İspat Vasıtaları	25
1.6.6. Öldürülende Aranılan Şartlar	26
1.7. İslâm Hukukuna Göre Ceza.....	27
1.7.1. İslam Hukuku ve Modern Hukukta Ceza Verilebilme Şartları	28
1.8. Diyet ve Diyetle İlgili Konular	30
1.8.1. Diyet Kime Ödenir?.....	31
1.8.2. Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Şafî'nin Diyet Konusundaki Görüşleri	32
1.8.3. İmam Muhammed, Ebu Yusuf ve Ahmed b. Hanbel'in Diyet Konusundaki Görüşleri	33

1.8.4. İmam Şafii'nin Diyet Konusundaki Yeni Kanaati.....	33
1.8.5. İslam Hukukunda Diyet Miktarı.....	34
1.8.6. Cinayetlerde Diyet Ödenmesinin Gerekçesi	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	40
CEZASI ÖLÜM OLAN SUÇLAR VE TAKDİR EDİLEN CEZALAR	40
2.1. İslam Hukukunda Kasten Öldürme Suçu	40
2.1.1. Kasten Öldürmenin Cezası	41
2.1.2. Kısasın Anlamı ve Hikmeti	41
2.1.3. Kısası Gerektiren Şartlar	44
2.1.4. Uluslararası Hukukta Kasten Öldürme Suçunun Cezası	46
2.2. Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayet	48
2.2.1. İslam Hukukunda Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayetin Cezası.....	49
2.2.2. Modern Hukukta Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayetin Cezası	49
2.2.3. Uluslararası Hukukta Kasta Benzer Öldürme Cezası.....	50
2.3. Hataen Öldürme.....	51
2.3.1. Hataen Öldürmenin Hukuktaki Anlamı.....	53
2.3.2. İslam Hukukunda Hataen Öldürme Suçunun Cezası	54
2.3.3. Hataen Öldürme Suçunun Diyeti.....	54
2.3.4. Hataen Öldürme Suçunun Kefâreti.....	56
2.3.5. Uluslararası Hukukta Hataen Öldürme Cezası	58
2.4. Bağy/İsyan/Terör Suçu	59
2.4.1. Bağy'in Haram Olduğuna Dair Deliller	60
2.4.2. Devlet Başkanında Aranılan Şartlar	62
2.4.3 Bir Fiilin Bağy Olarak Kabul Edilmesinin Şartları.....	64
2.4.4. İsyan (bağy) Suçunun Cezası	64
2.5. Hirabe-Yol Kesme Suçu.....	67
2.5.1.Yol Kesmenin Tanımı	67
2.5.2. Yol Kesme Cezasının Delilleri.....	67
2.5.3. Yol Kesen (Muhârip) Sayılmak İçin Şartlar	69
2.5.4. Yolu Kesilen (Mağdur) Sayılmak İçin Şartlar.....	71
2.5.5. Yol Kesenlere Verilecek Cezalar	71
2.6. İrtidad Suçu Ve Cezası	74
2.6.1. İrtidatın Tanımı.....	74
2.6.2. İrtidadı Yasaklayan Deliller.....	75

2.6.3. İslama Göre Din Hürriyeti	77
2.6.3.1. Medine Sözleşmesi (Vesikası).....	78
2.6.4. İslam Hukukçularının İrtidat Hakkındaki Görüşleri	78
2.6.5. Mürtedin Cezası	81
2.7. Zina Suçu ve Cezası.....	83
2.7.1. Zinanın Tanımı	83
2.7.2. Zinanın İsbatı İçin Vesileler	84
2.7.3. Zina Suçunun Cezası	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	89
ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM CEZASI VERİLEN SUÇ ÇEŞİTLERİ	89
3.1. Tarihte Adam Öldürme İçin Öngörülen Ceza	89
3.1.1. Babillilerde Kisas/Ölüm Cezası	89
3.1.2. Mısır Firavun Hukuku.....	91
3.1.3. Roma Devletinde Kisas	91
3.2. Vatana İhanet Suçu ve Cezası	92
3.2.1. Alman Hukukunda Vatana İhanet	92
3.2.2. İngiliz Hukukunda Vatana İhanet.....	92
3.2.3. Tanzanya Hukukunda Vatana İhanet.....	93
3.3. Çeşitli Ülkelerde Irza Tecavüz Suçu Cezası.....	95
3.3.1. İngiltere'de Tecavüz Suçu ve Cezası	96
3.3.2. İran ve İrdün'de Tecavüz Suçu ve Cezası.....	97
3.3.3. Çin Yasalarında Tecavüz Cezası	98
3.4. Rüşvet Suçu.....	99
3.4.1. Rüşvet İçin Öngörülen Cezalar	100
3.5. Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti Suçu	101
3.5.1. Uyuşturucu Madde İmal, Ticaret ve Kullanımı Cezası.....	102
3.5.2. Uluslararası Uyuşturucu ve Uyarıcılarla Mücadele Sözleşmeleri	104
3.5.3. Bazı Müslüman Ülkelerinde Uyuşturucu Cezaları	108
3.5.4. Bazı Müslüman Ülkelerinde Uyuşturucu Cezaları	109
3.5.5. Uyuşturucuyla Mücadelenin Gerekçeleri	110
3.6. Ölüm Cezasını Kaldırma Eğilimi.....	110
3.6.1. Uluslararası Sözleşmelerde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası	111
3.6.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmelerde Yaşam Hakkı	111
3.6.4. Afrika Sözleşmelerde Yaşam Hakkı.....	112

3.6.5. Arap İnsan Hakları Bildirgesi'nde Yaşam Hakkı	113
SONUÇ.....	117
BİBLİYOGRAFYA	121

KISALTMALAR

bk.	: Bakınız
DİA	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü, ölüm tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
thk.	: Tahkik eden
t.y.	: Tarih yok
v.b.	: Ve benzeri
y.y.	: Yayın yeri yok

ÖNSÖZ

İnsanoğlu, akıllı, irade sahibi bir varlık olduğu için her türlü fiillerinden de sorumlu tutulmuştur. Diğer varlıklarda bulunmayan bu özelliği sebebiyle insanın iyi ya da kötü sayılabilecek davranışları öncelikle yaratıcı daha sonra da yöneticiler tarafından kurallarla sınırlandırılmıştır. İşte insanların huzuru ve toplumun güvenliğinin sağlanması için uyulması gereken kurallar bir bütün olarak hukuk kurallarını oluşturur.

Ahlak kurallarının tersine hukuk kurallarına aykırı davranılması, bir başka ifadeyle suç işlenmesi cezayı da beraberinde getirmektedir. Belki de bu sebeple İslam hukukunun büyük bir kısmını "*Ukûbât*" yani ceza meseleleri oluşturmaktadır. Genel hukuk ilkelerine göre ceza verebilmek için suçun tarfinin yapılması gerekmektedir. Çünkü suçun işleniş şekli, maksadı ve doğurduğu sonuçların cezanın takdir edilmesinde etkisi büyüktür. Nitekim kişi, işlediği suçun mahiyetine göre cezalandırılmaktadır. Her suç içeren fiilin işlenmesi mutlak surette cezayı da gerektirmeyebilir.

Tanzanya asıllı¹ bir öğrenci olarak "*İslam Hukuku ve Uluslararası Hukukta Ölüm Cezası Verilen Suçlar ve Gerekçelerinin İncelenmesi*" başlıklı bu araştırmayı seçmemizin nedeni, din ve dil bakımından büyük farklılıkların bulunduğu, mesela Müslümanların sayısının üçte bir olduğu bir ülkede yaşıyor olmamız ve çoğu zaman hukuka uymayan ya da uydurulan ölümlerin yaşanması ve bu cinayetlerin çoğunlukla İslam'a da mal ediliyor olmasıdır. Öyle ki bu ölüm cezası ile cezalandırmalarda ya da öldürmelerde çoğu zaman hukukî değil kişisel yorumlarla fetvalar uydurulabilmektedir. Böylece öldürülmesi hedeflenen kişi ya da kişiler için dinî ya da uluslararası bir gerekçe de bulunabilmektedir. Enteresan olan şey bu öldürülenler için ne diyet ne de başka bir cezalandırma talebinde dahi bulunmanız çoğunlukla imkân dâhilinde olmamaktadır. Ben de ülkemde ve genel olarak kıt'a Afrika'sında yaşanan etnik ya da dinî çatışmaların veya ölüm cezası verilmesi gerektiği halde uluslararası

---

¹ Resmî adı "Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti", Doğu Afrika'daki "*Tanganyika*" ile Hint Okyanusu içerisinde yer alan "*Zanzibar*" Takımadaları'nın 1964 yılında birleşmesiyle ve sonuna da bölge manasına gelen "*ia*" hecelerinden oluşmuştur.

sözleşmeler gereği verilemeyen ya da ertelenen cezaların dinî bakımdan ne ifade ettiğini açıklamaya gayret ettim. İnsanların maddî sebeplerle ya da can güvenliği vb. çeşitli vesilelerle din değiştirdiği bir coğrafyada mesela, ülkemdeki Müslüman birinin Hristiyanlığa geçmesi kısaca mürted olması durumunda İslam tarihindeki örneklerde olduğu gibi öldürülüp öldürülmeyeceğinin ilke ve gerekçelerini araştırmayı hedefledim. Böylece ülkemde yaşanması muhtemel irtidat hareketleri, evlilerin zina etmeleri gibi durumlarda, onların recm edilmelerine gerekçe teşkil edilip edilemeyeceği gibi konuları çalışarak, tarihteki uygulamalar ile günümüzdeki uygulamaları karşılaştırıp İslam ceza hukuku hakkındaki yanlış kanaat ve değerlendirmelerin önüne geçme gayretinde olmaya çalıştım.

Çalışmamızda öncelikle İslam hukukunda ölüm cezası verilen suçları tespit ettik. Ardından bu suçlar için ön görülen cezalarla bu cezaların maddi karşılıklarını ya da affedilmelerinin mümkün olup olamayacağını nakletmeye gayret ettim. Devamında ise uluslararası hukukta ölüm cezası verilen suçlar ve öngörülen cezalar hakkında bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmaya başlamamda katkı ve teşvikleri olan danışman hocam Doç. Dr. Abdullah ACAR ile başta Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi İslam hukuku Ana Bilim dalında kendilerinden ders aldığım bölüm hocalarım olmak üzere tüm Fakülte ve Enstitü yönetimine teşekkür ediyorum.

ABUBAKARI EMANUEL NAKAZA

Konya-2022

GİRİŞ

İslam hukuku ilke olarak vahye dayalı bir hukuk sistemi olduğundan aynı zamanda merhamet ve hoşgörüyü dayalı da bir hukuk sistemidir. Bu sebeple dünyanın her yerinde emniyet ve güvenliğin sağlanmasında aslında tüm hukuk sistemlerine örneklik teşkil edecek nitelikler taşır. İnsanlığı yaratan Allah, her şeyi insanlığın yaratılmasından önce takdir etmiş ve bununla birlikte onların geçimlerini sağlayacak ve tüm ihtiyaçlarını karşılayacak imkânları da hazırlamıştır. Yüce Allah insanların gerek bireysel ve gerekse toplumsal olarak sosyal yaşamlarını şekillendirmek ve ayrıca bu kişilerin hem maddî hem de manevî yönden mutlu bir hayat sürmesi için düzenlemeler ve kanunlar koymuştur. Devam eden hayat içinde zamanla yeryüzünde fitne ve fesat zuhur etmeye ve akabinde insanoğlu birbirini öldürmek suretiyle yeryüzüne kan dökerek hatalara düşmeye başladı. Bunun üzerine Allah(cc) kisası bazı haller dışında insanların birbirini öldürmesini tüm çağlar için geçerli olmak üzere yasaklayarak şöyle buyurdu: *”Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur”*.²

İnsan hayatının diğer canlıların hayatlarına nazaran daha fazla kutsallığı ve yüceliği sebebiyle, İslami Dini insan hayatını yok etmeye yönelik her türlü saldırıyı yasakladığı gibi saldırıdan vazgeçmeyi hedefleyen veya büyük ölçüde sınırlayan etkili yasaklar koyar. Bunun yanında bir insanın hangi durumlarda öldürülebileceğine dair özel hükümler de getirir. Yüce Allah yaşama hakkının yüceliğinden bahisle, bazı haller dışında haddi aşarak insanları öldürenler hakkında kisası emrederek şöyle buyurdu: *”Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız”*³ Bu ayet hayatın kısasa bağlı olduğuna işaret eder. Çünkü kısas, yaşama hakkını garanti altına alan özel bir hayat türüdür. Buna göre bir katil, cinayet suçunu işledikten sonra yaptığının cezasız kalmayacağını ve kendisinin de aynı şekilde cezalandırılacağını bilmesi, aslında onu ve toplumu bu tür suçlardan uzak tutar ve toplum da bu suçlardan kurtulur. Vahiyden uzak yönetim biçimlerinde dahi bu tür cezalar ve uygulamaların

---

² Maide, 5/32.

³ Bakara, 2/179.

bulunması, İslam hukukuna olan inançlarından ve kabullerinden değil, insan ırkının yeryüzünde hayatta kalması konusundaki istekliliklerinden dolayı bu kısas cezasını uyguladıkları söylenebilir. Bu toplumlar, İslam hukukunu benimsemedikleri halde, Allah'ın emri doğrultusundaki bu yaklaşıma benzeyen uygulamaları, aslında Yüce Allah'ın sonsuz gücünü ve çağlar üstü ezeli bilgisini ortaya çıkarmaktadır.

İslam hukukunda kısas her zaman mutlak îfa edilmesi gereken bir uygulama değildir. İleride de izah edileceği üzere aksine katil, yarı kasıtlı bir cinayet işlemişse veya öldürme bir hata ile olmuşsa, hâkim veya savcı, failin bu suçu zikredilen bu iki yoldan biriyle işlediğini kanıtlarsa, kısas cezası diyete veya hapis cezasına indirilir.

Buna işaret etmek üzere Yüce Allah: *“Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle âzat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir; ancak ölünün ailesi diyeti bağışlarsa o başka. Öldürülen, mümin olmakla birlikte size düşman olan bir topluluktan ise mümin bir köle âzat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir köleyi âzat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir.”*⁴ buyurur.

Bunların arasında ihmal ve tedbirsizlik ve failinin dikkat etmemesi sonucu oluşan kasıtsız bir suç olması durumunda da, İslam Hukuku ve pozitif hukuk, insanları daha dikkatli olmaya ve davranışlarına itina göstermeye teşvik etmek maksadıyla, bunun için de bir cezai sorumluluk düzenlemiş ve daha düşük bir ceza da düzenlemiştir. Bütün bunlar insan neslinin hayatta kalmasını sağlar ve bir bireyin yaşamına yapılan saldırıyı tüm ulusun yaşamına bir saldırı haline getirir. İşte bu çalışmada, gücümüz nisbetinde cinayet suçuna ilişkin İslam Hukuku ile uluslararası hukuk arasında bir karşılaştırma yapmaya gayret edeceğiz.

---

⁴ Nisa, 4/92.

İslam hukukunun cezalandırmada temel hedeflerinden biri suç işleyeni ıslah etmek, ona doğruyu göstererek topluma yeniden kazandırmak, aksi halde toplumun refahını öncelemektir. Mesela İslam hukukunda ölüm cezası verilen suçlardan "hırs" yani devlete başkaldıranlar, terör estirenler ve toplumun mal ve can emniyetini zedeleyenler için ön gördüğü ceza silsilesi yani basit cezadan kısasa doğru artan cezalandırma müeyyideleri incelendiğinde yukarıda zikredilen gayeleri öncelediği görülür.

Aslında hangi tür, hangi inanç sebebiyle olursa olsun müeyyideler, insanı, hukukun aslı hükümlerine itaate sevk etmek için konulmuş tedbirlerin tümüdür. Eksiksiz, kâmil bir hukuk daima iki çeşit hüküm ihtiva eder:

- **Aslı hükümler:** Bunlar, kendilerinden menfaatler, münasebetler ve işlemler için konulmuş düzenleyici hukuk düzeninin meydana geldiği ve insanların ona karşı tecavüzünden sınırlarını korumak gereken hükümlerdir.

- **Te'yîdî hükümler:** Bunlar, bu aslı hükümleri himaye için konulmuşlardır. O halde hukukî müeyyideler, koruyucu hükümlerdir. Yani İslâm Hukukuna nispeten müeyyideler, ülkeye ve ülkenin menfaatlerine nisbeten ordu gibidir: Onu takviye eder, hududunu korur ve ona tecavüz eden cezalandırır. Bu koruyucu ordu kaybolursa veya kuvveti parçalanır, dağılırsa, ülke yağmalanır, devletin kuvvet ve iktidarı son bulur. Aynı şekilde hukukî müeyyideler de kaybolunca (kalmayınca), İslâm Hukukuna hürmet yok olur ve onun iktidarı kalmaz.⁵

Öte yandan İslam hukukunda müeyyideler; "Özendirici" ve "Caydırıcı" müeyyideler olarak sınıflandırılır. Sanki bu ikisi birbirinin zıddı gibi düşünülebilir. Bu sınıflandırma, insanları bir fiile sevk veya ondan menetmek olan, hukukî gayenin bünyesine göredir. İşte İslâm hukukunda kanun koyucusunun gayesi; ortaya çıkması arzu edilen bir fiile insanları teşvik ve ona gayret göstermeleri ve onun meşakkatini ve yükünü yüklemek olursa, o fiili yapmaya mükâfat ve o fiili sevmelerine bir iyi fırsat ortamı oluşturulmuş olur. Mesela; bazı devletlerde evliliğe teşvik sadedinde genç

---

⁵ Mustafa Ahmed ez-Zerkâ' (ö. 1999) *el-Fıkhü'l-İslâmî fî sebîhi'l-cedîd*, 2 cilt (Dimeşk: Daru'l-kalem, 2004), 2/663.

evliler için düzenlenen malî imkânların sağlanması ve çocuk sayısına göre memurlara prim verilmesi gibi özendirici müeyyideler bu türden sayılabilir.

Buna karşılık aykırı fiil, toplumun emniyetini ve topluluk düzenini ihlâl eden düşmanca suçlar kabilinden olursa, müeyyide cezanın da, aykırı fiilin gerektirdiği fiili yapmaktan caydıran, ezici bir ceza ile te'dip eden bir ceza olması gerekir. Bu çeşid cezaya, "te'dibî müeyyide" veya "ceza veya ukûbât" ismi verilir ki bir devletin hukuk düzenindeki cezalar sistemi genellikle bunlardan meydana gelir.⁶

Öte yandan uluslararası hukukta da toplumda huzursuzluk çıkaranlar için farklı ülkelerde birbirine benzer cezaların uygulandığına şahit olunur. Özellikle insan neslini yavaş yavaş öldürmeyi ve yok etmeyi hedefleyen uyuşturucu veya uyarıcı madde temini ile bunları elde edebilmek için yağmalama, talan, hırsızlık vb. suçlar toplumdaki huzursuzluğu artırdığından hırsızlık suçuna benzemektedir. Bunun sonucu olarak da uyuşturucu kullanımı ve buna aracılık yapılan her türlü fiile çeşitli oranlarda ceza verilmektedir. Hatta ilerleyen durumlarda bu suçta ölüm cezası dahi uygulanmaktadır.

Uluslararası arenada da bazı halkı Müslüman ülkelerde uygulanan ve İslam hukuku kaynaklı ölüm cezaları sürekli gündemde tutularak sanki ölüm cezası sadece İslam hukukunda varmış gibi algılarla İslam hukuku aleyhinde kampanyalar düzenlenmektedir. Bu çalışmada ele alacağımız konu, İslam hukuku ve uluslararası hukukta ölüm cezası verilen suç çeşitleri ve gerekçelerinin incelenerek İslam hukuku ile pozitif hukuk arasındaki irtibata dikkatler çekilerek, İslam hukuku hakkındaki olumsuz kampanyaların azaltılmasına bir nevi katkıda bulunmak olacaktır.

1. KONUYLA ALAKALI KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu çalışmamızı dolaylı olarak ilgilendiren bazı çalışmalar şunlardır:

---

⁶ Zerkâ, *el-Fıkhu'l-İslâmî fî sevbihi'l-cedîd*, 2/666.

Sevinç Okka, *İslam Hukuku ve Osmanlı Uygulanmasında Devlete İsyân (Bağı) Suçu*, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1997.

Arzu Tuncer, *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Ticareti ve Kullanılmasına İlişkin Suçlar* İstanbul Kültür Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

Özkan Özmen, *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları*, Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Ayinuer Abudukelimu, *Dünyada ve Özel Olarak Çin Halk Cumhuriyetinde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası Sorunu*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012.

Lisansüstü mahiyetteki bu çalışmaların yanında makale düzeyinde de bazı çalışmaların bulunduğu tespit edilmiştir. Adnan Koşum'un 1998 yılında yayımladığı *İslam Hukukunda Ölüm Cezası* başlıklı makalesi ile Mehmet Köroğlu'nun 2015 yılında yayımladığı *İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar* başlıklı makalesi bunlar arasında zikredilebilir.

2. TEZİN PROBLEMLERİ

İslam hukukta yaşam hakkı en temel haktır. Bu sebeple yaşam hakkını korumak için haksız şekilde katli büyük günah sayıldığı kadar cezası da kısastır. Günümüzde İslam ceza hukukunda ölüm cezası verilen suçlarda "adam öldürme, zina recmi, hirabe, yol kesme, irtidat etme" gibi bazı suçlar için öngörülen İslam hukukuna ait cezaların yerine farklı ülkelerde ya da bölgelerde bu cezaların yerine daha başka cezalar öngörülebilmektedir. Buna rağmen bu suçlarda azalma olmadığı gibi artmaya devam etmesinin sebeplerini araştırmak bu tezin temel problemlerinden biridir. Bir başka ifadeyle İslam hukuku yerine ikame edilmek istenen hukuk sistemlerinde de sözümona kınadıkları kısas cezası başka gerekçe ve ifadelerle yer almakta ve buna rağmen İslam Dini'nde can güvenliğinin bulunmadığı ya da terör dini gibi gösterilmeye çalışılmaktadır.

Hâlbuki İslam hukukçularına göre suç sabit olduktan sonra kısas cezası verilebilmesi için daha başka farklı şartlar da öngörülerek, suçlunun hayat hakkı

korunmaya gayret edilmiştir. Mesela katilde bulunması gereken şartlarla içinde bulunulan toplumun sosyal şartları vb. durumlar sebebiyle bu ceza bazen uygulanmamakta ya da daha hafif ceza ile cezalandırılabilir. Uluslararası hukukta ise "iyi hal indirimi" vb. ifadelerle yer alan durumların İslam hukuku açısından incelenmesi de bu araştırmanın problemlerinden birisidir.

Öte yandan, suçların işlenmesi ya da insanların suç işlemeye meyilli olmaları sadece Allaha itaatsizlik olarak değerlendirilmemeli, aksine toplumdaki haksızlığın artmasının huzurun kaçmasına da sebep olabileceği gözardı edilmemelidir. Buna rağmen, yani İslam ceza hukukunun amaçları çok açık ve daha faydalı olmasına rağmen İslam hukukunun uygulanmama, hatta beğenilmeme sebeplerinin bilinmesi de bu araştırmada ele alınması gereken konular arasında olacaktır.

İslam hukukunda ölüm cezası verilen suçların hem niteliklerinin hem de bu suçlara sebep olan tali unsurların azaltılması konusunda mücadele edilirken Uluslararası hukukta da ölüm cezası verilen "öldürme, vatan ihanet, rüşvet, tecavüz, uyuşturucu" gibi suçlar hemen hemen İslamın yasakladığı suçlarla benzerlik arz etmektedir. Dikkat çeken şey, bu suçlar için çeşitli ülkeler ölüm cezası ya da idam cezası verirken bazı ülkeler ise bu ölüm cezasını kaldırmış bulunmaktadır. Bunun sebebi ya da gerekçelerinin bilinmesi bu tezin hazırlanma sebebinin oluşturmaktadır.

3. TEZİN AMACI

Hem İslam ceza hukuku hem de uluslararası ceza sistemlerinin amacı toplumda huzuru temin etmek, yeryüzünde fitne ve fesadın ve özellikle öldürme suçunun yayılmasını ve suçu azaltmaya çalışmaktır. Çünkü başkasını öldürdüğü takdirde kendisinin de öldürüleceğini bilen katil, başkasını öldürmekten kaçınacağı umulur. Zira bu *"Kısasta sizin için hayat vardır"* buyuran Yüce Allah'ın asıl muradı ve isteğidir.

İslam ceza hukukunda kişiye karşı işlenen suçlarla topluma karşı işlenen suçlar arasında da farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bu konuda öncelikle peygamberlerin uygulamaları da yol gösterici olmuştur. İnsan, unutmaya meyilli bir canlı olduğu için

bu çalışma suçun etkileri ve zararları konusunda kişisel veya toplumsal hatırlamaya katkı sağlaması da hedeflenmiştir.

Statü bakımından daha düşük seviyedeki bir köleyi öldürene dahi İslam ceza hukukun kısas cezasını öngörmesi, onu öldürmekten haz almak amacıyla değil, aslında toplumu ve su işlemeye meyilli olanları bu suçtan korumak için öngörülmüştür. İnsan hakları örgütleri ve diğer kurum ve kuruluşlar ise ölüm ya da idam cezasının yeryüzünde can kaybına ve kavganın tabanda yayılmasına neden olduğunu iddiasından hareketle yola çıkıyorlar. Onlara göre bir kişi için bir diğeri öldürülürse, başka biri de gelip onlara zarar verebilecektir. Bu ve benzeri teorilerin ortaya çıkması, önceleri yasalarında idama yer veren ülkelerde ölüm cezasını uygulama yönteminde de değişikliğe yol açtı. Böylece birçok ülke, her türlü işkenceyi yasaklayarak ve idam cezasına çarptırılan kişiyi öldürmek için gereken suç oranını oldukça sınırlandırarak, ölüm cezası yerine sanığa müebbet hapis cezası öngörülmeğe başlandı.

Bireysel suçlar daha sonra toplumsal suçların yayılmasına da aracılık ettiğinden mesela, uluslararası hukukta insanları uyuşturucu maddelerden kurtarmak için çeşitli yasaklar konulmuş ve sözleşmeler kabul edilmiştir. Şangay Afyonla Mücadele Sözleşmesi vb. sözleşmelerin hepsi bu suçu azaltmayı hedeflese de insanlar hala uyuşturucu kullanmaya devam etmektedir. Bu çalışma, uyuşturucu ve buna benzer suçlarla mücadelede konusunda uluslararası hukuktaki düzenlemelerle İslam hukukundaki düzenlemeleri mukayeseli olarak ele almayı ve gündemde tutmayı hedeflemektedir.

Uluslararası İnsan Hakları Örgütü kurulduğunda birçok ülke bu örgüte üye oldu ve Dünya İnsan Hakları Bildirgesi'nin 3. maddesinde yer alan "herkesin yaşam, özgürlük ve kişisel bütünlük hakkına sahiptir" şeklinde belirtilen yaşam hakkı felsefesi kısa zamanda çok taraftar buldu. Böylece birçok ülke bu örgüte üyeliklerini devam ettirebilmek için yasalarını Dünya İnsan Hakları Bildirgesi'nde öngörülenlere uyacak şekilde değiştirdi ve kısas uygulamaları askıya alındı. Aslında tüm bu yaşananlar bu ülke ve toplumlardaki kısasın meşru kılınmasının amaç ve maksadının bilinmemesinden kaynaklanıyordu. Özetle bu çalışma, vahyi dikkate almadan sadece aklın ürünü olduğu iddia edilen uluslararası beşeri yasalarla İslam hukukunun

beslendiği nakil yani vahyin öngördüğü "öldürme suçu"nu işleyenlerin cezalandırılması konusunda küçük farklılıklarla birlikte benzer müeyyideler öngördüklerini, bir başka ifadeyle saf aklın vahye benzer cezalar öngörmesinin mümkün olduğunu göstermeyi hedeflemektedir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamız İslam hukukunun ceza kısmını ilgilendirdiği için öncelikle İslam hukukunda ölüm cezası öngörülen suçlar konusunu ele alacaktır. Ardından da uluslararası hukukta ölüm cezası verilen suçlar ve çeşitleri incelenerek bunlara verilen cezaların gerekçeleri ile İslam hukukunun gerekçeleri mukayese edilmeye çalışılacaktır. Böylece, derli toplu bir çalışmada İslam hukukçuların ölüm cezaları hakkındaki kanaatleri ile bu konunun kapsamı ve amacı irdelenmeye gayret edilecektir.

Öncelikle, bu çalışma bölümlere ayrılmak suretiyle İslam hukukunda ölüm cezası verilen suçlardan; "*adam öldürme, zina, harabe, yol kesme, bağı ve irtidat*" gibi suçlar hakkında sadece İslam hukukunda ceza öngörüldüğünden bunlar hakkında bilgi verilerek, pozitif hukukta bunlar için öngörülen cezanın bulunup bulunmadığı ve bulunmuyorsa gerekçeleri hakkında yorumlar yapılmaya çalışılacaktır. Buna karşılık uluslararası hukukta çoğu ülkelerde çoğunlukla "*uyuşturucu maddeler ve vatan ihanet edenler*" için ölüm cezası takdir edilmiştir. Bu konuda İslam hukukunun takdir ettiği cezalar ile uluslararası hukuktaki düzenlemeler başta Afrika kıtası ile bu devletlerin etkilendiği Batı hukukundaki düzenlemeler ele alınacaktır.

5. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez konumuz itibariyle İslâm hukukunun alt başlıklarından "Ukûbât"a dâhil olan "İslamCeza Hukuku" ile alâkalı olan "Kitâbu'l-Cinâyât" ve "Kitâbu'd-Diyât" bölümlerine dahil bir konudur. Bu sebeple konu işlenirken bir yandan dört mezhebin temel kitaplarına müracaat edilmeye gayret edilmiştir. İstifade edilen klasik kaynaklar kaynakça kısmında görülebilir.

Elbette tezimizde sadece klasik İslâm hukuku eserleriyle sınırlı kalmadık. Son dönemde te'lif edilmiş olan İslâm ceza hukukuna ilişkin eserlerden de faydalanmaya

çalıştık. Bazı bilgi ve değerlendirmeler için gereken konu ve zamanlarda hem ikinci derecedeki kaynaklara hem de çağdaş eserlere müracaat ettik. Özellikle tezimizdeki bölümler hazırlanırken imkân dâhilinde ilk kaynaklardan istifade etmeğe çalıştık yeri geldikçe modern eserlere yer vermeye çalıştık. Çağdaş sayılabilecek Türkçe ve yabnacı dildeki bazı yayınlar şöyle sıralabilir:

a. Mustafa Cevad Akşit'in *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları* isimli kitabı. Yazar bu eserinde "...biri daha ziyâde nakle, öbürü akla dayanan iki ayrı hukuk çevresi arasında birçok peşin hükümlüleri şaşırtıcı sayılabilecek ilginç bir muvazâlik ortaya çıkmıştır..." cümlesiyle islam hukuku ile Modern hukuk arasında özellikle Ceza Hukuku başlıklarında benzerliklerin olduğunu belirtir.

b. Abdulkâdir Udeh (ö.1954) *et-Teşrî'u'l-Cinâi'l-İslâmî Mukârenen bi'l-Kanûnî'l-Vad'î*, isimli eserinde konuları modern hukukla mukayeseli olarak ele almaktadır. Bu eserden başlıkları tespit etmede büyük oranda istifade etmeye çalışılmıştır.

c. Muhammed Ebû Zehre (ö.1974) *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî* adlı eserinden konuların ele alınmasında ve ceza hukukuyla ilgili başlıklardan istifade edilmiştir.

d. Vehbe Zuhaylî (ö.2015)'nin *Usûlu'l-Fıkhî'l-İslâmiyye* adlı eseri. Bu kitaptan özellikle öldürmelerde kastın aşılması konularında istifade edilmiştir.

e. Mısır'lı çağdaş yazar **Behnesî**, ceza hukukunda fazla eser kaleme alan hukukçulardan olması hasebiyle çalışmamızda suç ve cezayla ilgili konularda istifade edilmiştir.

f. Şamil Dağcı'nın *İslâm Ceza hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Filler* isimli eserinden de istifade edilmiştir.

g. Mustafa Avcı'nın, *Osmanlı Hukuku'nda Suçlar ve Cezalar* isimli eseri de konumuzla alakalı eserdir.

h. Hüseyin Esen'in *İslâm Hukukunda Cezât Sorumluluk* adlı kitabı da konumuzla ilgili eserlerden birisidir. .

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUK, SUÇ VE CEZA

İslam hukuku ve uluslararası hukuk tabiri tezimizde en çok kullanacağımız tabirler olması sebebiyle konumuza bu iki konu hakkında kısa izahla başlamak istiyoruz:

1.1.Fıkıh ve İslam Hukuku Arasındaki İrtibat

Sözlükte “bir şeyi bilmek, iyi ve tam anlamak, derinlemesine kavramak” mânasına gelen fıkıh kelimesi, Kur’an’da, hadislerde ve İslâm’ın ilk dönemlerinde bu sözlük anlamı çerçevesinde kalmış olmakla birlikte, Kur’an ve hadisin İslâm toplumunun iki temel bilgi kaynağı olması sebebiyle kelime genelde Kur’an ve hadis merkezli dinî bilgiyi ve anlayışı ifade eden kavramlardan biri olarak kullanılmış, İslâm toplumunda dinî bilginin gelişip alt ilim dallarının oluşmasına paralel olarak II. (VIII.) yüzyılın sonlarından itibaren İslâm’ın ferdî ve içtimaî hayata dair amelî hükümlerini bilmeyi ve bu konuyu inceleyen bir ilim dalını ifade eden bir terim halini almaya başlamıştır. Kelimenin terim anlamının netleşmesi ise daha ileriki yüzyıllardadır... Fıkıh dinin fûrûna, amelî hayata ait bilgileri ve hükümleri ihtiva eden ilim dalının adı olduktan sonra da kapsamı geniş kalmış, çağımıza kadar ilmihal, hukuk ve hukuk metodolojisi, ekonomi, siyaset, idare bilimleri ve bu bilimlerle ilgili kurumlar İslâmî ilimler sayımında fıkıh dalı içinde görülmüş ve incelenmiştir....

XIX. yüzyıldan itibaren Batı’nın etkisiyle kanunlaştırma hareketi başlayınca çıkarılan kanunlara paralel olarak “ahvâlü’ş-şahsiyye” (şahıs ve aile hukuku), “münâkehât-mufârekât” (aile hukuku), “ukûd ve iltizâmât” (borçlar hukuku), “cinâyât” (ceza hukuku) gibi fıkıh ilminin alt dalları ve konuları yeni adlarla anılmaya başlanmış ve fikhın yeni alt dalları oluşmuştur. Fıkıha mutlak anlamda hukuk bilgisi, fakihe de hukukçu anlamı yüklenip klasik fıkıh teriminin Türkçe’de “İslâm hukuku” (İng. Islamic law, Fr. droit musulman), Arapça’da “el-fikhü’l-İslâmî” terkipleriyle karşılanması da yine Batı hukuk anlayışının etkisiyle oluşan bu değişimin

sonuçlarındandır.⁷ Kısaca İslam hukuku, kaynağını Kur'an, Sünnet, İcma ve kıyas'tan alan yani vahyin esas alındığı ancak aklın da ihmal edilmediği ve sadece dünyevî ilkeler içermeyen, aksine kişinin ve toplumların ibadet hayatları kadar her türlü dünyevî işleri hakkında da kurallar ihdas edebilen bir hukuk sistemidir.

1.2.Uluslararası Hukuk hakkında Bilgi

Uluslararası hukuk ya da eski kullanımıyla "Devletler hukuku"nun tanımında ittifak bulunmamakta hatta yüzden fazla tarifin varlığından bahsedilmektedir.⁸ Her hukukçu kendi yaşadığı dönemin şartlarını dikkate alarak devletler hukukunu tanımlamıştır. Mesela, Paul Fauchille'ye göre devletler hukuku, devletlerin karşılıklı münasebetlerinde hak ve vazifelerini belirten kaideler bütünüdür. Renault, devletlerin hürriyet sahibi olmalarını göz önünde tutarak her devletin hürriyetini diğerinin hürriyeti ile uzlaştırmaya yarayan kurallardır şeklinde tanımlamıştır. Adalet Divanı'nın yaptığı tanıma göre devletler hukuku, bağımsız devletlerarasındaki münasebetleri idare eden hukuktur.⁹

İkinci Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletlerin kurulması bu sahada önemli gelişmelere yol açmış, devletler hukukunun yeniden tanımlanma zarureti doğmuştur. Bugün yeni gelişmeleri göz önüne alarak devletler hukukunu, bağımsız devletlerin ve uluslararası kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen, hak ve vazifelerini gösteren kurallar bütünüdür şeklinde veya "Devletler Hukuku, enternasyonal camia üyelerinin ve bilhassa müstakil devletlerin birbirleriyle olan münasebetlerini idare eden hukuk kaideleridir", şeklinde tarif edilmiştir.¹⁰ Devletler hukukunun temeli olan birlik, birbirini hâkimiyeti altına alma birliği değil, serbest iradeye dayanan, hukukun otoritesinin kabul edildiği birliktir.

Bugün yeni gelişmeleri göz önüne alarak devletler hukukunu, bağımsız yukarıda özetlenen İslam hukukunun aksine, yaklaşık 16. yüzyılda beliren ve bugün hala devam eden modernleşmeye güncellenmeye devam eden devletlerarası sistemin kazası

⁷ Hayrettin Karaman, "Fıkıh", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV yayınları, 1996), 13/1-14. (özetlenerek)

⁸ Zeki Mesud Alsan, *Yeni Devletler Hukuku*, (Ankara, Güney Matbaacılık, 1950), 8

⁹ Cemil Bilsel, *Devletler Hukuku Giriş*, (İstanbul: İstanbul Ün yayınları, No:149, 1940), 3.

¹⁰ Bilsel, *Devletler Hukuku Giriş*, 5.

belasız işleyişini düzenleyen kurallar bütünüdür. Bu hukuk sisteminin kaynağı dinî olmaktan ziyade natüralist, sübjektivist gibi farklı teorilerle izah edilmeye çalışılır. Yine yalnızca egemen devletler hukuk yapabilir ve bu egemen devletlerin bağımsızlığı üzerinde sınırlamalar getirilemez¹¹

Bu kavram, devletlerarasında meydana gelen hukukî işlerin düzenlenmesinde ortak hukuk zemini gibi mana için de kullanılabilir. Uluslararası Hukuk, artık kabul edilmiş olan anlamında bir koordinasyon hukuku olarak tanımlanmaktadır. Bu eskimiş ve fakat yerleşmiş anlayışta uluslararası hukuk birbirine eşit durumda olan aktörler arasında koordinasyonu sağlayan, yani yatay bir düzenleme yoluna giden bir hukuk dalıdır. Bu düzenin başat aktörleri devletler ve belli bir seviyede de Uluslararası Örgütler'dir. Uluslararası hukuk bu aktörlerin rızalarına bağlı yaratılmaktadır. Yani, hukuk ile bağlı olması gereken aktörler, neyin hukuk olacağına karar vermektedir.¹²

Özetle sunulan tariflerden de anlaşılacağı gibi aslında uluslararası hukuk kavramında dinî boyut yok denecek kadar az olduğundan seküler yani dünyevî üstün aklın ve felsefenin ürünüdür, denilebilir. Dolayısıyla çoğu ülke kendi hukukunu ihdas etme becerisini gösterememiş ya da göstermesine müsaade edilmediğinden genellikle tercüme hukuk sistemleriyle ayakta durma gayretindedirler. Nitekim, Güney Afrikalı hukukçu *André Thomashausen* "Güney Afrika'nın Siyasî Evriminde Anayasal İktidar Ve Meşruluk" başlıklı tebliğinin *Afrika Anayasacılığı Ve Sanal Anayasa* başlığında; "Afrika'da 1960'lardan 1990'ların başına kadar devam eden erken bağımsızlık dönemini, "dayatma anayasalar" olarak isimlendirmekte ve bağımsızlık anayasalarının çoğunluğu, çoğu zaman Doğu Avrupa'da bulunan öncüller ve büyük ölçüde de eski Doğu Alman örneği üzerine modellenmiştir"¹³ şeklinde bir yorumla Afrika'daki anayasa ve kanunların ithal kanun ve yasalar olduğuna vurgu yapmaktadır.

---

¹¹ Malcolm N. Shaw, *Uluslararası Hukuk*, Ed. İbrahim Kaya, (Ankara: TÜBA Yayınları, 2018), 33.

¹² Gökhan Güneysu, "Uluslararası Hukuk Kuramı Açısından Global İdare Hukuku", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, (2015), 289.

¹³ André Thomashausen, "Güney Afrika'nın Siyasî Evriminde Anayasal İktidar Ve Meşruluk", *Anayasa Yapımı Ve Anayasal Değişim Türkiye'de Anayasal Değişim Beklentileri, Uluslararası Sempozyum Kitabı*, Ed. Ozan Ergül, (Ankara, 19-20 Mart 2010), 114.

Uluslararası hukuk, normal şartlarda devletler arasındaki ilişkilerle ve sorunlarla ilgilenirken; iç hukuk ülke içinde bireyler arası ve bireylerle idari birimler arasındaki ilişkilere odaklanır. Günümüzde bu durum değişmiştir. Devletlerin, şirketlerin, toplulukların hatta tekil olarak bireylerin davranışlarının tüm dünyayı etkileyebildiği günümüzde, uluslararası hukuk ve iç hukuk giderek birbiri içine nüfuz etmiştir. Bu gelişmeler uluslararası hukuk ve iç hukuk kavramlarının yetkileri ve kapsamaları bakımından tartışma konusu haline gelmesine sebep olmuştur. Uluslararası hukuk ve iç hukuk arasındaki temel fark toplumsal farkların temelinde gelişerek farklı yapılara sahip olmalarıdır. İç hukukta kanunlar, karar merci devletin ilgili birimleri tarafından düzenlenip yürürlüğe konulurken, uluslararası hukukta kanunlar devletler ve kısmi olarak uluslararası örgütlerce konulmaktadır.¹⁴ Yani, uluslararası hukukla garanti altına alınan ya da taahhüt edilen hususlarda yerel hukuktan ziyade uluslararası hukuk daha etkindir.

Biz de bu tezimizde "uluslararası hukuk" deyinde belli bir ülke kastetmeksizin, ancak İslam hukukunun haricinde ve daha çok egemen ülkelerin ihdas ettiği ve bu ülkelerin kanunlarının az gelişmiş olarak isimlendirilen ülkelere tercüme edilerek uygulandığı, salt aklın ürünü ve belki de her türlü dinî referansı reddederek inşa edilmiş hukuk sistemlerini kastetmiş olacağız. Aklın ürünü ve dünyevî bir hukuk sistemi olması sebebiyle uluslararası hukuk kelimesi yerine zaman zaman 'pozitif hukuk' ya da 'modern hukuk' tabirlerini de kullanacağız. Şimdi asıl konumuza başlamak istiyoruz.

1.3.İslam'a Göre Yaşama Hakkı

İslam hukukuna göre kişinin Allah'a ve kullarına karşı mükellef olabilmesi için "*din, can, akıl, nesil ve mal*" güvenliğinin yani dinin ana gayesini oluşturan ve mutlak korunması gereken "*zarûriyyât-ı hamse*" nin muhafazası esastır.¹⁵ Bunlar içerisinde bir kişiyi haksız yere öldürmenin cezası olarak yine o katilin canının alınması, yani kısas ilkesi yanında, toplumun huzurunu bozan yani "bağy" suçunu işleyen bağîlere ya da

¹⁴ <https://www.stratejikortak.com/2020/12/uluslararasi-hukuk-ic-hukuk-iliskisi.html> (Erişim: 12.01.2022)

¹⁵ Ertuğrul Boynukalın, "Makâsîdü'ş-Şerîa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 27/423-427.

teröristlere, nesil güvenliğini korumak üzere zina edenlere ileri aşamada “recm” cezasının öngörülmesi, din güvenliğinin sağlanması için mürtedlere yine ihtilaflı olmakla birlikte ölüm cezasının takdir edilmesi gibi ölüm cezası verilen suçlar ve cezalar hem İslam ülkelerinde hem de uluslararası camiada sürekli gündemde tutulmaktadır.

Özellikle bu beş şeyin korunmaması durumunda verilecek cezaların çerçevesi İslam ceza hukuku tarafından belirlenmiş, detayları ise hâkimlere bırakılmıştır. Bir başka ifadeyle en küçük bir hatada ya da her önüne gelen suçlular ölüm cezası ile cezalandırılmamıştır. Sıralanan bu beş şey içerisinde en önemli husus "can"dır. İşte İslam medeniyetini inşa eden Müslüman toplumda özellikle "can güvenliğinin korunması" amacıyla İslam hukukunda “ölüm cezası/kıyas” ilkesi belirlenmiştir. Bu sebeple ferdin ve toplumun öncelikle can emniyetini korumak için öldürme cezasını hak eden suçlunun canı feda edilmiştir denilebilir. Suç işlemeye meyilli olma hali, Hz. Adem'in oğulları kıssasında da zikredildiği gibi insanlığın başlangıcından itibaren görülen sosyal bir olgudur. Suç işlediği için faile ceza verilir ve suç işlenmesini önlemek amacıyla ceza kanunları düzenlenir.

1.4. Uluslararası Hukuk Normlarında Yaşama Hakkı

Yaşama hakkı ya da can güvenliği, insanın doğuştan gelen ve müdahale edilemeyecek temel haklarının başında gelmektedir. Bu sebeple uluslararası camiada ülkelerin ceza kanunlarının yanı sıra insan haklarına ilişkin uluslararası metinlerde de yaşama hakkı kutsal ya da dokunulmaz kabul edilmiş ve devletler bunu korumayı taahhüt etmişlerdir. Yaşama hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 3. maddesinde, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin 4. maddesinde, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı Sözleşmesinin 4. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ise 2. maddesinde yer almaktadır. Görüleceği üzere can güvenliği birçok uluslararası sözleşmede garanti altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 12. maddesinde de "*herkesin kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere*" sahip olduğu belirtildikten sonra temel hak ve hürriyetlerin düzenlendiği ikinci bölümdeki 17. maddesinde herkesin "*yaşama hakkına sahip olduğu*" açıkça zikredilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun(TCK) 77. Maddesi “*insanlığa karşı işlenen suçlar*”ı düzenleyen 81. maddesi ise “*kasten öldürme*” suçuna verilecek cezaları şu şekilde sıralamıştır:

Madde 77- (1) Aşağıdaki fiillerin, siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur:

a) Kasten öldürme. b)Kasten yaralama. c) İşkence, eziyet veya köleleştirme. d) Kişi hürriyetinden yoksun kılma. e) Bilimsel deneylere tabi kılma. f) Cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı. g) Zorla hamile bırakma. h) Zorla fuhşa sevketme.

(2) Birinci fıkranın (a) bendindeki fiilin işlenmesi halinde, fail hakkında *ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına*; diğer bentlerde tanımlanan fiillerin işlenmesi halinde ise, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Ancak, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.

“Madde 81- (1) Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 82- (1) Kasten öldürme suçunun;

a) Tasarlayarak, b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek, c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle, d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş, boşandığı eş veya kardeşe karşı, e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, f) Gebe olduğu bilinen kadına karşı, g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle, h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla, i) (Ek: 29/6/2005-5377/9 md.)Bir suçu işleyememekten dolayı duyduğu infialle, j) Kan gütme saikiyle, k) Töre saikiyle,

İşlenmesi halinde, kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.”¹⁶ şeklinde kanunî düzenleme yapılmıştır. Uluslararası yasal düzenlemeler gereği TCK’da öldürenin öldürülmesi şeklinde “kisas” cezası olmadığı, “ağırlaştırılmış müebbet hapis” cezasının öngörüldüğü dikkatleri çekmektedir.

Çoğu ülke anayasalarında olduğu üzere Tanzanya Anayasası da "The Right to Life" yani *Temel haklar* başlığının 14. maddesinde " *Every person has the right to live and to the protection of his life by the society in accordance with the law.*"¹⁷ şeklinde düzenleme vardır. Yani "Her insanın yaşama ve yaşamının toplum yasalarına göre korunmasını talep etme hakkı vardır", şeklinde düzenlemeyle hayat hakkını koruma altına almıştır. Tahmin edileceği üzere tüm ülkelerin anayasaları da hayat hakkını teminat altına aldığı söylenebilir.

Aslında hem İslam hukukunda hem de diğer tüm hukuk sistemlerinde ölüm cezasını gerektiren tüm suçlar önceden topluma bildirilerek, bazen gerekçeleri bildirilerek ya da bildirilmeksizin bu suçlara yaklaşılmaması hedeflenmiştir. Fakat tarihteki ve günümüzdeki hukuk sistemleriyle karşılaştırıldığında, İslam hukukunda ölüm cezasını gerektiren suçların çok da fazla olmadığı görülmektedir. İslam hukukunda genel olarak ölüm cezası ile cezalandırılan suçlar, ferde karşı işlenen "adî" ve daha çok topluma karşı işlenen "siyasî" suçlar ve bunlar için takdir edilen cezalar olarak iki kategoride ele alınabilir.

İslam hukukunun ceza hukukuna dâhil olan ve nihaî aşamda ölüm cezası verilen suçlar incelendiğinde bunların; kasten ya da kasta yakın şekilde bir cana kıyma yani katl, dinden dönme, evlilerin zina etmesi, devlete isyan yani “bağy” ve “hirabe” suçlarının olduğu görülür.

Uluslararası hukukta ise sayılan bu suçlardan “katl” suçuna kısas/öldürme cezasının verilmesini öngören –basın yayın organlarından duyduğumuz bilgilere göre– az sayıda ülke bulunmakta, hatta Müslüman ülkelerde dahi kısas cezası çoğu zaman uygulanmamaktadır. Diğer suçlar arasında devlete başkaldırı suçu olan “bağy” ile

¹⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim: 15/10/2021)

¹⁷ <https://rsf.org/sites/default/files/constitution.pdf> (Erişim: 15/10/2021)

“hirabe” suçları için de ölüm cezası öngören ülkelerin varlığı bilinmektedir. İslam hukukuna göre suç teşkil eden ve hakkında ölüm cezası öngörülen “zina” suçu ile “irtidat” suçunun sadece İslam hukukuna has olması hasebiyle biz öncelikle İslam hukukuna dâhil konuları incelemeyi, ardından da uluslararası hukuktaki uygulamaları zikretmeyi uygun gördük.

Biz bu tezimizde daha çok ceza konusunu ele alacağımızdan mağdurun zararının giderilmesi ilkesi ile suçlar ve çeşitleri konusuna çok kısa temas ederek, asıl konu hakkındaki detaylara başlamak istiyoruz:

1.5. İslam Hukukunda Zararın Karşılanması İlkesinin Temelleri

İslam hukuku ferd ve toplumun huzur ve güvenliği için ilkeler koyduğu kadar, zarara uğrayanın zararının karşılanması için de ilkeler koymuştur. Kişilerin can ve mallarına gelen zararların giderilmesinin kaynağı öncelikle Kur’an ve Sünnettir. Bu konuda pek çok ayet doğrudan ya da dolaylı şekilde konumuza delil kabul edilebilir. Bunlardan bir kaçısı şunlardır:

a) “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızânıza dayana ticaret böyle değildir ve **kendinizi öldürmeyin**. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.”¹⁸ Bu ayetteki “kendinizi öldürmeyin” kısmının haksızlıkla başkasının malını yemenin kişinin kendisini öldürmesi şeklinde anlaşılmasının mümkün olduğu kadar, maddi ya da manevi zarar vererek veya zarara uğratarak birbirinizi öldürmeyin şeklinde anlaşılmasının mümkün olduğu şeklinde tefsiri yapılır.¹⁹

b) Başka ayetlerde ise “Cezalandırmak isterseniz **size yapıldığı kadarıyla cezalandırın**, fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır.”²⁰ ve “**Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür**; ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir ...”²¹ buyrulur.

¹⁸ En-Nisa, 4/29.

¹⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Ali el Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, thk. Muhammed Tarık Kamhâvî, 5 Cilt (Beyrut: Dâru İhyâ-i Kütübi'l-Arabiyye, 1992), 3/140-141.

²⁰ En-Nahl, 16/126.

²¹ Eş-Şûrâ, 42/40.

Bu ayetlere göre kötülüğün cezasının haddi aşmamak şartıyla onun misli/benzeri ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. İslam hukukunda gözetilmesi istenen “cani, mal, namus, akıl ve din gibi zarurî unsurlar huşunda ortaya çıkan sorumluluk gereği kisasın genel ilkesi bu ayetlerle çizilmiştir. Bundan dolayı ister sebepsiz yere isterse bir kötülüğe karşılık verirken sınırı aşmak suretiyle olsun, başkalarına haksızlık edilmesi Allah’ın hoşnut olmadığı bir davranıştır. Şayet cezalandırma yolu seçilmişse, kötülüğü yapan kişi o eylemin kötülüğünü kendisine hissettirecek nitelikte ve ona denk bir karşılık görmelidir; ama konu şahsî bir hakla ilgiliyse bağışlama ve düzeltme yolunun seçilmesi hak sahibini ziyana sokmaz, onun Allah katındaki mükâfatı mahfuzdur. Öte yandan haksız saldırıyı önlemeye çalışmak ve meşrû müdafaa ölçüleri içinde karşılık vermek, kınamayı ve cezayı gerektiren bir eylem sayılmamış yerine göre erdem sayılmıştır.²²

Böylece kişinin başkalarına vermiş olduğu zararlardan ötürü sorumlu tutulmasının temel gayesi, zararın peşinen meydana gelmesinin önüne geçmek ve kişilerin gündelik davranışlarında daha dikkatli olmalarını sağlamaktır. Buna rağmen bir zarar gelirse tazmin veya telafi edilmesidir. Bu zarar bedene yapılan bir zarar ya da öldürme olabileceği gibi malî ya da manevî bir zarar da olabilir. Hukuk dilinde buna “sorumluluk hukuku” da denir.

Sünnette de cezaların verilme usulü hakkında doğrudan ve dolaylı rivayetler olmasına rağmen biz sadece bir tanesiyle yetinmek istiyoruz: “İslâm’da zarar vermek de zarara zararlarla karşılık vermek de yoktur” anlamındaki “lâ darara velâ dirâr” hadisi²³ zarara yol açan durum ve davranışların yasaklanmadığını, uğranılan zararın tazmini / telâfi edilmesi gerektiğini, başkasına sorumluluk yüklenemeyecek durumlarda zarara sabredilmesi gibi ilkeler içerir. Bütün bunların amacı, kişilerin haklarını koruma ve güvence altına almaktır. Şimdi İslam hukukuna göre suç ve ceza hakkında özet bilgiler takdim etmek istiyoruz:

²² <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C5%9E%C3%BB%C3%A2-suresi/4312/40-43-ayet-tefsiri>

²³ İbn Mâce, “Ahkâm”, 17); Muvatta’, “Akziye”, 31.

1.6. İslam Ceza Hukukuna Göre Suç

İslam inancına göre mükelleflerin sakınmaları gereken umumî şeyler "günah" kavramı ile ifade edilmektedir. Fakat İslam hukuku açısından bakıldığında bazı fiillerin yapılması ya da yapılmaması müeyyidelere bağlanmıştır. Buna göre müeyyidelere bağlanmış emir ve yasakların ihlal edilmesi suç teşkil etmektedir. Bu bağlamda İslâm ceza hukukunda ve modern hukukta suç kavramını değerlendirmemiz konumuzun açıklanması faydalı olacaktır.

İslâm hukukçuları suç kavramını, genellikle “cürüm” veya “cinâyet” kavramlarıyla ifade etmişlerdir. Ancak, fukahânın çoğunluğu, “cinâyet” kelimesini anlam daralmasına uğramış hâlde genel olarak *şahsın canı, beden bütünlüğü ve azâlarına karşı işlenen suçlar* için kullanmışlardır. Arapça olan “cinâyet” kelimesi, kök anlamı itibariyle -cerîme gibi- her türlü mahzurlu fiili ifade etmesine rağmen genel anlamda, terim olarak cerîmeden daha dar bir anlama sahip olup öldürme, yaralama, darp ve çocuk düşürme gibi cana ve organlara yönelik suç fiilleri için kullanılmaktadır.²⁴ Bu kelime kadim hukuk terminolojisinde “cana yönelik yasak fiilleri” kapsamaktadır.²⁵ Klasik İslâm hukuku eserlerinde suç, “mala veya cana karşı işlenen, şer’an haram kılınmış bir fiilin adı”²⁶ tanımıyla yer almıştır.

İslam ceza hukukunda suç için, “cerîme” kelimesi de kullanılmaktadır. Cerîme, “c-r-m” kök harflerinden türemiş olup sözlükte günah ve sınırı tecavüz²⁷ gibi anlamlara gelmektedir.⁷ Aynı kökten gelen cürüm kelimesi de cerîme kadar sık olmasa da yine yakın anlamda kullanılmaktadır. İslamî literatürde, günah yönü ağır basmakla birlikte kısmen suçu da ifade eden "zenb",²⁸ "ism",²⁹ "ma'siyet",³⁰

²⁴ Muhammed Ebu Zehre (ö.1974), *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1976), 25; Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, (Ankara; Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1996), 12.

²⁵ Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zîr Suçları ve Cezaları*, (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996), 158.

²⁶ Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût*, 30 cilt (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1993), 26/84.

²⁷ Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzur (ö. 711), *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut; Dâru'l-Lisân, 1956), 12/91.

²⁸ el-A'raf, 7/100.

²⁹ el-Bakara, 2/85; el-Mâide, 5/2,3; el-En'âm, 6/120.

³⁰ el-Mücadele, 58/8, 9; el-Hucurât, 49/7.

"isyan",³¹ "hatî",³² "lemem",³³ "seyyie",³⁴ "fahşâ", "münker", "bağy",³⁵ "cürm",³⁶ ve "şer"³⁷ gibi kelimeler vardır.¹⁸ Kur'an'da da zikretilen bu kelimeler günümüz ceza hukukunda "suç" kavramının karşılığı olmaktan çok dinin özüne uymayan ve ahlâken tasvip edilmeyen her türlü olumsuz eylem ve davranış için kullanıldığı söylenebilir.

Cerîme kelimesi hakkında Mevsilî, insanın canına, âzâlarına, malına, ırzına karşı işlenmiş zararlı fiilleri de kapsamına alacak şekilde bir suç tanımlaması yaparak, "zarar içeren yasaklanmış her fiile suç"³⁸ denildiğini belirtmiştir. Ömer Nasuhi Bilmen ise suçun tanımı konusunda şunları söylemektedir: "Suç, esasen muahezeyi müstelzim herhangi bir cürümden, herhangi memnu bir fiili irtikabdan ibarettir. İnsanların gerek nefislerine ve gerek uzuvlarına, kuvvetlerine, ırzlarına, mallarına taalluk eden herhangi bir haram fiildir."³⁹

Şimdi İslam ceza hukukunda kasıtlı ya da kasta benzer şekilde öldürmek de dâhil olmak üzere pek çok konuda sınırı aşarak ya da kuralı ihlal ederek suç işlemek manasına gelen ve bu sebeple de en çok kullanılan "cinayet" kelimesi hakkında bilgi aktarmak istiyoruz.

1.6.1.Cinayet Hakkında Genel Bilgi

Cinayet kelimesi İslam hukukunda genel manada ibadetler ve muamelatta sevimsiz ya da hoş gitmeyen şey olarak yorumlanabilir. Mesela hac bahsinde cinayet, haccın sahih olmasına mani olacak bir suç işlemek manasında iken, Ceza hukukunda ise had, kısas ya da ta'zir gerektirebilecek şekilde "aykırı" bir fiil gerçekleştirmek şeklinde yorumlanabilirken, özel manada daha çok *bir cana kastetmek* manasındadır. Biz bu çalışmamızda daha çok öldürme suçu hakkında bilgi vereceğimizden bu konuya

---

³¹ el-Hucurât, 49/7.

³² el-Bakara,2/81; 26. Şuarâ, 26/82.

³³ en-Necm, 53/52.

³⁴ el-Bakara, 2/81.

³⁵ en-Nahl, 16/90; 29. el-Ankebut, 29/45.

³⁶ Buhârî, Diyât, 30.

³⁷ el-Bakara, 2/216; Ali İmrân, 3/180; el-Mâide, 5/60; 99. Zilzal, 99/8; Felak, 113/2,3,4,5; Nâs, 114/ 4.

³⁸ Ebu'l-Fadl Mecduddin Abdullah b. Mahmud Mevsilî (ö. 683), *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l- Muhtâr*, (Beirut: Dâru'l-Marife, 1975), 5/25.

³⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 3/27.

yönelmek istiyoruz. Klasik İslam hukukunda müteahhirun ulema arasında cinayet genellikle beşe taksim edilerek izah edilmeye çalışılır. İkinci bölümün ilgili başlıklarında da genişçe izah edileceği üzere öldürme;

1. Kasden öldürme,
2. Kasda benzer öldürme,
3. Hataen öldürme,
4. Hata sayılan öldürme,

5. Tesebbüben öldürme olmak üzere temelde beş çeşittir.⁴⁰ Biz şimdi bu kelimenin lügat ve ıstılâhî manalarını izah etmek istiyoruz:

1.6.2. Lügat ve Istılâhî Bakımdan Cinayet

İbn Manzur cinayeti, “insanı dünyada ceza ya da ahirette azabı gerektirecek bir bir fiil işlemesi”⁴¹ olarak tanımlayarak, cinayetin dünya ve ahirete müteallik iki boyutuna da vurgu yapar. İslam Hukuku’nda ise öldürme mezheplere göre şöyle tanımlanmıştır:

- a. Hanefiler öldürücü bir eylem, yani bir canı öldürmek, şeklinde tanımlarlar.⁴²
- b. İmam Şafiî, hayatın varlığını sona erdiren bir insanın yaptığı eylemdir,⁴³ diye tarif eder.
- c. Hanbeliler ise insanın ölümüne sebep olacak bir şeyi yapmaktır. O ruhun bedenden ayrılmasıdır,⁴⁴ diye tanımlarlar.
- d. Malikiler ise, "harbî olmayan mükellef ve masum bir Müslümanın canını veya bir uzvunu bizzat telef etmek ya da aracılık etmek" şeklinde tarif ederler.⁴⁵

⁴⁰ Ebu Bekir Ahmed b. Ali el-Cassas, *Ahkamu'l-Kur'an*, 3 cilt (Beyrut; Dârül-fikr, ts.) 3/191 vd.; Serahsî, *el-Mebsût*, 26/59.

⁴¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 14/64.

⁴² Şemsüddin el Ma'rûf bi Kadî Zâde, *Netaicü'l-Efkâr Keşfu'r-Rumuzi'l-Esrâr*, (Beyrut: Daru Alemlî'l-Küttâb, 2003), 8/37.

⁴³ El-Gamravî, Muhammed Ez-Zühri, *El-Sirâcü'l-Vehhab 'alâ Metni'l-Minhac li'n-Nevevî*, (Beyrut: Daru'l-Cil, 1987), 477.

⁴⁴ Mansur bin Yunus el-Buhûti, *Keşşafu'l-Gina 'alâ Metni'l-İknâ*, (Suudi Arabistan: Vizaratu'l-Evkaf, 1432), 18/858.

⁴⁵ Ebu Abdullah Muhammed el-Haraşî, *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ Muhtasarı Halîl, eş-Şerhu's-sağîr 'alâ Muhtasarı Halîl*, 8 cilt (Bulak: Matbaatu'l-kübrâ, 1317), 8/3.

1.6.3. İslam Hukukunda Öldürmenin Yasaklandığına Dair Deliller

İslam, haksız şekilde öldürmeyi yasaklar ve öldürmenin yasaklanmasına ilişkin birçok Kur'an ayeti vardır. Bunlardan bir kaçısı şunlardır:

(وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا)

- *"Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bir kimse haksızlıkla öldürülürse velisine yetki verdik; ancak o da öldürme hususunda haksızlığa sapmasın; çünkü o, yeterince yardıma mazhar olmuştur"*.⁴⁶

(مَنْ أَجَلَ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى نَبِيِّ إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بَعِيرٍ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعَدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ)

- *"İşte bundan dolayı İsrâiloğulları'na şöyle yazmıştık: "Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur"*.⁴⁷

Bu ayetlerde de görüleceği üzere, Yüce Allah gerek İslâm'da gerekse İslâm'dan önceki ilâhî dinlerde insan hayatının kutsal olduğunu bildirmiştir. Bu sebeple bir canı korumayı bütün insanlığı korumak kadar üstün bir fazilet saymış, bir cana kıymayı da bütün insanları öldürmek kadar büyük bir cinayet olarak değerlendirmiştir. Çünkü bir insan, tüm insan türünü temsil eder ve insanlar birbirine eşittir. Bir insanın haksız yere öldürülmesi toplumda öldürme olaylarının yayılmasına, insanların birbirine düşmesine ve toplum düzeninin bozulmasına yol açar. Hukukî bir gerekçe bulunmaksızın bir başkasının canına kıyan kimse, yalnızca o kişiye haksızlık etmiş olmaz, aynı zamanda insan hayatının kutsallığına inanmadığını ve başkalarına karşı hiçbir merhamet duygusu taşımadığını da göstermiş olur.⁴⁸

⁴⁶ el-İsra, 17/33.

⁴⁷ el-Maide, 5/32.

⁴⁸ el-Bakara, 2/178.

Oysa insan hayatının korunabilmesi için insanların birbirine saygı göstermeleri, hayatın kutsal olduğuna inanıp korunmasına yardımcı olmaları ve katilleri korumamaları gerekir. Bütün dinler, hukuk ve ahlâk sistemleri haksız yere adam öldürmenin, cana kıymanın büyük bir suç olduğunda birleşmişlerdir. Ancak bu suçu önlemek için alınan caydırıcı tedbirler farklıdır. İslâm, haksız yere adam öldürmeyi önlemek, toplumun can güvenliğini sağlamak, onları huzurlu ve mutlu yaşatmak için bu suçu işleyenlere dünyada kısas cezasını öngörmüştür.⁴⁹

Allah Teâlâ insan hayatının önemi ve bu hayata kıyanlara verilecek cezalar hakkındaki âyetlerini peygamberleri vasıtasıyla göndermiş ve insanlara tebliğ etmiş olmasına rağmen birçok insan yine de yeryüzünde fesat çıkarmaya ve kan dökmeye devam etmektedir. Yeryüzünde bu tür katiller ve fesatçılar sürekli olarak bulunduğu için İslâm bunlara karşı sadece vicdanî ve uhrevî ceza ile yetinmemiş, insanların hayat hakkını korumak ve huzurlarını sağlamak için caydırıcı dünyevî müeyyideler getirmiştir.

Bir canı kurtarmak, bir insanın yaşamasına katkıda bulunmak, bu amaca yönelik bütün eylemler yanında, günümüzde –şartlarına uygun olarak– uygulanan kan, ilik, böbrek, kornea gibi organ nakli yapmayı ve organ bağışında bulunmayı da kapsar⁵⁰.

İnsanı haksız yere öldürmenin haram oluşuna dair hadis-i şerifler de vardır. Bunlardan birisini zikretmekle yetineceğiz: Öldürmenin yasaklanmasına dair en büyük delil Hz. Peygamber’in veda hutbesinde irad buyurduğu; *“Biliniz ki bu şehriniz Mekke, bugününüz arefe ve bu ayınız zilhicce nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır”*⁵¹ hadisidir.

1.6.4. Öldürme Suçunun Unsurları

Bu başlıktaki “cinayet” kelimesi daha çok “öldürme” olarak kullanılacaktır. Zaten cinayet, bir kişinin doğrudan ve hukuka aykırı saldırganlığı sonucunda, istikrarlı

---

⁴⁹. en-Nisâ, 4/93.

⁵⁰ Hayrettin Karaman ve dgr. *Kur'an Yolu Tefsiri*, (Baskı yeri: yayınevi, Baskı yılı), 2/257-258.

⁵¹ Muhammed, b. İsmail, el-Buharî, *Sahih al Buharî*, (Beirut: Daru Turuki'n-Necat, 2001), Kitabu'l-İlm, 4/251, Hadis No: (1741).

bir yaşama sahip olan bir insanın ruhunu ortadan kaldırmasıdır. Suçlu ile mağdurun eylemi arasında nedensel bir bağlantı olmalıdır. Mağdurun öldürülmesinin haram olması bu sebeptedir,⁵² şeklinde tarif edilir.

Yine, bir kişi öldüğü halde, onun yaşadığını düşünerek ona ateş ederse, mahallin yani öldürme eyleminin önceden ortadan kalkması nedeniyle rukun (esas) tamamlanmamış kabul edilir.⁵³ Şimdi cinayet suçuna suç denilebilmesi için gerekli olan bazı hususları aktarmak istiyoruz:

1.6.4.1. Öldürme Suçunun Maddi Unsurları

Bir fiilin suç teşkil edebilmesi için o fiilde en azından şu üç maddi unsurun bulunması gerektiği belirtilir. Aksi halde, sadece öldürme niyeti ya da öldürmeyi beyan işi kendi başına unsur teşkil etmez. Bu üç unsur şunlardır:

a. Bilfiil öldürme eylemi: İslam hukukunda insanın aklından geçen kötülükleri eylem ya da uygulamaya koymadığı müddetçe cezalandırmaya müsaade etmez. Bir fiilin suç teşkil edip cezalandırılabilmesi için, hukuken koruma altına alınan hak ve menfaatlerin bilfiil ihlal edilmiş olması gerekir.

b. İlliyet bağı ya da Nedensel ilişki: Sadece bir fiilin varlığı suçun maddi unsurunun tamamlanması için yeterli değildir. Bir fiilin suç teşkil edebilmesi için; icra ya da ihmal şeklinde işlenen bir hareketi, bu hareketten doğan bir sonucu ve sonuç ile hareketi birbirine bağlayan sebep-sonuç ilişkisini (illiyet bağı) bir bütün halinde içermesi gerekir.

c. Sonuç: İlk iki maddedek, *hareket/fiil*, *bunlar arasındaki sebep-sonuç ilişkisi ve sonuç* suçun maddi unsurunu oluşturan üç temel unsurdur. Yani maddi unsurun oluşması için kanunda açıkça yer alan emir veya yasak hükmüne karşı işlenen bir hareketin bulunması, bu hareketten kanunun suç saydığı bir sonucun meydana gelmesi

⁵² Muhammed El-Rüşdi Muhammed El- İsmail, *El-Cinayat fi Şeriatı'l-İslamiyye*, 236.

⁵³ Fevziye Abdussettar, *Şerhu Kanuni'l-Ukubat*, (Kahire: Daru En-Nahdati'l-Arabiyye, 2000.

ve ayrıca bu sonuç ile hareket arasında sebep-sonuç ilişkisine dayanan bir illiyet bağının bulunması gerekir.⁵⁴

1.6.4.2. Öldürme Suçunun Manevi Unsurları

Manevi unsurdan maksat, katilin yukarıda sayılan tüm maddi koşulların tamamını idrak etmiş olmasının yanında ayrıca fiille birlikte iradesinin de bulunması, kısaca fiilin iradî ya da kasıtlı olması da gereklidir. Yani hukuka ve yasaya aykırı olan fiile, failin kusurlu iradesinin de katılmış olması şarttır. İnsan hareketlerine kusurlu bir iradenin karışması biçiminde açıklanan bu unsura “suçun manevi unsuru” denilir. Günümüzde bu ifade yerine “kusurluluk” tabiri de kullanılmaktadır.⁵⁵

1.6.5. Öldürme Suçunu İspat Vasıtaları

İslam hukukunda suç işleyen câninin öldürülebilmesi için aşağıdaki ispat vasıtalarından birisi ya da bir kaçının bulunması gerekmektedir:

a. İkrar: Kişinin işlediği suçu itiraf etmesidir. Böylece başkasının hakkının kendisi yani caninin üzerinde bulunduğu hususunu da sanığa bildirmektir.⁵⁶

b. Tanıklık/Şahitlik: Yargılama üyelerinin şahitlik lafzıyla hakkın sabitliğinin doğruluğunu haber vermektir. Şahitlik ve ikrar ispat vasıtaları arasında kuvvet yönüyle ilk iki sırayı alır ve bu iki delilin geçerliliğinde fakihler arasında ihtilâf yoktur.⁵⁷

c. Karineler/İpuçları: Gizli bir şeyi ortaya çıkarmada ona delalet eden her görünür ipucudur ve hâkim bunu belirli bir olaydan çıkarır.

d. Yeminden vazgeçme/Nükûl: Yargıç tarafından sanığa yöneltilen yeminin reddedilmesidir. Bu sadece davacının iddiasını ispatlamak için basit bir kanıttır.⁵⁸

İspat vasıtalarını üçle sınırlandıranların bir kısmı üçüncü sırada yemini, bir kısmı da nükûlü sayar. Üzerinde ittifak sağlanan bu üç delile yazılı belge ve kesin karîneyi

⁵⁴ Adnan Akalın, "İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları", *Şarkiyat 10*, (2013), 8.

⁵⁵ Akalın, "İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları", 57.(Alacakaptan'dan naklen)

⁵⁶ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh*, 3. Baskı (Şam: Daru'l-Fikr, 1991), 6/396.

⁵⁷ Bardakoğlu, Ali, "İspat". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/492-495.

⁵⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, 6/399.

de ilâve ederek ispat vasıtalarını beşe çıkarırlar da vardır. Bu tür sınırlandırmanın amacı, aksini gösterir bir başka delil bulunmadığı sürece bu ispat vasıtalarına kesin ve bağlayıcı nitelik atfetme, böylece yargılamayı objektif kriterlere bağlama düşüncesidir. Mecelle’de de benzeri bir yol izlenmiştir. Hâkimin şahsî bilgisi ve bilirkişi görüşünün delil değeri kadar diğer beş delil türü içinde yer alan tek erkek veya kadının şahitliği, iki kadının şahitliği, bir şahit ve yemin, kasâme, firâset, kıyâfe, kur‘a, zilyedlik gibi delil ve emârelerin ispata elverişli olup olmadığı da mezheplere ve fakihlere göre değişiklik gösteren ve geniş tartışmalara konu olan bir husustur.⁵⁹

1.6.6. Öldürülende Aranılan Şartlar

a. Öldürülen kişi ile katil arasında usul-furuu ilişkisi olmamalıdır. Burada kastedilen, ebeveynlik ve evlatlık ilişkisinin bulunmamasıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v)’in; "*Baba oğlu için öldürülmez*"⁶⁰ hadisi gereğince ebeveynlerden birine kısas cezası uygulanmaz. Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda normalde kasten öldürme suçunun cezası müebbet hapis iken, bu öldürme suçu usul(üstsoy) tarafından fûrua(altsoyuna) karşı işlendiğinde ceza ağırlaştırılmış müebbet dönüşmektedir.⁶¹ Dikkate edilirse modern hukukta usul-furu arasındaki katl hadisesinde ölümden sonraki en ağır ceza verilmekte, sanki burada yukarıdaki hadis-i şerifin hükmüyle bir yakınlık hissedilse de, modern hukukta bu uygulama İslam hukukundaki öldürmeye karşılık gelmektedir. Dolayısıyla İslam hukukunda çok yakın akraba arasındaki katl hadisesinde “hükmün sonrasındaki zararlar”ın dikkate alındığı ve neredeyse aynı aileden iki kişinin öldürülmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı söylenebilir. Buna karşılık TCK’da ise daha çok bir babının çocuğuna karşı öldürme suçunun merhametsizliği de içerdiği varsayımıyla daha ağır ceza öngörülmektedir.

b. İslama göre öldürülmesi mubah kabul edilen gruptan olmayıp aksine öldürülmesi haram sayılanlardan birisi olmalıdır. Mesela, “Müslüman kişinin kanı

⁵⁹ Bardakoğlu, *İspat*, 493.

⁶⁰ Muhammed bin İsa et-Tirmizi, *Câmiu't-Tirmizi*, Thk. Beşşar Avvad, Ma'ruf, (Beyrut: Daru'l-Cil, 1998), "Kitabu'd-Diyat", hadis no:1400).

⁶¹ TCK. md. 450/1.

ancak üç şey haricinde hela olmaz. Zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip, cemaatten ayrılan kimse”⁶² hadisinde belirtildiği gibi.

c. Denklik olmalıdır. Mesela Müslüman ve kâfir arasında cereyan eden bir hadisede Müslüman birisi kâfiri öldürürse ne yapılır? Müslümanın öldürdüğü kâfir eğer harbî⁶³ ise ihtilafsız olarak Müslüman öldürülmez. Çünkü ihtilafsız olarak harbinin öldürülmesi mubahtır, eğer zimmi veya anlaşmalı bir inançsız ise cumhura göre Müslüman yine öldürülmez. Çünkü denklik yoktur. Sahihi Buhârîde Ali (r.a)’ın peygamber (s.a.v)’in şöyle buyurduğunu rivayet eder: “لا يقتل مسلم بكافر” “Kafirden dolayı Müslüman öldürülmez”.⁶⁴

Günümüzdeki pozitif hukukta kasten öldürme suçu için yukarıda sayılan şartların çoğunun bulunmadığı peşinen söylenebilir. Çoğu hukuk sistemlerinde kısas ya da idam cezası bulunmadığından zaten öldürme cezası verilmemekte, bunun yerine “ağırlaştırılmış müebbed hapis cezası” verilmektedir. Bu yönüyle İslam hukuku diğer hukuk sistemlerinden farklılık arz etmektedir.

1.7. İslâm Hukukuna Göre Ceza

Ceza, Arapça bir kelime olarak bir şeyin iyi ve kötü karşılığını vermek, ödemek, mükâfat vermek, cezalandırmak manâlarına gelmektedir. Gündelik kullanımda cezanın; kınama, mükâfat, hesaba çekme ve sevap gibi birçok anlamının varlığından bahsedilir.⁶⁵ Bu anlamlara delil olmak üzere Yüce Allah’ın;

(وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ)

“Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın”⁶⁶, ayeti getirilir.

Cezanın ıstilahî manâsı ise; kanun koyucunun toplum yararı için, yasaklamış olduğu fiilleri işleyenlere acı veren bir karşılık olan, kanunda belirtilmiş korkutucu bir

⁶² Buhârî, “Diyet”, 6; Müslim, “Kasâme”, 25; Tirmîzî, “Hudûd”, 15.

⁶³ Ahmet Özel, “Harbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/112-114.

⁶⁴ Buhârî, “İlim”, 39; “Diyât”, 31.

⁶⁵ Cemaluddin b. Manzur, *Lisanu'l-Arab* (Beyrut: by., 2003), 1/615.

⁶⁶ en-Nahl, 16/126.

müeyyidedir,⁶⁷ veya "Allah'ın emrine uymayanlara karşı, toplumun menfaati için öngörülen bir ceza"⁶⁸ olarak tanımlanır. İslâm hukukunda ceza kavramı yerine, "el-ukûbe" kelimesi de kullanılmaktadır. "el-Ukûbe", emir ve yasaklarını ihlâlâ engel olmak için, Şâri' tarafından konulan müeyyide şeklinde tanımlanmaktadır. İslâm hukukunda cezalar, nasslar (Kur'ân ve sünnet) ya da icthad yoluyla belirlenmektedir.⁶⁹

Suç işleyene ceza verilebilmesi için çok çeşitli ve uzun açıklamalar yapılmıştır. Biz çok kısaca bunları nakletmek istiyoruz:

1.7.1. İslam Hukuku ve Modern Hukukta Ceza Verilebilme Şartları

İslam ceza hukukunda suç işleyen kimsenin belli şartları taşıması gerekmektedir. Suç işleyene "fâil", zarar görene ise "mağdur" denilir. İslamın suç saydığı ve tezimizi ilgilendirdiği şekliyle bir kişiye "ölüm" cezası verilebilmesi için özetle aşağıdaki şartları taşıması gerekir:

a. İslam hukuku ve günümüz hukuk anlayışında fâilin "*yaşayan insan*" olması şarttır. İslâm hukukunda başından itibaren ceza ehliyeti sadece canlı ve mükellef olan insanlar için söz konusu olup bu konuda fıkıh tarihinde tartışma yaşanmamıştır.⁷⁰ Yani ölen ya da cezası infaz edilemeyecek derecede hasta olanlar için ceza verilmez. Cezaların şahsî olması ve her suçta bulunması gereken mânevî unsur gereği ancak gerçek kişiler fâil olabilir. Bu durumda tüzel kişilerin fâil olması, bir başka deyişle ölüm cezası verilmesi –bağy ve hirabe suçlarında olduğu gibi toplu suça iştirak hariç- imkânsızdır.

b. İslam hukukuna göre suçlunun cezaî ehliyet için temyiz gücüne sahip olması ve ergenlik çağına girmiş bulunması şarttır. Failin cezaî ehliyet için temyiz gücü ile birlikte belirli bir sürenin daha geçerek kişinin iyiyi kötüden ayırma kabiliyetinin iyice yerleşmesi aranmış ve bunun için ergenlik çağı sınır olarak kabul edilmiştir.⁷¹ Bu

⁶⁷ Mustafa Cevad Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, (İstanbul: Gümüşev Yay, 2011), 51.

⁶⁸ Udeh, Abdulkadir, *et-Teşriü'l-Cinâni'l-İslamî Mukararanan bi'l-Kanuni'l-Vad'i* (Beyrut: Mektebetü Daru't-Türas, 1424/2003), 1/524.

⁶⁹ Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, 31, 32.

⁷⁰ Mehmet Boynukalın, "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 37/453.

⁷¹ Udeh, *et-Teşriü'l-Cinâni'l-İslamî*, 2/14.

konuda “Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır; ergenlik çağına girinceye kadar çocuk, uyanıncaya kadar uyuyan kimse ve iyileşinceye kadar akıl hastası”⁷² mealindeki hadis-i şerif delil kabul edilmiştir. Temyiz kudretine sahip bulunmayan henüz baliğ olmamış çocukların cezaî ehliyeti olmadığı için hadd ve kısas suçlarında herhangi birine çarptırılmaları söz konusu değildir. Bu tür suçları işleyen çocuklara ancak te'dib ve terbiye cezaları verilebilir. Fakat şahıs haklarına yönelik suçların işleyen çocuklar malî ceza-tazminat ile cezalandırılabilirler.⁷³ Pozitif hukukta da çocukların cezalandırılmamaları öngörülmüş, ceza yerine ıslah metodları geliştirilmiştir.

c. Ölüm cezası verilecek kişinin iradesini ve ihtiyarını ortadan kaldıracak derecede akıl hastalığı, uyku hali, sarhoşluk ve bunaklık (ateh) vb. hastalıkları taşımaması gerekir. Hadiste de ifade buyrulduğu üzere, şuur ve hareket serbestisini kaybetmiş akıl hastaları cezaya ehil değillerdir.⁷⁴ Nitekim modern hukuka uygun olarak TCK'da da "akıl hastalığı" olanlar için 32. madde şöyle düzenlenmiştir: "Madde 32- (1) Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur."⁷⁵ Burada her iki hukuk sisteminde de bir benzerlik oluşundan bahsedilebilir.

d. Failin işlediği suçu ikrah altında işlememesi gerekir. İkrah; kişinin, başkaları tarafından cebir ve baskıya maruz kalarak kendi iradesi ve isteği dışında bir fiile zorlanmasıdır. İkrahtan söz edebilmek için; zorlayan kişinin (mükrih) korkuttuğu şeyi yapabilme gücüne sahip olması, zorlanan kişinin (mükreh) zann-ı galibine göre tehlikenin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve ortada hukuka aykırı bir fiilin bulunması şarttır.⁷⁶ TCK'da da " Cebir ve şiddet, korkutma ve tehdit" başlığı altında işlenen suçları düzenleyen 28. maddede "(1) Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit

⁷² Ebu Davud, Hudûd 16.

⁷³ Udeh, *et-Teşriu 'l-Cinâni 'l-İslamî*, 2/604

⁷⁴ Kasanî, Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedaiü's-Sanai' fî Tertibi's-Şerai'* , 8 cilt, (Beirut: Dâru'lKütübi'l-Arabi, 1974), 7/67.

⁷⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁷⁶ Kasanî, *Bedaiü's-Sanai'*, 2/176.

sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır."⁷⁷denilerek, İslam hukukuna aykırı olmayan bir düzenlemenin yapıldığı görülür.

Şimdi, aşağıdaki başlıklarda yani İslam hukukuna göre "kasten öldürme", "kasta benzeyen öldürme" ve "hataen katl" suçlarının işlenmesinde öngörülen "diyet" konusunu öne alarak kısaca diyet hakkında bilgi sunmak istiyoruz:

1.8. Diyet ve Diyetle İlgili Konular

Diyet: Arapça'da "ödemek, vermek" anlamındaki *vedy* kökünden türeyen diyet, İslâm hukukunda bir şahsın haksız olarak öldürülmesi, sakat bırakılması veya yaralanması halinde ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifade eder.

Diyet İslâm ceza hukukunun ana konularından birini teşkil eder. İslâm hukukunda cezalar; *had*, *kıyas-diyet*, *ta'zîr* şeklinde üç ana gruba ayrılır. Ölüm, yaralama ve sakatlığa yol açan saldırı, müessir fiil ve kusurlu davranışların İslâm hukukundaki genel adı "cinayet" olup insanın hayatına ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlar suçun dengi bir ceza ile karşılık görecekse kıyas, suçun karşılığında belli bir tazminat ödenecekse diyet ana başlığı altında ele alınır...Klasik kaynaklarda diyet çok yerde, cinayetlerde mağdura ödenen malî karşılığı ifade eden genel bir kavram görünümünde olmakla birlikte öteden beri kaynaklarda adam öldürmede ödenen bedele *diyet*, ölümle sonuçlanmayan belli yaralama ve sakat bırakmalarda ödenen ve miktarı belirlenmiş olan bedele *erş*, erşin dışında kalan ve miktarı yetkili mercilerce takdir edilecek olan cinayet bedeline de *hükûmet-i adl* denilerek ikili veya üçlü bir ayırım yapma temayülü de mevcuttur.... Ancak yaralama ve sakat bırakmaların malî ceza ve bedelini takdirde de yine, belli oran ve kıyaslamalarla da olsa nefsin diyeti esas alınmakta olduğundan diyetle ilgili genel ilke ve tartışmalar erş ve hükûmet-i adl için de geçerlidir ⁷⁸

İslam Hukukçuları diyet hakkında şu tanımlarda bulunmuşlardır:

⁷⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁷⁸ Bardakoğlu, Ali, "Diyet". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/473-479.

- a. Hanefiler; "Cana bedel olmak üzere verilen malın adıdır,"⁷⁹ şeklinde tanımlar.
- b. Malikilere göre diyet; "Hür bir insanın öldürülmesiyle kan bedeli olarak verilmesi gereken maldır".⁸⁰
- c. Hanbeliler diyeti; "Cinayet sebebiyle mağdura, aklî dengesi yoksa veya küçükse vasisine veya varisine ödenen para"⁸¹ olarak tanımlar.
- d. Şafilere göre; "Bir cinayet sebebiyle hür kişiye ödenmesi gereken maldır".⁸²

1.8.1. Diyet Kime Ödenir?

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de;

(وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا)

"Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle âzat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir; ancak ölünün ailesi diyeti bağışlarsa o başka. Öldürülen, mümin olmakla birlikte size düşman olan bir topluluktan ise mümin bir köle âzat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir köleyi âzat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir."⁸³ buyurmaktadır.

⁷⁹ Fahrudin Osman Ez-Zeylai, *Tebyinu'l-Hakayık Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, (Mısır: el- Mektebetü'l-Kübra el-Miriyye, 1315), 126.

⁸⁰ Ali b. Ahmed b. Mekum es-Saidi el-Adevi, *Haşiyetü'l-Adevi ala Şerhi Kifayeti't-Talibi'r-Rabaniyyi'l-Adevi*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts), 2/219.

⁸¹ Buhûti, *Keşşafu'l-Gina ani'l-İkna*, 13/325.

⁸² Muhammed b. Ahmed eş-Şirbinî, *El-İkna fi Halli Elfazi ebî Şuca*, (Mısır: Matbaatu'l-Hibriyye, 1320), 2/190.

⁸³ en-Nisa, 4/ 92.

İslâm hukukunda diyet bir yönüyle ceza, bir yönüyle de tazmin mahiyetinde olduğundan cinayeti işleyenin cezaî ehliyetinin bulunmaması kısasın uygulanmasına engelse de diyet yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Bu sebeple cinayeti işleyenin çocuk, deli, gayri müslim, köle, kadın vb. olması diyeti etkilemez. Diğer bir ifadeyle diyetin sebebi fâilin kusur ve taaddisi değil, maktulün hukuken koruma altında olmasıdır.

Bundan dolayı yeterli illiyet bağı kurulabildiği sürece sebep olma yoluyla meydana gelen ölümlerde -sağlık personelinin, yargı organlarının ve idarî makamların hataen yol açtıkları ölümler de dâhil olmak üzere- diyet söz konusu olmaktadır.

Kasta benzer adam öldürmede diyetin ceza olma karakteri ağır basar ve diyeti tek başına katil üstlenir. Kastın yanı sıra sulh ve itiraf halinde de katil diyeti tek başına öder. Fakihlerin çoğunluğuna göre çocuk ve delinin kasten adam öldürmesi hataen katil hükmünde iken İmam Şâfiî bu durumda diyetin deli ve çocuğun malından ödenmesinin gerektiğini ileri sürer. Hataen öldürmede kefareti katilin, diyeti de âkılının üstleneceği noktasında hemen hemen görüş birliği bulunmakla birlikte katilin de âkileden sayılıp diyet ödemeye iştirak ettirilip ettirilmeyeceği tartışmalıdır. İslam Hukukçuları diyetin hangi türden ödeneceği konusuna ihtilaf etmişler ve farklı görüşler ortaya koymuşlardır.⁸⁴

1.8.2. Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Şâfiî'nin Diyet Konusundaki Görüşleri

Bu hukukçulara göre diyet; deve, altın ve gümüş olmak üzere bu üç türden birinde zorundadır. Bunların delilleri Resûl-i Ekrem'in Yemenliler'e hitaben yazıp Amr b. Hazm ile gönderdiği mektupta belirtilen diyetin yüz deve olduğuna dair yazıdır. Hz. Ömer altın ile meşgul olanlara diyeti 1000 dinar ve kâğıtla meşgul olanlara 10.000 dirhem olarak belirledi. Ebu Hanife'nin görüşüne göre sahih olan budur.⁸⁵ Dolayısıyla bu fukahaya göre diyet sadece bu üç şeyden takdir olunur.

⁸⁴ Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-Mavsili, *el-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, (b.y.: Mektebetü Dari'l-Hadis, 2009), 553.

⁸⁵ Muhammed Atif Efendi, *İslam Fıkhı*, (İstanbul: Nehir Yayınları, 1994), 4/87.

1.8.3. İmam Muhammed, Ebu Yusuf ve Ahmed b. Hanbel'in Diyet Konusundaki Görüşleri

Yukarıda üç cins maldan diyet ödenmesi fikrine ilaveten diyetin altı cinsten verilebileceği kanaati de bulunmaktadır. Diyet te deveyi ölçü olarak ödemek asıldır. Altın, gümüş, sığır, koyun ve elbiseden herhangi biri de diyet olarak verilebilir. Hanbelilere göre elbise diyet için kaynak olamaz. Çünkü o farklıdır ve kontrol altına alınamaz. Ahmed b. Hanbel'den rivayet edildiğine göre elbise de diyete kaynak olur. Yemen'den yüz takım elbise getirilmiş ve her bir takım elbisede yeni izar ve rida vardır. Rivayet edildiğine göre Ömer hitap etmek üzere ayağa kalktı ve “Dikkat edin, develer pahalandı” dedi. Ravi diyetin altın ile meşgul olanlara 1000 dinar ve kâğıtla meşgul olanlara 10.000 dirhem, sığırla meşgul olanlara 100 sığır, koyunla meşgul olanlara 2000 koyun, elbiseyle meşgul olanlara 200 takım elbise olduğunu belirtti.⁸⁶ Kanaatimizce geçmiş dönemlerde elbise büyük emek istediğinden yani ipin eğirilmesi, boyanması, dokunması gibi çok büyük maliyetler olduğundan günümüzdeki değerinden çok daha pahalı olması nedeniyle diyete konu olmuş olabilir. Fakat günümüzde elbisenin değeri oldukça düşüktür. Bu hususun da dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz.

1.8.4. İmam Şafii'nin Diyet Konusundaki Yeni Kanaati

İmam Şafii'nin kavli-i cedidine göre diyetle asıl olan şayet bulursa 100 deve vermektir. Katilin bunu ayıpsız olarak öldürülenin velisine teslimi gerekir. Devenin olmaması durumunda, meşakkati ortadan kaldırmak ve borcu zamanında ödenmesini sağlamak için bunun para olarak değeri hesaplanır ve para cezasına çarptırılırlar.⁸⁷

Diyetin miktarı ve ödeme şekli konusunda sahabeden gelen hadislerle⁸⁸ Hz. Ömer'in diyet konusundaki uygulamalarının anlatıldığı rivayetlerde; “*Develer pahalandı. Elinde altın olanlar diyeti bin altından; gümüşü olanlar için on iki bin dirhem, inek sahibi olanlar iki yüz inek, koyun sahibi olanlar iki bin koyun ve elbise*

⁸⁶ Esad Muhammed Said es-Sagırcı, *el-Fıkhu'l-Hanefi ve Edilletühü*, (Beyrut: Darü'l-Kelimi't-Tayyip, 2008), 3/240.

⁸⁷ Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs er-Remlî((ö. 1004/1596), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhac fi'l-Fıkhi alâ Mezhebi'l-İmâmiş-Şafii*, (Beyrut: Dar'ul-kutubi'l-ilmiiyye, 2003), 7/315.

⁸⁸ Ebû Dâvûd, “Diyât”, 18.

sahibi ya da kumaş imalatçısı olanlar ise iki yüz takım elbise vereceklerdir"⁸⁹ dediği nakledilir.

Bu arada Afrika halklarının, diyeti, cinayet için bir ceza veya ceza yerine geçen bir husus haline getirdiği unutulmamalıdır. Diyetin rolü eski geleneklerle aşağıdaki gibi sınırlandırılabilir:⁹⁰

- a. Gelenekleri intikam almaya izin veren kabilelerin kasten öldürülmesi için bir ihtiyati ceza,
- b. Adam öldürme için normal bir ceza,
- c. Durumu ne olursa olsun, yani kasıtlı veya kasıtsız öldürmede bazı kabileler için tek ceza.⁹¹

1.8.5. İslam Hukukunda Diyet Miktarı

İslam hukukçuları, ödenen diyetin cinsine göre diyet miktarında farklı görüşler ortaya koymuşlardır:

a. Mezhep imamları, diyetin **altın** olarak ödenmesi durumunda miktarın bin dinar olduğu konusunda icma halindedirler. Altının dışındaki diğer değerli mallardan verilecekse durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

b. Eğer diyet "**deve**" olarak ödenecekse, bu **beş** türden toplam **yüz deve** ödenir. Bunlar;⁹²

1. Binti mehaz: İkinci yaşına girmiş dişi deve demek olup henüz doğuma elverişli hale gelmiş manasındadır. Diyet verilecek develerin 20 tanesi bunlardan verilir.

⁸⁹ Mustafa Ahmed ez-Zerka, "Diyetü'n-Nefsi's-Şer'iyye Keyfe Nukaddiruha fi Haza'l-Asri", *Mecelletü Mecme'l-Fıkhî'l-İslamî*, 1989, Yıl 2, Sayı 3.

⁹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 6/301-302.

⁹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 6/302.

⁹² Bilmen, *Hukukî İslamiye*, 3/ 48.

2. Binti lebûn: Üç yaşına girmiş dişi deve: Bu türden de 20 adet verilir. *Lebûn*; sütlenmeye başlamış demektir. Henüz hiç doğurmayan develerin süt vermeyeceği düşünüldüğünde bu devenin doğrumuş olduğu anlaşılır.

3. Hikka: Dört yaşına girmiş dişi deve: 20 adet. Dikkat edilirse bu kelimenin başında "bint-i" ya da "İbn" yoktur. Hikka; deve olma hakkını elde etmiş yani erkeğe gebe bırakmaya dişi ise gebe kalmaya müsait yaşa ulaşmış demektir.⁹³

4. Ceze'a: Beş yaşına girmiş dişi deve: 20 adet. *Ceze'a*; normalde azalmak manasındadır. Dört yaşını tamamladığı için ön dişleri dökülen ya da düşen deve manasındadır.⁹⁴ Nitekim sığırların iki yaşını doldurma alameti olarak ön dişlerin düşmesi kabul edilir.

5. İbn mehaz: İki yaşına girmiş *erkek* deve: 20 adet. Bu da dişi bir deveyi gebe bırakacak yaş demek olan yani devevnin büluğ yaşına ulaşması manasındadır.

Diyet verilirken develerin çeşitli yaşlardan oluşması hususunda şöyle bir yorum yapılabilir: Diyet ödeyecek kimsede aynı yaşta aynı cins deveyi aynı anda temin etmek zor olduğu kadar, develerin üreme ve yük çekme yaşlarının da dikkate alındığı söylenebilir.

c. Diyet “**gümüſ**” olarak ödenecekse, miktarı konusunda farklı görüşler ortaya konulmuſtur:

1. Bunun Hanefiler’e göre on bin dirhem olduğu tahmin edilmektedir.

2. Cumhura göre ise bu miktar on iki bin dirhem kadardır.

İki görüş arasındaki fark, ünümüzdeki tabirle dinarın döviz kurundan kaynaklanmaktadır. Hanefilerde bir dinar on dirheme eşit iken, Cumhura göre ise on iki dirheme eşittir.⁹⁵

⁹³ <https://almaany.com/ar/dict/ar-ar/حقة> (Eriſim: 04.02.2022)

⁹⁴ <https://almaany.com/ar/dict/ar-ar/عز> (Eriſim: 04.02.2022)

⁹⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 6/302

- d. Diyet “**koyun**” olarak verilecekse, iki bin baş koyun verilir.
- e. Diyet “**takım elbise**” ise iki yüz takımdır. Eskiden kumaş, el emeği göz nuru ile elde edildiğinden o dönemlerde kumaş ve elbise oldukça kıymetli idi. Günümüzde ise özellikle gelişmiş ülkelerde kıymeti eskiye nazaran oldukça düşük seviyede olduğundan bunun itibara alınması gerektiği kanaatindeyiz. Ancak, Afrika'da halen elbise değerli kabul edilebilir.

İslam hukukunu ilke olarak tatbik eden Osmanlı dönemi uygulamalarında diyet miktarının tesbiti yukarıda zikredilen farklı cins mallardan değil, genelde mahkemelerin takdirine bırakılmış veya bu konuda ülkenin iktisadî şartlarıyla da ilgili bir gelenek oluşturulmaya çalışıldığı belirtilir.⁹⁶ Buradan hareketle, günümüzde diyet için esas alınacak cinsler arasında değer bakımından büyük farklılıklar bulunduğundan, diyet ödemede sadece deve ya da diğer altın gibi pahalı olan madenlerin yerine İslâm ülkelerinin diyet konusunda mahallî örf ve ülke şartlarını da göz önünde bulundurarak iki tarafın haklarını gözeten ölçüde bir değer tesbitine gitmeleri, belki de hepsinin ortalamasını almaları daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Nitekim, Türkiye'de kendilerinden ders aldığımız İslam hukuku hocalarından edindiğimiz intiba bu yöndedir.

Afrika kıtasında vuku bulan öldürmelerde ise yukarıdaki hadislerde belirlenen yüksek miktarın temin edilmesi hayli zor gözükmektedir. Çünkü Afrika kıtasını yerli yöneticiler yönetmediğinden milli gelirin kullanılması ve dağıtılması da adil değildir. Bu durumda zaten fakir olan halk gittikçe fakirleşmekte, yüz deve bir yana bir keçisi olan aile bile bazen o köyün en zengini sayılabilmektedir. Bu durumda mağdur ya da maktülün tarafına onların gönlünü sükûnete erdirebilecek miktarda yerel bir bedelin ödenmesi şeklinde bir takdir yetkisinin yerel hâkimler tarafından belirlenmesinin uygun olabileceği kanaatindeyiz. Çünkü, diyet miktarının "âkile" ye paylaşılması halinde dahi onların da buna güç yetiremeyeceği bir vakıadır.

Gerçi Ceza hukuku çalışan Abdulkadir Udeh, Vehbe Zühaylî gibi çağdaş âlimler âkile uygulamasının günümüzde uygulanabilirliğinin mümkün olmadığını

---

⁹⁶ Bardakoğlu, "Diyet", DİA, 9/476.

savunmaktadırlar. Onlara göre aile, aşirete mensup kişiler arasında eskisi kadar güçlü irtibatın kalmadığını ve bir arada yaşamamalarından dolayı birbirlerini kötülük yapma konusunda engelleyebilecek mesafede olmadıkları gibi gerekçeler takdim ederler.⁹⁷ Bütün bunlara rağmen taraflar bir islam âliminin vereceği kararı kabul edecekler ise ve o da âkile benzeri bir ceza verirse bu durumda o ülkedeki ekonomik durumun göz önüne alınmasının faydalı olacaktır. Yukarıda Hz. Ömer'in uygulamaları delil kabul edilerek diyet miktarı konusunda yerel şartların dikkate alınmasının naslara aykırı bir durum olmayacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen fakir olmalarına rağmen Tayland ve Filipinler gibi ülkelerde azınlık halinde yaşayan Müslümanların kendi aralarında dayanışma halinde âkile uygulamasını icra etmelerini tavsiye edenler bulunmaktadır.⁹⁸

Bu konuda Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı da yapan İslam hukukçusu Ali Bardakoğlu'nun tespitleri bizim gibi Afrika'da yaşayan kalkınmamış ülkeler için yol gösterici olabilir: "...Tarihte diyet miktarının tesbiti genelde mahkemelerin takdirine bırakılmış veya bu konuda ülkenin iktisadî şartlarıyla da ilgili bir gelenek oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yöntem, ilk bakışta diyet miktarını belirleyen rivayetlerin lafzına ve nazariyede hâkim klasik ölçü ve usule tam uygunluk göstermese de diğer bir açıdan haklı ve geçerli bir icthadî tercih olarak da değerlendirilebilir. Çünkü altın, gümüş, deve ve diğer malların zikredilen miktarlarının ilk dönemlerde birbirine yakın piyasa değerine sahip olduğu, çağımızda ise bunlar arasında yirmi otuz kata varan açık bir oransızlığın bulunduğu görülmektedir. Bu durumda diyet ödemede taraflardan birine veya yargıya bu mallardan birini seçme hakkı tanıma birtakım sakıncalara ve mağduriyetlere yol açacağından çağımızda İslâm ülkelerinin diyet konusunda mahallî örf ve ülke şartlarını da göz önünde bulundurarak iki tarafın haklarını gözeten ölçüde bir değer tesbitine gitmeleri, bu konudaki rivayetlerin ve doktriner görüşlerin amaç ve ruhuna uygunluk gösterir.

Ancak bu durumu, İslâm hukukundaki diyetin ağır ve uygulanamaz olması şeklinde yorumlamak doğru değildir. Söz konusu çevrelerde âkile ve devlet bütçesi

⁹⁷ Zühaylî, el-fikhu'l-İslamî, 6/325.

⁹⁸ Muhammed Necip el-Mutî'î, *Tekmiletü'l-Mecmu'*, 23 cilt (Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, ts), 20/573.

desteğinin bulunmaması ve kanunî düzenlemelere gidilmemiş olması sebebiyle ortaya çıkan boşluğu kabileler bölgesel ve geleneksel yöntemlerle de olsa doldurmak ve şahsî hakları güvence altına almak istemişlerdir. Bu kabileler arasında diyet miktarındaki düşüklüğün ise (meselâ 40-50 deve, 70 sığır, 200-500 Mısır cüneyhi, 800-2000 riyal vs.) bölge halkının gelir seviyesiyle bağlantılı olduğu açıktır."⁹⁹

1.8.6. Cinayetlerde Diyet Ödenmesinin Gerekçesi

Diyet ödenme gerekçesi konusundaki şu cümleler konuyu izah için kâfi olsa gerektir: "Uzun bir tarihî geçmişe sahip olan diyet âdetinin, İslâm sonrasında da müslüman toplumlarda yaygın bir şekilde devam ettiği ve kan davasını önleyici, şahsî intikam hislerini teskin edici bir rol oynadığı söylenebilir. Tarihî seyir içinde uygulamada görülen farklılıklar ve getirilen kolaylıklar, İslâm hukuk ekolleri arasındaki zengin doktriner tartışma ve görüş farklılıklarından beslenmiştir.

Batı hukuku kaynaklı ceza kanunlarında hâkim olan suçluyu koruma temayülü ve ceza hukukunun kamu hukuku karakteri, adam öldürme ve müessir fiil suçlarında çok defa suç mağdurunun şahsî haklarının göz ardı edilmesine yol açmakta ve onu tatmin edecek çözümler bulmada yetersiz kalmaktadır. Suç mağdurunun haklarının korunması ve bu korumayı sağlamada nihaî olarak devletin rol alması fikri, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren nazariyede ağırlık kazanmaya, tatmin edici miktarlarda maddî ve mânevî tazminat anlayışı uygulamalara yansımaya başlamıştır. İslâm hukukunda öldürme, yaralama ve sakat bırakmalarda suçluya, onun yakın çevresine, meslekî teşekküllere ve son olarak devlete yüklenebilen diyet borcu, suçluyu cezalandırmaktan çok haksız fiilden doğan zarar ve mağduriyeti gidermeyi, suç mağdurunun haklarını korumayı hedef alır. Bu husus, özellikle hata ve ihmal sonucu meydana gelen ölüm, yaralanma veya sakat kalmalarda daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Günümüzdeki sosyal güvenlik ve sosyal devlet anlayışının da desteğiyle klasik doktrindeki diyet kurumunun çağımız toplumlarında yeni bir anlayış ve yapıda işlerlik kazanması, böylece haksız şekilde meydana gelen

---

⁹⁹ Bardakoğlu, "Diyet", DİA, 9/477.

ölüm ve yaralanmadan mağdur olan şahısları koruyucu ve tatmin edici bir sosyal güvenlik ağının kurulması mümkündür.¹⁰⁰

Buraya kadar İslam hukukunda suç, ceza ve bu cezalarda kullanılan tam diyet, yarım diyet ve diyet çeşitleri kavramlarını izah ettikten sonra, ceza olarak “öldürme” öngörülen suçları ve duruma göre verilen ceza çeşitleri konusuna geçmek istiyoruz.

---

¹⁰⁰ Bardakoğlu, "Diyet", DİA, 9/478.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZASI ÖLÜM OLAN SUÇLAR VE TAKDİR EDİLEN CEZALAR

Bu başlık altında İslam Ceza hukukunda "cezası ölüm olan suçlar" hakkında bilgi verilmeye çalışılacak ve bunun gerekçeleri hakkında yapılan yorumlara yer verilerek, uluslararası hukukta bu suçlar için öngörülen cezalar ve gerekçeleri aktarılmaya gayret edilecektir. İslam ceza hukukuna göre bir insanı kasten, kasta benzer, hata ile ve hataya benzer şekilde öldürme türleri bulunmaktadır. Bunlar arasında cezası ölüm olan en ağır suç "kasten" ya da "amden" insan öldürme suçudur. Biz de öncelikle bu konudan başlamak istiyoruz:

2.1. İslam Hukukunda Kasten Öldürme Suçu

Ölüm cezasını gerektiren suçların başında haksız yere “kasten adam öldürme” fiili gelir. Cinayet denilince de özellikle kasten ve suçsuz bir insanı bir şekilde öldürmenin anlaşılacağından bahsedilmiştir.

Kasten öldürme; canın cesetten çıkmasına sebep olan bir fiildir. Kullar tarafından yapılan her türlü hareketle hayat alametinin ortadan kaldırıldığı ve bir insan bedeninin yok etmeye matuf eylemlere kasten öldürme denir.¹⁰¹

Kasten öldürme, Hz. Âdem'in iki oğlu arasında geçen öldürme hadisesinden itibaren başladığı için insanlıkla yaşıt bir suçtur denilebilir. Toplumsal hayatın vazgeçilmez unsuru olan insanın varolması, yaşama hakkının etkin bir şekilde korunması ile mümkün olur. Bir kimse keyfi olarak yaşama hakkından mahrum bırakılırsa diğer tüm temel haklar anlamsız olacaktır. Biz bu tezimizde cinayet denilince her zaman öldürmeyi kastetmiş olacağız. Kasten öldürme sözü ile kastedilen mana, failin, eylemiyle öldürülenin ruhunu almayı yani onu fiziken yok etmeyi kast etmesidir.¹⁰²

¹⁰¹ Şîrbînî, Muğni'l-Muhtâc, 4/3.

¹⁰² Udeh, Abdulkadir, *et-Teşriu'l-Cinâni'l-İslamî Muakaranan bi'l-Kanuni'l-Vadî*, (Beyrut: Mektebetü Daru't-Türas, 1422), 2/7.

2.1.1. Kasten Öldürmenin Cezası

İslam hukukunda bir canı yok etme ya da onu öldürme manasında kullanılan "katl" kelimesi, ruhun vücuttan ayrılmasına neden olan fiil olarak tarif edilir.¹⁰³ Kısas ile kastedilen mana; meşru bir cezalandırmadır. Yani katilin Allah ve kul hakkı olarak işlediği suçun aynısıyla cezalandırılmasıdır. İster bu öldürme veya bir başkası olsun durum aynıdır. Öldüren kendisini de öldürülmesiyle, yaralayan yaralanmayla, bir organı kesen buna benzer bir organı kesmekle cezalandırılır.¹⁰⁴

Kasten öldürmeler için "asli" ve "bedel" ya da kefarete olmak üzere iki tür ceza öngörülmüştür. Buna göre kasten bir kişiyi öldüren de "kısas ya da kaved" edilerek öldürülür. Kaved, caninin kısas edilecek yere kadar dahi görülürken ip ve benzeri bir şeyle sürüklenmesidir.¹⁰⁵ Şimdi kısas hakkında bize yetecek kadar bilgi sunmak istiyoruz:

2.1.2. Kısasın Anlamı ve Hikmeti

Kısasın hikmetini/gerekçesini beyan eden "*Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.*"¹⁰⁶ mealindeki ayetin tefsiri konusunda tefsirlerde özetle şu bilgiler nakledilir:

"Allah Teâlâ "*Kısasta sizin için hayat vardır*" derken "*Ey akıl sahipleri!*" nidâsıyla insanları bu konuda düşünmeye; "Kısas da öldürme demek olduğuna göre, hem öldürme hem de hayat nasıl bir arada olacak?" sorusuna, akılları doğru işleterek cevap bulmaya teşvik etmektedir. İlâhî nidânın yerli yerinde olduğunun bir delili de günümüze kadar, akıllı olduklarını düşünen insanların idam cezasını tartışma konusu edinmelerine rağmen kaldırmamış olmalarıdır.¹⁰⁷

Ayette belirtilen kısasa genel manada ya da özellikle öldürme suçuna mahsus olarak kısasa ve idam cezasına karşı çıkanlar şu delillere dayanmışlardır:

¹⁰³ Cürçani, Şerif Ali b. Muhammed, *et-Ta'rifat*, (Beyrut, y.y., 1983), 183.

¹⁰⁴ Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir, El Kurtubi, *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türki ve M. Ramazan Argasusî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006), 1/245.

¹⁰⁵ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 7/49.

¹⁰⁶ el-Bakara, 2/179.

¹⁰⁷ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/186/179-ayet-tefsiri> (Erişim: 04.02.2022)

1. İnsanlığın faydasına olduğu gerekçesiyle bile olsa insanın tabiatı kisas ve idamdan nefret etmekte, vicdanı onu reddetmektedir.

2. Öldürme olayı bir insan kaybı olduğu gibi idam da ikinci bir cana kıymadır, insan kaybıdır.

3. Kisas yoluyla adam öldürmek kalpteki merhametsizlik ve intikam duygusundan kaynaklanır. Bu duygular kötüdür, eğitim yoluyla kalpten çıkarılmalıdır. Cana kıymak da kötüdür, ancak bunu engellemek için ikinci bir cana kıymak yerine katili hapsedmek, güç işlerde kullanmak yoluyla eğitmek, suçu bu tedbirlerle engellemek uygundur. Katili hasta olarak kabul etmek de mümkündür. Çünkü insan akıl hastası olmadan cana kıyamaz; nasıl diğer akıl hastaları hastahanelerde tedavi görüyorsa katillerin de buralarda ıslah ve tedavi edilmeleri gerekir.

4. Kanunlar yapıldıkları zaman mevcut olan topluma, onun içinde bulunduğu şartlara ve ihtiyaca uyar, buna uygun olarak yapılır. Bu sebeple herhangi bir kanunun devamlı yürürlükte bulunması için tabiatına aykırıdır. Kisas kanunu da böyledir. Bugün toplumlar fertlerine muhtaçtırlar. Maktulün yakınları da katilin cezalandırılmasını istemektedirler. Bu iki istek ve ihtiyacı bir arada tatmin edecek çare, katili öldürmeyip ömür boyu hapis vb. şekillerde cezalandırmaktır.¹⁰⁸

Kur'an-ı Kerîm'in konunun temeline ışık tutan şu ifadesi ise bu itirazlara toplu bir cevap niteliğindedir: *“Yeryüzünde fesat çıkarıp bozgunculuk yapmaya veya bir cana karşılık olmaksızın birini öldüren kimse bütün insanları öldürmüş gibidir, bir canı yaşatan ise bütün insanlara hayat vermiş gibidir”* (Mâide 5/32).

Hiçbir fark gözetmeksizin yaşama hakkını tanıyan ve önemini vurgulayan bu âyete göre cana kıymayı, iki kişi arasında veya bir ferde yönelik bir mesele, bir suç, bir eylem olarak düşünmek yanlıştır. Ya cana kıyma önlenir, bütün insanlığın hayat hakkı garanti altına alınır yahut da yaşama hakkı devamlı olarak tehlikeye mâruz kalır. Toplum denilen yapı fertlerden oluşur, asıl ve hakikat olan fertlerdir. Ferdin hayatını korumak mümkün olmazsa fertlerden oluşan toplumun hayatını korumak da mümkün olmaz.

¹⁰⁸ <https://kuran.diyabet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/186/179-ayet-tefsiri>(Erişim: 04.02.2022)

Yukarıda sıralanan itirazları tek tek cevaplamak üzere de şunları söylemek mümkündür: a) Hemen her insan kendini öldürmek isteyen, buna teşebbüs eden insanı, onu öldürme pahasına da olsa engeller. Nitekim bütün hukuk sistemleri nefsi müdafaayı hukuka uygunluk hallerinden saymışlardır. Toplumlar da ülkelerine, hayatlarına, hayatî menfaatlerine göz diken, saldıran toplumlara karşı savaş ilân edip fiilen savaşır. Bu iki vâkıa, hayatı ve gereklerini korumak söz konusu olduğunda insanların öldürülmesinin, insan tabiat ve vicdanına aykırı bulunmadığını göstermektedir. b) Bir toplumda eğitim başarılı olur, insanlar ağır cezalar söz konusu olmadan da adam öldürme suçunu işlemez hale gelirler, bu durum bilimsel verilere dayalı olarak tesbit edilirse nâdir hale gelen öldürme suçu için farklı cezalar ve tedbirler düşünülebilir. İslâm, maktulün yakınlarına kısas talebinden vazgeçme ve diyet isteme hakkı vererek bu kapıyı açmıştır. Yine eğitimin etkisiyle toplumda, intikam duygu ve talebinin yerini “affin şerefli ve büyüklüğe yakışan davranış olduğu” şuuru ve anlayışı alırsa veliler kısas yerine affı tercih edeceklerdir. Bilimsel olarak kısas dışındaki önlem ve yaptırımların adam öldürme suçunu önlediği veya çok nâdir hale getirdiği belirleninceye kadar ise kısas cezası seçeneksiz olma özelliğini koruyacaktır. c) Merhamet ve şefkat güzel duygular olmakla beraber yerinde kullanılmaz; zulme, hakların çiğnenmesine, insanların can güvenliğinin ortadan kalkmasına sebep olur, maktulü unutturur, hep katil lehine işletilirse makbul olmaktan çıkar, zaaf olarak değerlendirilir. d) Suçun kendi cinsinden bir fiille cezalandırılması eğilimi şahsî ve nefsânî bir duygu olmaktan çıkar, adalet ve hakkaniyetin gerçekleşmesine yönelirse, bir eğitim ve suçu önleme aracı olarak değerlendirilirse, ona kötü gözle bakılamaz. e) Cinayeti akıl ve ruh hastalığına bağlamak ve cânileri hapisanelere ve idam sehparına değil, hastahanelere göndermeyi önermek aslında cinayeti teşvik etmenin ötesinde bir sonuç getirmez. Nitekim bugün uzmanların çoğunluğu bu kanaate katılmamış, cinayeti bir hastalık değil, ceza gerektiren suç saymışlardır. f) Günümüzde pek çok ülkenin kanunlarında idam cezası vardır. Bu kanunları koyanlar önemli gördükleri cinayetlerde –suçluyu hapisanede çalıştırarak ondan istifade etmek yerine– idam etmeyi uygun bulmuş, yaşama hakkını korumak için zaruri bulmuşlardır. Katilin ekonomik katkısı, insan hayatını korumaktan

(dolayısıyla kısas sayesinde korunacak olan insan hayatından) daha önemli ve faydalı olamaz."¹⁰⁹

Yukarıda aktarılan itirazlar ve cevaplara göre kasten insan öldürenin yine aynı ceza ile cezalandırılması, insan fitratında olan bir duygudur. Kasten çlüme sebep olan birinin farklı gerekçelerle yine yaşmaya devam etmesini savunmak, ölenin yakınlarındaki öldürme duygusunu körükleyecek ve toplumda kan akmaya devam edecektir. Nitekim modern mahkemelerin uzun seneler hapisle cezalandırdığı bazı canile hapisten çıktıkları zaman yine karşı tarafın saldırısına uğrayabilmektedir. Hatta uzun yıllar hapiste yaşamayı, yaşamak saymadığından bu sefer kendi canına kıyabilmektedir. Bu da verilen cezanın vicdanlar tarafından yeterli bulunmadığının bir delili sayılabilir. Dolayısıyla hangi modern gerekçe olursa olsun, kasten ölüme sebep olan birisi aslında kendisini de öldürmektedir. Burada en önemli unsur kasten öldüme suçunun ispatının en iyi şekilde yapılmasıdır.

2.1.3. Kısası Gerektiren Şartlar

Kasıtlı öldürme durumunda, aşağıdaki şartlar yerine getirildiğinde kısas gereklidir:

- a. Ölen kişinin, öldürülmesi dinen helal kabul edilen kişilerden olmaması,
- b. Öldürmek için kullanılan aletin büyük olasılıkla ölüme neden olması,
- c. Katledilenin din ve özgürlük bakımından katile eşit olması,
- d. Öldürülen mağdurun yakınlarının faile kısas uygulanmasına rıza göstermesi,
- e. Katilin cinayeti kasıtlı olarak işlemesi. Şu ayette amden öldürmekte bahsedilir:

(وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَّتَعَمِدًا فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَعَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا)

Bu konuda Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de; "*Kim de bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde devamlı kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş,*

¹⁰⁹ <https://kuran.diyabet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/186/179-ayet-tefsiri>

onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”¹¹⁰ buyurur. Ayete göre ispat edilememiş olduğu için bir cani belki dünyadaki yargılamardan kurutulabilir. Ancak, ahirette azabın kurutluğu yoktur, denilerek vicdanlara hitap edilmektedir.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَى بِالْأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ)

"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında kısas size gerekli kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ancak her kime, kardeşi tarafından bir şey bağışlanırsa artık ona hakkaniyetle uymalı ve diyeti ona güzellikle ödemelidir. Bu, rabbinizden bir hafifletme, bir rahmettir. Bundan sonra kim haddi aşarsa ona elem verici bir azap vardır."¹¹¹

Bu ayete göre ise kasten adam öldüren kimselere dünyada uygulanacak ceza kısastır. Maktulün ailesinin tamamı veya bir kısmı kısastan vazgeçer yahut tazminat karşılığında sulha razı olurlarsa kısas cezası düşer ve diyet devreye girer. Kasten öldürme suçunda diyeti, katilin âkilesi değil kendisi öder.

Hz. Peygamber (s.a.v) de; "Bir kişi diğeri bir kişiyi öldürürse onun için iki şeyden biri hayırlıdır. Ya öldürülür ya da fidye verir."¹¹² buyurur.

f. Katil akil ve baliğ olmalıdır.

Ancak katil deli, engelli veya küçük bir çocuksa, kısas mahallinin ortadan kalkması sebebiyle kısas uygulamaya imkân yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v); "Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyuyandan uyanana kadar, çocuktan buluğa erene kadar ve deliden akıllana kadar"¹¹³ buyurur.

¹¹⁰ en-Nisa, 4/93.

¹¹¹ el-Bakara, 2/178.

¹¹² Fethu'l-Bârî, Kitabu'd-Diyat, 12/205, (Hadis no: 6881).

¹¹³ Fethu'l-Bârî, Kitabu't-Talak, 4/388.

2.1.4. Uluslararası Hukukta Kasten Öldürme Suçunun Cezası

Uluslararası hukuk ihdas edicisi sayılabilecek olan ve Avrupa Birliğini oluşturan ülkeler başta olmak üzere özellikle Almanya, Polonya, İspanya, Rusya, Fransa, İtalya ve Danimarka Ceza Kanunları kasten öldürme suçlarına ilişkin düzenlemelerde küçük farklılıklar arz etmektedir. Bu ülkelerdeki ceza kanunlarını inceleyen Ahmet Gökçen ve Murat Balcı'nın konu hakkındaki değerlendirmeleri bizlere yardımcı olacaktır:

"Mukayeseli hukukta incelediğimiz kanunlarda; basit öldürme ve nitelikli öldürme tarzında bir ayrıma gidildiği ve nitelikli öldürme suçu bakımından daha ağır ceza uygulandığı görülmektedir. Ancak cezaların ağırlığı ülkelere göre değişmektedir. Danimarka Ceza Kanununda nitelikli hallere yer verilmemiş ancak cezanın alt ve üst sınırı arasındaki makas oldukça açılmıştır. Kara Avrupa'sı kanunlarında talep üzerine öldürme konusundaki hükümler dikkati çekmektedir. Alman CK. m. 216, Danimarka CK., m. 239, İtalya CK. m. 579, Polonya CK. m. 150 talep üzerine öldürme halinde daha az ceza öngören bir düzenlemeye sahiptir. Ancak bir kısım kanunlarda ise ülkemizde olduğu gibi böyle bir hükme yer verilmemiştir."¹¹⁴ Tüm bu ülkelerdeki ceza kanunlarında "kısas" ya da "idam" cezası yerine *ağırlaştırılmış müebbed hapis cezası* öngörüldüğü görülmektedir.

İslam hukukunda kasten adam öldürenin cezası, daha çok suç işleyeni aynı derecede bir ceza ile cezalandırarak hem ölenin yakınlarını teselli etme gayesi hem de bu şekilde suç işleyecek olanlara gözdağı verilerek "caydırma"yı amaçladığı söylenebilir. Tecrübelerimize göre modern hukukta ise kasten öldürme suçunu işleyen kimsenin cezalandırılma şekli, duruma göre "ağır ceza" ya da "müebbed hapis cezası" verilerek suçluya uzun zamana yayılmış bir ceza verilmektedir. Topluma da bu suça karışmanın cezasının ağır olması dolayısıyla bir uyarı vardır denilebilir. Her iki hukuk anlayışında da ortak taraf, bu suçun kabul edilemez bir suç olduğu ve kendi bakış açılarına göre cezaların en ağırının veriliyor olmasıdır.

---

¹¹⁴ Ahmet Gökçen - Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", *Marmara ün. Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1-2*, (İstanbul, 2011)

Doğu Afrika'da yer alan Tanzanya'nın Anayasasında da yaşama hakkı yasa ile garanti altına alınmış gözüküyor. Buna rağmen 2019 tarihli en son değişikliğe rağmen ülkede işlenen haksız cinayetler için "*Tanzanya Ceza Kanunu*"nda(The Criminal Procedure Act)¹¹⁵ ölüm ya da idam cezası korunmaya devam etmektedir.¹¹⁶ Bu kanunun "ölüm cezası"nı düzenleyen (b) başlığının 322. maddenin 81) ve (2) fıkraları (1)"*Herhangi bir kişi ölüm cezasına çarptırıldığında, asılmak suretiyle öldürülüp acı çekecektir.* (2) *Herhangi bir kişi ölüm cezasına çarptırıldığında, cezası doğrudan asılarak ölmesine neden olur.*" şeklinde düzenlenmiştir.¹¹⁷ Dikkat edilirse Tanzanya gibi ceza kanunlarını geliştirmiş ülkelerden ithal eden ülkelerde "idam cezası" bulunurken, hukuk yapıcı mülkelerde idam cezası yerine daha düşük cezalar ihdas edikmiştir.

Tabii ki bu cezalandırma işlemi bireysel değil mahkemelerde yargılanma sonunda yapılacak en son işlemdir. Bu yönüyle bir çok ülkede kaldırılan idam cezasının Tanzanya'da devam ettiği, dolayısıyla uluslararası hukuka bu konuda muhalefet ettiği söylenebilir. Bu idam cezasının Tanzanya ve bölgedeki diğer ülkelerde kaldırılmamasının temelinde bu ülkelerde yaşanan ya da yaşanması hala mümkün olan insan hakları ihlalleri, iç savaşlar vb. diğer yerel kargaşaları önlemek hedeflenmiş olabilir.

Öte yandan, bu resmi ve kanunî idam cezası düzenlemesinin yanında Müslüman nüfusun yoğun olduğu şehirlerde yaşanan haksız öldürmeler ve ölümlerin İslam'daki karşılığının ne olduğu konusunda özellikle başkent Darussalam ile Zengibar şehirlerindeki müslümanlar tarafından kurulmuş cemiyetler¹¹⁸ ve bazı dini gruplar

¹¹⁵ https://www.tanzania.go.tz/egov_uploads/documents/CRIMINAL%20PROCEDURE%20ACT.pdf (Erişim: 15.12.2021)

¹¹⁶ Her ikisinde de bir canın yok edilmesi kastedilmiş olsa da "ölüm cezası"; elektrik, zehirli iğne vb. şeylerle öldürmeyi, idam ise geleneksel sayılan ipele asılarak öldürmeyi hatırlatmak için kullanılmıştır.

¹¹⁷ Bk. İlk defa 1985 yılında yürürlüğe konulan bu Ceza kanunu, en son yapılan 2019 yılındaki değişikliklere kadar tam 15 defa değişikliğe uğramıştır. 396 maddeden oluşan Ceza Kanunu'nun 322. maddesi: **(b) Sentence of Death 322. Sentence of death.** 322.-(1) When any person is sentenced to death, he shall suffer death by hanging. (2) When any person is sentenced to death the sentence shall direct that he suffers death by hanging.

¹¹⁸ Bu cemiyetler öncelikle sömürgeciliğe ve hıristiyanlaştırma faaliyetlerine karşı kurulmuşlardır. 1929'da "Afrika Derneği" ve 1933'te kurulan "Tanzanya İslâm Cemiyeti" ilk teşkilâtlardır. Sömürgecilik sonrasında bu teşkilâtlar ülkede birliği sağlamaya çalıştılar. "Doğu Afrika Müslümanları Hayır Cemiyeti" 1968'de kapatıldı. Yerine "Tanzanya İslâm Cemiyeti" adıyla kurulan

veya yerel âlimlerin gayr-i resmi çözümler ürettikleri, maktûl tarafına diyetvari bazı ödeme yapılmasını tavsiye ettikleri söylenebilir.

2.2. Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayet

Öldürmede kasıt ve hata, suçun ağırlığı ve tam cezanın gerekliliği açısından olduğu kadar dinî ve ahlâkî açıdan da önemlidir. Ancak bu ayırımı yapmak her zaman kolay olmaz. Bunun için fakihler, "kasıt"la "hata" arasına kasıt benzeri (şibh-i amd) öldürme adıyla üçüncü bir grup ilâve ederek fâilin öldürme kastının tam bulunmadığı, fakat hatâen öldürmedeki kadar da mâzur görülemeyeceği durumları bu gruba almış ve bunu diğer iki grup fiilin sonuçlarından ayrı tutmuştur. Kasta benzemenin tam bir tanımını verilemezse de fâilin ölümle sonuçlanan fiili bilerek işlediği, ancak ölüm sonucunu istemediği durumlar, modern hukuktaki ifadesiyle "kastı aşan müessir fiille adam öldürme" kural olarak kasten değil kasıt benzeri bir kusurla öldürme kabul edilir. Bu da genelde kullanılan alete ve olayın cereyan şekline bakılarak belirlenir.¹¹⁹

Bu sebeple de İslam hukukçuları, yukarıda bilgi aktarılan kasten öldürmeye "benzeyen" cinayetin tanımı hakkında farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Mesela, Ebu Hanife'ye göre, bir kimsenin elinde silah veya silah yerine geçecek bir şey olmaksızın bir başkasına vurması ve ölümüne sebep olmasıdır.¹²⁰

---

dernek iktidar partisi TANU'ya bağlandı ve TANU içindeki etkili önderi *Râşidî Mfaume Kawawa* devlet başkanı yardımcısı oldu.... İslâm dünyasından gelen yardımlarla yeni camiler ve okullar inşa ettiler. 1992'de bütün müslümanları temsil eden teşkilât olarak "Tanzanya İslâm Cemiyeti" kuruldu. Müslüman halkın bütün kesimlerinden temsilcilerin katıldığı, genel merkezi Dârüsselâm'da bulunan "*el-Cem'iyetü'l-İslâmiyye li-şarki İfrîkiyye*" ülkedeki İslâmî mekteplerin bakımını üstlenmiştir. İslâmî eğitim veren okullarda öğretim genellikle Arapça, bazılarında Sevâhilî dilleriyle yapılmaktadır. İslâmî faaliyetler Dârüsselâm'daki "el-Meclisü'l-İslâmiyyü'l-a'lâ" tarafından yönetilir... Tanzanya'da ilk yayılan tarikat, Somali'li Seyyid Ömer Kulleteyn vasıtasıyla bölgede daha ziyade Ceylâniyye veya Kirama adıyla tanınan Kâdiriyye'dir. Sudanlılar'ca getirilen Yeşrutıyye de yaygındır. Rifâiyye ve Aleviyye mensupları da vardır. Bu tarikatlar Alman sömürgeciliğine karşı yürütülen direniş hareketlerinde etkili oldu.(Geniş bilgi için bk. Ahmet Kavas, "Tanzanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 2010), 39/582-586.

¹¹⁹ Ali Bardakoğlu, "Katil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25/45-45.

¹²⁰ Ebu'l-Hasen Burhânüddin Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Mergînânî (ö. 593/1197), *el-Hidaye Şerhu Biyati'l-Mübtedi*, thk. Muhammed Adnan, 4 cilt, (Beyrut: Dari'l-Erkam, ts), 4/443.

Cumhura göre ise; genellikle öldürücü olmayan kırbaç veya sopa gibi bir şeyle düşmanca bir kişiye vurmaya kastetmek ve ölümün sep olmaktır.¹²¹

2.2.1. İslam Hukukunda Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayetin Cezası

İslam hukukunda kasten öldürmeye benzeyen cinayetin cezası, şu ayetle çerçevesi çizilmiştir:

(وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَفْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا)

“Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle âzat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir.”¹²²

İslam hukukunda kasta benzer öldürme yapan birisine, günahkâr olması nedeniyle tevbe maksatlı kefaret gerekir. Bu kişi, kefaret olarak bir mümin köle azad eder. Eğer kefaret mümkün olmadığı takdirde ara vermeden iki ay oruç tutar. Cezai yaptırımını ise ağırlaştırılmış *diyet* ödemek ve mirastan mahrum olacaktır. Dikkat edilirse kasta benzer öldürmenin cezası doğrudan "öldürme" değildir. Suçlunun suçu işlediği tam olarak tespit edilemediği durumlarda belki kasta benzer ölüme sebep olan kişi de ölümle cezalandırılabilir.

2.2.2. Modern Hukukta Kasten Öldürmeye Benzeyen Cinayetin Cezası

Modern hukukta, kasta benzeyen öldürme daha çok “taksirle insan öldürme” başlığı altında incelenir. Bu da dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı bir kusurlu davranış ile öngörülebilir nitelikte bir neticenin “öngörülemez” bir kimsenin hayatına son verilmesidir. Bilinçli taksirle insan öldürme ise yapılan kusurlu davranış ile bir kimsenin ölebileceğinin fail tarafından “öngörülmesine” rağmen, şansa veya

¹²¹ Şirbinî, Muhammed el-Hatib, *Muğni'l-Muhtâc*, 5 cilt (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1995), 4/8; İbn Kudâme, Muvaftakuddîn Abdullah b. Ahmed el-Makdisî, *el-Muğni fî fıkhi'l- İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* (Kâhire, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1968), 9/377.

¹²² en-Nisa,4/ 92.

kişisel becerilere güvenilerek davranışın yapılmasıdır. Taksirle ölüme neden olma suçu, 'Hayata Karşı Suçlar' bölümünde TCK md. 85'te düzenlenmiştir.¹²³ Bu maddede "Madde 85- (1) Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." denilerek, kasta benzer öldürmeye sebep olanlar için sadece hapis cezası öngörülmüştür. Dolayısıyla modern hukukta İslam hukukundaki köle azadı, oruç tutma, diyet ve mirastan mahrum bırakılma gibi cezalar gibi ayrıntılı bir düzenleme yoktur.

2.2.3. Uluslararası Hukukta Kasta Benzer Öldürme Cezası

Türkiye'de bilinçli ya da trafik kazası gibi taksirli gerçekleşen ölümlerde bu ölümün tek taraflı mı çift taraflı mı oluşuna da bakılarak vefat eden kişinin mali desteğinden yoksun kalarak zarara uğrayan kişilerin bu zararlarını tazmin için adına "diyet" ya da "kan parası" denilmeksizin dava açma hakları yasalarla belirlenmiştir. 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 53/3. maddesi hükmünce "*Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar*" in da tazmini gerekir.¹²⁴ Bu maddede belirtilen "destekten mahrum kalma hakkı"nın aslında İslam hukukundaki diyetle benzediği söylenebilir. Böyle bir hak kaybının telafisi de sağlanmış olmaktadır.

Ülkem olan Tanzanya da dâhil olmak üzere uluslararası hukuku tatbik eden ülkelerde cinayetler için öngörülen diyet miktarında sabit bir ölçü bulunmamaktadır. Dolayısıyla Afrika'daki bazı insanlar için diyet miktarı bir kabileden diğerine göre farklılık gösterebilir. Çünkü Afrika halklarının ve kabilelerinin yaşadığı ekonomik koşullar aynı değildir. Kabilelerin sürüleri sığır, inek ve koyun gibi çeşitli hayvanlarla sınırlıdır. Bunun yanında tarım yapan ve hayvan sürüleri bulunmayan veya az sayıda hayvana sahip olan aşiretler veya halklar da vardır.

¹²³ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim: 22.11.2021)

¹²⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf> (Erişim: 12/11/2021)

Dahası, Afrika halkları arasında belirli bir para birimi de yoktur. Kabilelerde teorik olarak her türlü para geçerli olabilir. Bununla birlikte, her kabilenin gelenekleri genellikle diyet olarak ödeyecekleri parayı belirler ve bu paranın çoğu servetin en önemli bileşenini temsil eder.¹²⁵ Hatta, Afrika'da diyet ödenen insanlar bile sınırlıdır. Belki üst seviyedeki bir konumda olanlar için mahkemeler bir diyet takdir edebilirler. Düzenli bir hukuk sistemine dayalı yönetim biçimlerinin bulunmaması adil bir hukuk sisteminin işleyişine de etki etmektedir.

2.3. Hataen Öldürme

Hataen öldürme; bir insanın ihtiyarı ve iradesi olmadan gerçekleşen bir fiil ile ölüm neticesinin meydana gelmesi olarak tarif edilmektedir. Bu suç türüne uykuda bir başka insanın üzerine düşerek onu öldürmek örnek verilebilir. İslam hukukunda hataen öldürme ya da ölüme sebebiyet verme dört mezhebe göre farklı şekillerde tarif edilmiştir:

İmam Şafî ve Ahmed b. Hanbel, "Ne eylem ne de kişiye saldırı niyeti olmadan gerçekleşen bir suçtur. Örneğin bir kişinin bir hayvanı hedef aldığı halde bir insana isabet etmesi gibi, şeklinde tarif etmişlerdir. Âlimlerin ekseriyeti de bu tanımı benimsemiştir.¹²⁶

İmam Ebu Hanife'ye göre ise, hataen katl, "Öldürmek veya dövmek kastı olmaksızın meydana gelen suç" şeklinde tarif edilmiştir. Onu da iki kısma ayırmışlardır:

- a. Niyette hata: "Mesela Ömer olduğunu düşünerek bir şahsa ateş ediyor, ancak o kişinin Abdullah olması gibi. "¹²⁷
- b. Fiilde hata : "Bir kişinin bir av hayvanına ateş etmesi, ancak bunun ava değil insana isabet etmesi" gibi.

¹²⁵ Mahmud Selam Zanatî, "el-Katlu ve Cezauhu fi't-Takalid'l-Gıbeliyyeti'l-Afrikıyye", *Mecelletü'l-Ulumi'l-Kanuniyye ve'l-İktisadiyye I*, (Mısır: Aynı'ş-Şems Üniversitesi, 1965), 18-89.

¹²⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 6/222-224.

¹²⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî*, 6/222.

İmam Malik'e göre ise: Bir insana vurma veya öldürme niyetinin olmamasıdır. Bir kişinin bir başkasının üzerine düşmesi veya bir ava ateş edip bir insana isabet etmesi gibi.¹²⁸

Bir önceki madde açıklanan "katle benzeyen öldürme" ile bu maddedeki "hataen öldürme" konusu arasındaki farkın bilinmesinde fayda vardır. "Öldürmede kasıt ve hata, suçun ağırlığı ve tam cezanın gerekliliği açısından olduğu kadar dinî ve ahlâkî açıdan da önemlidir. Ancak bu ayrımı yapmak her zaman kolay olmaz. Bunun için fakihler, kasıtlı hata arasına kasıt benzeri (şibh-i amd) öldürme adıyla üçüncü bir grup ilâve ederek fâilin öldürme kastının tam bulunmadığı, fakat hatâen öldürmedeki kadar da mâzur görülemeyeceği durumları bu gruba almış ve bunu diğer iki grup fiilin sonuçlarından ayrı tutmuştur. Kasıt benzerinin tam bir tanımı verilemezse de fâilin ölümle sonuçlanan fiili bilerek işlediği, ancak ölüm sonucunu istemediği durumlar, modern hukuktaki ifadesiyle "kasıtı aşan müessir fiille adam öldürme" kuralı olarak kasten değil kasıt benzeri bir kusurla öldürme kabul edilir. Bu da genelde kullanılan alete ve olayın cereyan şekline bakılarak belirlenir. Meselâ Ebû Hanîfe'ye göre kesici ve delici bir alet kullanmaksızın taş, sopa veya yumrukla öldürme böyledir. Şâfiîler ve Hanbelîler bilerek çelme takıp düşürme, suya itme, üzerine azgın bir köpeği salma, ateşe verme gibi fâilin öldürme kastını açıkça göstermeyen iradî bir fiilin ölüme yol açmasını kasıt benzeri sayarlar. Mâlikî ve Zâhirî fakihlerinin kasten öldürme grubunda gördüğü bu tür fiilleri fakihlerin çoğunluğunun ayrı bir kategori olarak değerlendirmesinin temel amacı, fâilin adam öldürme kastının tam bulunmadığı durumlarda kısas cezasının uygulanmasına engel olmaktır. Trafik araçlarının, sanayi makine ve aletlerinin kullanılması, yanlış tedavi, eğitim amaçlı dayak, bedenî bir cezanın infazı gibi bir hakkın kullanımının ölüme yol açmasının hata mı kasıt benzeri mi sayılacağı hukukçular arasında tartışmalı olup ihmal ve kusurun ağırlık derecesi bu konuda belirleyici bir role sahiptir. Kasıt-hata ekseninde özellikle Hanefî fakihlerince dile getirilen bir başka katil çeşidi de hata yerine geçen öldürme olup bu da hata grubunda yer alan ve ölüme yol açan gayri iradî fiilleri kapsar. Burada hatadan farklı olarak ölüm, fâilin hiç kimseyi öldürme niyeti taşımayan bir fiili neticesinde meydana

---

¹²⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 6/224.

gelmektedir. Meselâ fâilin uyku esnasında bir çocuğun üstüne düşmesi veya onarmadığı duvarının yoldan geçen birinin üzerine yıkılması ve böylece onların ölümüne yol açması böyledir."¹²⁹

2.3.1. Hataen Öldürmenin Hukuktaki Anlamı

Bu tür öldürme aslında öldürme kastının bulunmadığı bir suçtur. Katilin iradesinin neticesini düşünmeksizin eylemi işleme eğilimi göstermesidir. Ancak sonuçta, ihmali ve tedbirsizliğinden dolayı ortaya çıkan bir suçtur. Bu suçu onaylasın veya onaylamasın, bu suç ortaya çıkmadan önce gerekli tedbirleri almamasından kaynaklanmıştır.¹³⁰

Kasten öldürmeye benzeyen öldürmede; yapılan hareketin, gerçekleştirilmek istenen suç konusu üzerinde değil de failin yetersizliği veya yeteneğini gereği gibi kullanamaması ya da sair bir sebepten ötürü meydana gelen sapma sonucunda başka bir konu üzerinde gerçekleşmesidir. Hedefte sapma hâlinde bir hata söz konusu değildir. Zira hedefte sapmada sapan failin iradesi değil hareketidir. Bu halde hareket adeta saparak yön değiştirmekte ve neticesini istenilen konu üzerinde değil de başka bir konu ya da istenilen konu yanında istenilmeyen başka konu veya konular üzerinde gerçekleştirmektedir.

Hataen öldürmede ise; failin bilgisizliği ya da yanlış bilgisi söz konusudur. Failin düşündüğü ile gerçek arasında zıtlık bulunmaktadır. Bu itibarla, hedefte sapma ile hatanın özel bir hali olan şahısta hata farklı hususlardır.

Şahısta hatada fail mağdurun şahsında hataya düşmektedir. Örneğin, failin A'yı öldürmek isterken, A olduğunu zannederek B'yi öldürmesi gibi. Oysa hedefte sapmada fail, eylemini gerçekleştirmek istediği kişiyi karıştırmamakta, ancak hareketinin sonucunda meydana gelen sapma nedeniyle kastettiği kişi dışında bir başka

¹²⁹ Bardakoğlu, "Katil", 25/45-45.

¹³⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 6/223.

kişi veya kastettiği kişiyle birlikte başka bir kişiyi de öldürmekte ya da yaralamaktadır. Hataen öldürme cezası kısas değildir Maktulün akrabalarına diyet ödenmektedir.¹³¹

2.3.2. İslam Hukukunda Hataen Öldürme Suçunun Cezası

İslam hukukunda hataen öldürmenin cezasıyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de:

(وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا حَطًّا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا حَطًّا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامًا شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا)

“Bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı yoktur; yanlışlıkla olursa başka. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse, bir mümin esiri özgürleştirmesi ve öldürülenin ailesine ödenecek diyet vermesi gerekir; (öldürülenin velileri) bağışarlarsa başka. Eğer öldürülen mümin, size düşman olan topluluktan ise mümin bir esiri özgürleştirmek gerekir. Eğer aranızda anlaşma olan bir topluluktan ise ailesine ödenecek diyet ve bir mümin esiri özgürleştirmesi gerekir. Kim bulamazsa art arda iki ay oruç tutar. Bu, Allah tarafından dönüşünün (tevbесinin) kabulü içindir. Allah bilir, doğru kararlar verir”¹³² buyurmaktadır.

İslam hukuku, hataen adam öldürmenin cezasını *diyet* ve *kefaret* olmak üzere iki kısma ayırır. Bu cezaya tabi olarak katile miras ve vasilikten yoksun bırakma cezası da uygulanır. Biz bunları iki ayrı başlık altında zikretmek istiyoruz:

2.3.3. Hataen Öldürme Suçunun Diyeti

Haksız yere ya da kasten öldürmede diyetin deve olarak verilmesi, diyet olarak verilecek develerin sayısını etkilemese de cins ve sıfatını etkiler. Kasten ve kasta benzer öldürmede deveden verilecek diyet, çoğunluğun görüşüne göre bir, iki, üç ve dört yaşını tamamlamış develerin her grubundan yirmi beşer olmak üzere 100 diş devedir. İmam Muhammed, İmam Şâfiî, bazı Hanbelîler ve Şîa bu develerin üç, dört

¹³¹ Ahmet Saban, *İslam Ceza Hukukunda Diyet ve Akile Sistemi*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul, 2016), 14.

¹³² en-Nisa, 4/92.

ve beş yaşlarında 100 dişi deve olması ve beş yaşındakilerin karnında yavrusunun da bulunması gerektiği görüşünde iseler de her gruptan kaç deve olacağı konusunda farklı rakamlar ileri sürerler.

Hataen adam öldürmede ise develerin vasfı daha hafifletilmiş ve yukarıda sayılan dört gruptan yirmişer dişi deve ile bir yaşını tamamlamış yirmi erkek deve olarak belirlenmiştir. İmam Mâlik ve Şâfi'ye göre bu yirmi erkek devenin iki yaşını tamamlamış olması gerekir. Şif âlimleri hataen öldürmede develerin dört gruptan seçileceği, İbn Hazm ise her üç çeşit katilde de develerin beşli taksime tâbi olacağı görüşündedir. Develerin yaş ve cinsleriyle ilgili bu farklı görüşler, hukukçuların şahsî tercihlerinden ziyade Hz. Peygamber ve sahâbeden gelen farklı rivayetlerden kaynaklanmaktadır." ¹³³

1. Hataen adam öldürmenin diyeti “**deve**” olarak verilecekse, beş cins deveden yirmişer tane olmak üzere toplam 100 devedir. Beş cins deve şöyledir:

Binti mehaz: İki yaşına girmiş dişi deve: 20 adet.

Binti lebûn: Üç yaşına girmiş dişi deve: 20 adet.

Hikka: Dört yaşına girmiş dişi deve: 20 adet.

Cezea: Beş yaşına girmiş dişi deve: 20 adet.

İbn mehaz: İki yaşına girmiş erkek deve: 20 adet.

Diyet, deve türleri açısından farklılık gösterir. Bu nedenle dört mezhep imamı, haksız yere öldürmenin diyetinin deve cinsinden yukarıda belirtilen şekilde beş nevi olduğu konusunda hemfikirdir. Ancak onlar; binti mehaz (iki yaşına girmiş dişi deve) 20 adet, binti lebûn (üç yaşına girmiş dişi deve)dan 20 adet, cezea (beş yaşına girmiş dişi deve) dan 20 adet olduğunda ittifak ettikleri halde, hikka (dört yaşına girmiş dişi

---

¹³³ Bardakoğlu, “Diyet”, DİA, 9/474.

deve) ve ibn mehaz (iki yaşına girmiş erkek deve) den müteşekkil 40 deve hakkında ihtilaf etmişlerdir.¹³⁴

2. Diyet “gümüş” olarak verilecekse, İslam hukukçuları bunun miktarı hakkında ihtilaf etmiştir.

* Hanefilere göre miktar on bin dirhemdir.

* Cumhura göre ise on iki dirhemdir.

3. Diyet "altın" olarak verilecekse, mezhep imamlar bunun 1000 dinar olduğu hususunda ittifak ettiler.¹³⁵

2.3.4. Hataen Öldürme Suçunun Kefâreti

Sözlükte “örtmek, gizlemek, inkâr etmek” manasındaki küfr kökünden gelen keffâret (keffâret de yazılabilir) günah ve hataları örtücü, telâfi edici kurban, sadaka, oruç gibi davranışları ifade etmektedir. Kefâret kelimesinin Arapça’ya “günahları telâfi etme, ortadan kaldırma” anlamına gelen İbrânîce kappârâ ve onun kökü olan kipper'den geçtiği ileri sürülmektedir.¹³⁶ Kefâret ibadeti Allah tarafından emir edilmiştir. Bu ceza (kefâreti) başka suç cezası gibidir. Gayesi toplumu düzenlemektir. Kefaret, ibadet, muamelat ve ceza hukukunda kullanılan bir tabirdir. Şimdi biz bu kefaretlar arasından öldürme kefareti konusuna gelmek istiyoruz:

Şafiîler kasten adam öldürene, hataen öldüren gibi keffâretin gerekeceğini ifade ederler. Ayetin delaletini, yine ayetin işaretine tercih ederek böyle bir sonuca varırlar. Hanefiler ise her iki keffâret çeşidinde keffâretin gerekmeyeceğini söylerler.¹³⁷

Kasden (taammüden) adam öldürme cinayeti büyük günahlardan olduğu için Hanefilere göre sadece keffâret böyle büyük bir günahı ortadan kaldıramaz. Şafiîler

¹³⁴ Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf el-Firuzabadi, eş-Şirazi, *el-Muhezzeb*, (Beyrut: Daru l-Kutubi l-İlmiyye, 1995), 111, 210.

¹³⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhul-İslâmî*, 6/303

¹³⁶ Mustafa Özgür, *İslam Ceza Hukukunda İnfaz*, SDÜ. Doktora Tezi, (Isparta, 2019), 26.

¹³⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhul-İslâmî*, 7/2617.

taammüden adam öldürmeyi, hataen ve şibh-i amd ile adam öldürmeye benzetir. Zaten Şafîî metoduna göre kefareterde kıyas ve kıyasla nassa ziyade caizdir.¹³⁸

Hanefîlere göre müste'men veya zimmi, hataen öldürülünce de kefareter gerekir.¹³⁹ Şafîîler de aynı kanaattedirler. İmam Malik ise bu durumda kefareterin gerekmeyeceği görüşündedir.¹⁴⁰

Hamile kadının karnına vurulduğu için çocuğu ölü olarak düşürse Şafîîlere göre kefareter gerekir. Ebu Hanife'ye göre gerekmez.¹⁴¹

Kefareter için azad edilecek kölenin mü'min olması yanında sağlam olması da şarttır.

(.....) وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهَا إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

(.... Kim de bir mümini hatayla öldürürse (bunun kefareti) **mümin** bir köle azat etmek, bağışlamadıkları müddetçe ailesine diyet vermektir. Şayet (hatayla öldürülen) size düşman olan bir kavimden ve müminse (sadece) **mümin** bir köle azat etmektir. Şayet (hatayla öldürülen) sizinle antlaşmalı bir kavimdense ailesine diyet teslim etmek ve mümin bir köle azat etmektir. Kim de bulamazsa peş peşe (ara vermeden) iki ay oruç tutsun. ...).¹⁴²

Bu ayete göre hata ile ölüme sebep olan kişi, gücü yeteyorsa mü'min bir köle azat eder. Bunu bulamazsa iki ay ardı ardına oruç tutar. Bu tür katil kefareterinde fakirlerin doyurulması şeklinde bir yol yoktur.

İslam'dan önce Cahiliye dönemi olarak isimlendirilen dönemde, utanma ve fakirlik yüzünden kız çocuklarını diri diri toprağa gömülüyorlardı. Bir keresinde Hz.

¹³⁸ İbn Kudame, *el-Mugni*. 10/41.

¹³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 27/187.

¹⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 27/187.

¹⁴¹ Nevevî, *Mecmû'*, 19/187.

¹⁴² en-Nisa, 4/92.

Ömer (ö. 23/644). "Ey Allah'ın elçisi, ben Cahiliye devrinde böyle yaptım" dedi. Hz. Peygamber de ona "gömdüğün her bir kız çocuğu için bir köle azat et" buyurdu.¹⁴³

Canlı canlı çocukları gömmek, onları öldürmek en kötü davranıştır. Çünkü Allahın takdirine rıza göstermemek manasındadır ve Allah'ın bir kız evladı vermesi aile için bir nimettir. Dolayısıyla çocuğu (kız) öldürme suçunu Allah yasaklanmış ve Hz. Peygamber de bu durumu vurgulanmıştır.

Yukarıda İslam hukukunda öldürmenin beş çeşit olduğundan bahsedilmişti. Fakat biz bunlardan son ikisini teşkil eden "*Hata sayılan öldürme*" ve "*Tesebbüben öldürme*" konularını ayrı bir başlık altında işlemek istemiyoruz. Çünkü bu tür ölüme sebep olma durumunda öldüren kişi için daha hafif cezalar öngörülmüştür.

2.3.5. Uluslararası Hukukta Hataen Öldürme Cezası

Türkiye'de halen yürürlükte bulunan ve zaman zaman değişiklikler yapılan Türk Ceza Kanunu(TCK) ilk defa 1926 yılında, 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Yasası esas alınarak hazırlanarak TBMM'de kabul edilen biri **ceza** kanunudur. İthal olan ve tercüme dilerek Türkiye'ye kazandırılan bu Ceza hukukunda hata; ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan nedenler arasında kabul edilmektedir. 5237 sayılı TCK, hata kavramını hukuki sonuçları itibariyle farklılıklar içeren "*Esaslı Hata*" ve "*Kaçınılmaz Hata*" şeklinde iki başlık altında düzenlemiştir:

5237 sayılı TCK'nun 30. maddesi, hata (yanılma) hallerini şu şekilde düzenlemiştir:

TCK Madde 30

-Hata;

1. Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır.

2. Bir suçun daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerinin

---

¹⁴³ Nevevi, *Mecmû'*, 19/ 187.

gerçekleştiği hususunda hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır.

3. Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi bu hatasından yararlanır.

4. İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi cezalandırılmaz.

Buna göre, mesela gece vakti çalılıklar arasındaki hareketliliği vahşi hayvan zannedip silahla ateş ederek yanlışlıkla bir insan öldüren fail, kasten öldürme suçu nedeniyle hata hükümlerinden yararlanabilir. Hata halleri sadece doğrudan kast ile işlenen suçlar bakımından uygulama alanı bulur. Muhtemel kast ile işlenen suçlarda hata hükümleri uygulanmaz. Örneğin, bir düğünde havaya ateş ederken silahın eğiminin değişmesi nedeniyle ölüme neden olan kişi muhtemel kast ile insan öldürme suçundan cezalandırılacaktır. Bu kişinin hata hükümlerinden faydalanması mümkün değildir.

2.4. Bağy/İsyan/Terör Suçu

İslam hukukuna göre gerekli tüm muhakemeler ve araştırmalar yapıldıktan öldürme cezası verilecekler arasında "bağy" suçu yani devlete karşı isyanda bulunan eşkıyalık fiili yer alır. Sözlükte bağy; istemek, istemede aşırı gitmek, sınırı aşmak gibi anlamlar içerir.¹⁴⁴ Bir başka anlamı ise isyan etmek manasındadır. Bu kelime sözlükte “talep etmek, istemek, zulmetmek, haktan ayrılmak, haddi aşma” manasına gelmektedir.¹⁴⁵

Klasik fıkıh eserlerinde bağy anlamı ise;

Hanefîlere göre bağy: güç ve kudret sahibi olup müslüman kendilerince haklı bir teville dayanmak suretiyle meşru devlet başkanına karşı kuvvet ayaklanan topluluk manası gelmektedir.

Malikîlere göre bağy; bir teville dayanarak meşru devlet başkanına itaat etmemek veya karşı çıkmaktır ya da zekât yükümlüğüne uzak durmaktır.

¹⁴⁴ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*,1/321.

¹⁴⁵ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 14/78.

Şâfîilere göre ise bağı; güç sahibi bir halkı topluluğun itaat ettikleri bir liderle birlikte fâsid bir te'vile dayanarak devlet başkanına karşı başkaldırmak anlamına gelmektedir.

Hanbelilerin görüşü ise isyan suçu (bağı) güç ve kudret sahibi bir topluluğun kendilerine göre haklı bir sebeple devlet başkanlarına karşı velev ki adil olmasa bile başkaldırmaktadır.

2.4.1. Bağy'in Haram Olduğuna Dair Deliller

Kura'nda; *“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resûl'e götürün. Bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir”*¹⁴⁶ buyrulmaktadır. Bu ayette müminler öncelikle Allah'a itaatla emredilmektedir. Aynı şekilde Peygamber'e itaat emredilmediği ve ardında da sizden olan yani kendi içinizden "Ulu'l-emr"e itaat emredilmiştir. Burada en önemli şey öncelikle sadece devlet başkanına itaat değildir. Lakın çoğu liderler, yöneticiler bu ayeti istismar ederek kendi lehlerinde yorumlar yapmaktadırlar. Diğer âyette ise;

*“Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönüncüye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever”*¹⁴⁷ buyrulmaktadır.

Bu ayete göre, müminlerin birbirlerine zulmetmeleri ve birbirleriyle savaşmaları yasaklanmıştır. Buna rağmen eğer iki müminler grubu savaşır, diğer müminlerin aralarında uzlaşarak bu büyük kötülükten onları sakınmaları ve barışı en iyi şekilde gerçekleştirecekleri şekilde buna aracılık etmeleri gerekir. Bu bir toplumsal uzlaşma emridir ve uzlaşmada da en önemli unsur adalettir. Bunun için ise iki rakipten birine yapılan adaletsizliğin tersine çevrilmesini yani adil olunmasını gerektirir. Mesela, bir erkeğin ailesi ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler arasında adaleti

---

¹⁴⁶ en-Nisâ, 4/59.

¹⁴⁷ el-Hucurât, 49/9.

sağlaması, onlara haklarını adil şekilde vermesi o aile içinde huzura vesile olur. Aynen bu örnekte olduğu gibi yönettiği insanlar arasında da adaletli olmak ülkedeki huzura vesile olacaktır.

Hadislerden de konuya delil sunulmaktadır:

Ebû Hüreyre"den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *“Yönetici bir kalkandır. Onun ardında savaşılır, onunla (tehlikelerden) korunulur. Şayet o, Yüce Allah"a karşı takvayı emreder ve adaletle hükmederse bundan dolayı sevap kazanır. Bunun dışında bir şey emrederse o zaman yaptıkları kendi aleyhine olur.”*¹⁴⁸

Bu hadise göre eğer Müslümanlar cennete girmek istiyorlarsa bu şartlardan birisi de kendilerini idare eden liderlerine ya da imamlarına itaat etmeleri gerekmektedir. Bu konuda şu hadiste şöyle buyurulmuştur: *“Size Habeşli bir köle dahi idareci olsa ona itaat edin.”*¹⁴⁹

Ayet ve hadislere göre Müslüman bir idareciye itaat etmemek caiz değildir. Bu konuda Allah Resûlü (s.a.v) ise şöyle buyurmaktadır: *“Her kim ki sizden birine gelir de başkaldırmayı emreder ve sizi parçalayıp topluluğunuzu dağıtmak isterse onu öldürünüz.”*¹⁵⁰ Bu konu oldukça uzun ve detaylı bir konudur. İslam ümmetinin birliği ve bütünlüğü için devlet başkanının bazı kusurları maslahat gereği mahkemeye konu edilmemiştir. Çünkü hatasız insan bulmak mümkün değildir. Modern hukuk metinlerinde de bu durum korunmuş sadece vatana ihanet ya da cinayet gibi ağır suç işleme fiili, devlet başkanları için yargılama sebebi sayılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti anayasası da son yapılan değişiklikte devlet başkanı için *“Sorumluluk ve sorumsuzluk hali”* başlığı nı düzenleyen 105. maddede; Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve

---

¹⁴⁸ Müslim, *İmare*, 43.

¹⁴⁹ Tirmizî, *Cihâd*, 28.

¹⁵⁰ Müslim, *İmare*, 60.

ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır." şeklinde düzenlenmiştir.¹⁵¹

2.4.2. Devlet Başkanında Aranılan Şartlar

Kur'an'da ve hadislerde "hakka ve adalete bağlı olma, meşveretle iş görme, zulmü önleme, İslâm'ın emir ve kurallarına uygun davranma ve onları uygulamada birlik ve bütünlükten ayrılmama gibi" kamu yönetimini de ilgilendiren genel ilkelere söz edilse de devlet başkanlığı, devlet başkanında bulunması gereken şartlar, bu kişinin görev ve sorumlulukları gibi konularda ayrıntılı hükümler yer almaz.¹⁵² Bu sebeple İslam hukukçuları arasında kendi yaşadıkları döneme kadar devlet başkanlığı seçiminde yaşanan sıkıntılara bakılarak ya da mezhep taassubu dahilinde bazı şartların ileri sürüldüğü ve bu şartların bazen azaltıldığı bazen de çoğaltıldığı söylenebilir. İşte devlet başkan (halife) olmak için farklı şartların bu sebeplere bağlanabilir. Mesela;

İmam Maverdi'ye göre aranılan şartlar:

1. İctihat edebilecek seviyede iyi derecede ilim sahibi olması gerekir.
2. Adalet ruhuna sahip olmalıdır.
3. İştihme, görme ve konuşma kabiliyeti olmalıdır.
4. Hareket kabiliyetine haiz yani bedenî kusur olmamalıdır.
5. İslam devletinde topraklarının koruyabilecek aynı zamanda düşmana karşı cihad edebilecek kadar kudret sahip olmalıdır.
6. Siyasi işleri yönetebilecek kudret ve kapasitede olmalıdır.
7. İmamın Nesefi'ye göre halife Kureyş kabilesinden olmalıdır.¹⁵³

¹⁵¹ Salih Taşdöğen, "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan Özel Sayısı*, (2019), 1293-1324.

¹⁵² Casim Avcı, "Hilafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/539-546.

¹⁵³ Muhammed Abdülkadir Ebû Fâris, *el-Kâdî Ebû Ya'lâ el-Ferrâ' ve kitâbühü el-Ahkâmü's-sultâniyye*, (Beyrut: yy, 1983) 5.

Ebû Ya'lâ ise devlet başkanında bulunması gereken şartları şöyle sıralar:

1. İmamın akıl hürriyet, bulûğ, ilim ve adalet nitelikleriyle kâdı olmaya ehil olmalıdır.
2. İmamın Neseb yönünden Kureyş'ten olmalı.
3. İlim ve din yönünden ümmetin en faziletliyelerinden olmak şeklinde sıralamaktadır.
4. Genel olarak, idare edebilecek, hadleri ikame edebilecek, siyaset işlerini kabiliyette olmalı.¹⁵⁴

Şiilere göre devlet başkanında şu sekiz şart bulunmalıdır:

1. İmam şecaatli olmalıdır.
2. İmamın ismet olmalıdır.
3. İlim sahibi olmalıdır.
4. İmamın olgunluk alameti sayılan her kapsamında tebaasının en iyi ve mükemmeli olmalı.
5. İmamın yaratılışının ve nesebinin kendinden önce ve sonra ayıplardan uzak olması.
6. İmamın Allah'a yakın ve mükâfatı en fazla hak eden biri olması.
7. İmamın, asrında bir tek olması nedeniyle bütüm dünya için imam olması şeklinde ülkelerde liderler sıralamaktadır.
8. İmamın imametinde devlet eden ayet ve mucizelerin bulunmak gerekmektedir.¹⁵⁵

İslam hukukçularının halife olmak için üzerinde ittifak ettikleri şartlar şöyle sıralabilir:

1. Müslüman olmak en temel şarttır.
2. Kifayetli olmalıdır. Güzel şekilde vazifeleri eden ve sorumluluğu olmalıdır.
3. Baliğ ve mümeyyiz olması, tam ehliyetli olması anlamına gelmektedir.

¹⁵⁴ Köse, Üzeyir. "İslâm Hukukunda Devlet Başkanlığı ve Meşru Devlet Başkanına İsyân Suçu ve Cezası", Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7 (2017), 117.

¹⁵⁵ Avni İlhan, "Şia'da Usulu'd-Din", Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu (İstanbul: İSAV yay, 1994), 165.

4. Erkek olmak gerekmektedir.¹⁵⁶

Değişik âlimlere göre yukarıda sıralanan idarecilerde bu vasıflar bulunduğu takdirde bunlara isyan etmek, onları iktidardan uzaklaştırmaya çalışmak, terör suçunun kapsamına gireceğinden adı geçenlerin cezalandırılmaları mümkündür.

2.4.3 Bir Fiilin Bağy Olarak Kabul Edilmesinin Şartları

1. İsyancıların devlete karşı silahlanmaları ve kuvvet sahibi olmaları gerekmektedir.
2. Bağy suçunun oluşabilmesi için isyan edilen ülke ya da devlet başkanı İslâm hukuku tarafından meşru olmalı.
3. İsyancıların devlet başkanını değiştirmek istemelerinde veya yönetime karşı çıkmalarında kendilerince haklı ama hakikatte geçerli olmayan bir sebebin olması gerekir.¹⁵⁷

2.4.4. İsyan (bağy) Suçunun Cezası

İslam hukukunda Hz. Ali'nin Cemel Olayı'nda ve Siffin Savaşı'nda nasıl Haricilerle yaptığı en güzel örnektir.

(وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ)

*“Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever”.*¹⁵⁸ Allah öyle buyrulmaktadır.

Bu ayete göre, bir toplumda anlaşmazlık olma ihtimali her zaman vardır. Müslümanlardan iki hasım arasında bir anlaşmazlık bulunduğu aralarını ıslah etme

¹⁵⁶ Adnan Demircan, *İslam Tarihi'nin İlk Döneminde Birlikte Yaşama Tecrübesi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 51.

¹⁵⁷ Ali Şafak, "Bağy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/451-452.

¹⁵⁸ el-Hucurât, 49/9.

görevi o toplumun ileri gelenleri için vaciptir. Arabuluculuk esnasında adil davranmak, "hak" ile hükmetmek, haklının hakkını korumak, kötülükle mücadeleyi terk etmemek ilahi bir emirdir. Kötülüğe yayılıp gitmesine seyirci kalarak dolaylı şekilde sebep olmak da sorumluluktur. Allahın rızasına kavuşmak için insafli ve adil olmak, mağdurun tarafında yer almak, onların haklarının kaybolmasına mani olmak gibi vazifelerden geçer. Bunları yapmamak da bozgunculuktur. Fakat bozguncularla mücadele etmek ferdi bir görev olmaktan ziyade bu konuda ehliyete haiz bir kurulun da olması gerekir. Dolayısıyla imam veya halifeler dışında zalimlerle rastgele savaşmak caiz olmadığından, imam onunla savaşmak için yönlendireceği bir ordu oluşturmalıdır. Eğer imamet kurumu da bozulursa, zalimlere karşı mücadeleyi milletin büyük bir kısmı ve âlimleri üstlenmelidir. Bu yükümlülük her durumda mutlaktır ve onunla savaşmanın zulmünden daha şiddetli bir fitneye yol açacağı biliniyorsa, yapılmayacağını gösteren delillerle sınırlıdır.

Birbiriyle savaşan iki fırkanın arasına münafık karışabilme ihtimali sebebiyle hesaba katılmayan şeylere karşı uyanık olunmalıdır. Aksi halde isyan çıkar ve iki taraf birbiriyle savaşır ve onların zulmü zavallıların aleyhine olabilir. İşte bu fitneyi önceden görebilecek kabiliyette basiretliğin yetiştirilmesi ve sulha ihtiyaç duyulduğunda destek verecek önderlere ihtiyaç vardır. Bunun için ise aşağıdaki şu ayetten destek alınabilir:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا)

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu Allah’a ve Resûl’e götürün. Bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir”¹⁵⁹

¹⁵⁹ en-Nisâ, 4/59.

*“Kim imamına itaatten elini çekecek olursa kıyâmet gününde elinde geçerli bir delil bulunmaksızın gelir. Kim de cemaatten ayrılmış olarak ölürse cahiliyet ölümü üzere ölmüş olur”*¹⁶⁰

Bir hadiste ise “Şerler ve fesatlar olacak. Kim birlik içinde olan ümmetin içinde tefrika çıkarmak isterse kılıçla boynunu vurun”¹⁶¹ buyrulur.

Bu ayet ve hadisler devlet başkanına itaati emre edilmektedir, geçen hadisler bağı cezası tayin etiğinde bizim için İslam halifeler veya devlet başkanına isyan yasaklanmıştır.

Nitekim Hz. Ali döneminde diğer halifeler gibi onun dönemini de de meşgul edenler hadiseler devletin isyan meseleleriyle uğraşmasıdır. Hz. Ali'nin halifeliğine yardım verenler arasında, Hz. Osman'ın öldüren adı geçen şahıslar olması, onu en zor durumda bırakmıştır. Mesela; Hz. Zübeyr, Hz. Talha, Hz. Ali aleyhinde propaganda yaparlarken bir adam söz istemiş ve şöyle söylemiştir: “Ey muhacir topluluğu! Sizler Rasûlullah'ın çağrısına ilk icâbet edenlerdensiniz. Bu sizin üstünlüğünüzdendir. Sonra insanlar da sizin gibi İslâm'a girdiler. Rasûlullah vefât ettiğinde sizden birine biat ettiniz. Biz de itiraz etmeden biat ettik. Sonra o birini tayin etti, ona da biat ettik. O da bir şûrâ oluşturup bizimle istişâre etmeden Osman'ı seçti. Ona da biat ettik. Siz bu adamı da istemediniz ve onu öldürdünüz. Sonra yine bizimle istişâre etmeden Ali'ye biat ettiniz. Şimdi ne oldu da ona kin beslememizi ve öldürmemizi istiyorsunuz? Ganimetleri kendine mi aldı, doğru yoldan mı saptı? Ya da sizin hoşunuza gitmeyen bir iş yaptı da bunun için mi sizinle birlikte olmamızı istiyorsunuz?” bundan dolayı iki grup birlikte hareket etmişler saldırıp yetmiş kişiyi öldürmüşlerdir ve savaşı durdurmaya yetmemiştir.¹⁶²

Hz. Ali, bütün bunları duyunca yukarıda da meali verilen şu ayeti okumuştur: *“Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer*

¹⁶⁰ Buhârî, “Ahkâm” 4.

¹⁶¹ Müslim, “İmaret” 59.

¹⁶² Halime Kevser Bilgili Gökgedik, *Hulefa-i Raşidin Döneminde Had Gereği Katil Cezasının İnfazı*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, 77.

dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve her işte adaletli davranın. ...”¹⁶³ Hz. Ali'nin bu uygulaması diğer zamanlar için de örnek olabileceğini göstermektedir.

2.5. Hirabe-Yol Kesme Suçu

İslam hukukunda hirabe, eşkıyalık veya kat'u't-tarîk/yol kesicilik isimleriyle bilinen bu suç, silâhla yahut başka bir şekilde zor kullanarak yol kesip veya baskın yapıp mala ve cana tecavüz, kamu düzenini ve asayişi ihlâl olarak anlaşılır. Ancak hukukçuların ve hukuk ekollerinin bakış açısındaki değişikliğe göre suçun tanımlanmasında bazı farklılıklar vardır. Şimdi onu izah etmek istiyoruz:

2.5.1. Yol Kesmenin Tanımı

Yol kesme, yağmacılık (büyük hırsızlık) manası “İslam diyarında Müslümanların veya zimmilerin mallarını ellerinden zorla ve açıkça almak, hayatlarında kasdetmek, halkı korkuya düşürmek için bir takım kimselerin veya kuvvet ve satvet sahibi bir şahsın yolları tutmasıdır, bu yüzden halk gidip gelmekten vaz geçerek yollar kesilmiş olur.”¹⁶⁴

2.5.2. Yol Kesme Cezasının Delilleri

Kur'an'da;

(إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ جِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ)

“Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezâsı ancak ya öldürülmeleri ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir. Bu, onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır”.¹⁶⁵

¹⁶³ el-Hucurât, 49/9

¹⁶⁴ Rifat Uslu, *İslam Hukukunda Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya, 1998, 41.

¹⁶⁵ el-Mâide 5/33.

Allah'a ve Resûlüne savaş açanlar, ona düşmanlık eden, küfür, adam öldürmek, para almak ve yollardan korkmak suretiyle yeryüzünde bozgunculuk yapanların ta kendileridir. Bu yüce âyetin, köylerde ve çöllerde insanlara maruz kalan ve onların mallarını çalan, öldüren ve korkutan yol eşkıyalarının hükümleri hakkında olduğu malumdur. Bunun üzerine Allah onlara, cezalarının ve cezalarının - kendilerine verildiği zaman - bunlardan birinin kendilerine yapılması olduğunu bildirdi. Bu da, yolu kesmenin, dünya rezilliğine ve ahiret azabına yol açan en büyük günahlardan biri olduğunu ve onu yapanın Allah ve Resûlü ile savaş halinde olduğunu gösterir. Ve eğer bu suçun büyüklüğü böyleyse, yeryüzünü bozgunculardan arındırmak, yolları ve yolları emniyete almak, öldürmekten, para almaktan ve insanları korkutmaktan korumak, en büyük sevaplardandır. İtaatlerin en şerefli ve yeryüzünde ıslah, zıddı ise yeryüzünde bozgunculuktur.

(إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ)

“Ancak onları yenip ele geçirmenizden önce tövbe edenler müstesna! Biliniz ki Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir”¹⁶⁶

Bu ayet eğer yol kesme edenler vaz geçerse ya da tövbe ederse Allah'ı çok merhamet edici bulacaktır. Aksi takdirde eğer devam ederlerse Allah onlara büyük azap verecektir. Kulların haklarından olan misilleme bekçilerinin hakları ve benzerleri ise - tövbeye ve had cezası olması bakımından imama farz olması sebebiyle düşer ve caizliği, tövbeden dolayı düşer. Velilere bir çile olarak bakarlar, çünkü isterlerse bağışlanırlar, sevseler de onu yerine getirirler. Cenâb-ı Hakk'ın onları bu dünyada bu caydırıcı cezalarla cezalandırdığını gördük. Saldırganlıklarına, insanların güvenliğine yönelik tehditlerine ve mallarını yağmalamalarına devam ettikleri sürece, onlara ahirette büyük bir azap hazırlamıştır. Bu ağır cezaların maksadı, saldırganların saldırganlıklarını durdurmaları, insanların canları, paraları ve namusları konusunda, suçların korkusuzca ve endişesiz işlendiği, evlatlarının olmadığı bir millet için kendilerini güvende ve güvende hissetmeleridir, emniyet ve güvencedir. Sözü bozulur,

¹⁶⁶ el-Mâide 5/34.

işî küçük düşürülür ve ona hükmedenler ile yönetilenler arasındaki güveni ortadan kaldırır. Bu nedenle İslam, ümmetine el ele vermelerini ve ortalığı karıştırmaya çalışanları ortadan kaldırmak için elbirliği ile işbirliği yapmalarını emretmiştir, saflarında fitne ve fitne çıkar ki, güven içinde yaşasınlar, dinleri ve dünyaları için yapmaları gerekeni korkusuzca ve zahmetsizce yerine getirsinler.

2.5.3. Yol Kesen (Muhârip) Sayılmak İçin Şartlar

İslâm hukukunda eşkıyalık suçunun işlenmiş sayılabilmesi için suçlu, suç aleti, suçun işlenme şekli, yeri ve zamanı, suç mağduru ve suç teşkil eden fiille ilgili olarak bazı şartların bulunması aranmış, böylece suçta kanunîlik ilkesi korunmaya çalışılmıştır. Şimdi bir kişinin eşkıya olarak yargılanabilmesi için gerekli şartları sıralamak istiyoruz:

a. Eşkıyalık yapan kişinin Müslüman olması gerekir.

Eğer yol kesen kişi gayri Müslim birisi ise bu hükümlere tabi değildir. Ancak, suçlunun hür veya köle, erkek veya kadın, müslüman veya zimmî olması farketmez. İslâm hukukçularının genel temayülü bu olmakla birlikte kadın ve müste'minin bu yöndeki eyleminin eşkıyalık suçu sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Her halü karda eşkıyanın akli başında bir yetişkin olması şart koşulmuştur. Çünkü had cezası, suç gerektiren bir cezadır ve bir çocuğun ve/ya bir delinin eylemleri suç olarak nitelendirilemez.¹⁶⁷

b. Ebû Hanife'den rivayete göre eşkıyanın erkek olması da zaruridir. Hanefî hukukçularının çoğunluğu, kadınların yaratılışları gereği ve âdeten böyle bir suçu aslî fail olarak işlemeyeceği, ancak erkeklerin yanında veya onların baskısıyla bu tür bir suça katılacağı kanaatini taşıdıklarından kadınlara eşkıyalık suçu isnadını doğru bulmazlar. Hanefî mezhebinde Tahâvî ve bir grup fakihle diğer hukuk ekollerine mensup fakihler ise bu konuda kadınla erkek arasında bir fark gözetmemişlerdir.¹⁶⁸

c. Yol Kesen âkil, baliğ, nâtık ve mükellef olma özelliklerini taşımaları gerekir. Şeriatın hükümlerine muhatap olmak için önemli olan unsurlar buluş ve akıldır.

¹⁶⁷ Bilmen, *Hukukî İslâmîyye*, 3/294.

¹⁶⁸ Bilmen, *Hukukî İslâmîyye*, 3/296.

Mecnun olan ya da çocuk olanlar emirlere muhatap olmadıkları için için yol kesme ya da eşkiyalık hükümleri uygulanmaz. Binaenaleyh mecnun, çocuk veya dilsiz olanlar hakkında bu hadiseden dolayı had cezası lazım gelmez. Hatta balığ olan yol kesiciler arasında bir tane de mecnun veya çocuk bulursa hiçbiri hakkında had cezası verilmez. Çünkü kat'ı tarik demek, bir hadiseden, yol kesicilerin umumiyle kaim bir cinayetten ibarettir. Buna iştirak edenlerden birinin veya bir takımın bu cezaya ehliyeti bulunmadığı takdirde kendilerinden bu ceza sakıt olacağı cihetle bu hal, şeriklerine de sirayet eder, hadisede had cezasını müstelzim bir illeti tammem bulunmamış olur ve hiç olmazsa bir şüphe tahaddüs eyler, bununla da şer'i hadler sukut eder.¹⁶⁹

d. Yol kesen kişi silahlı olmalıdır. İlk olarak Hanefî ve Hanbelî âlimlere göre yol kesme veya muharip olmak için silahlı olunması gerekir. Eğer sopa ya da taş ile hirabe yaparsa o zaman muharip değildir. Dolayısıyla Hanefî, Hanbelî ve Zahiri sopa ve taş silah olduğu itimat etmemiştir. İkinci görüş ise Maliki ve Şafî fakihler göre silah bulunmaya şart değildir takat güç kullanma ya da zorlama suç olmaya yeterdir.¹⁷⁰

e. Yol kesme suçunun yerleşim yeri dışında olması gerekir. Hanefîler ve Hanbelîler göre hirabe (yol kesme) suçunun şehir veya köy olursa bu hirabe değildir. Çünkü suçun yerleşim yeri dışında vuku bulma şartı bulunmamaktadır.

Şafî ve Malikiilere göre suçu yerleşim yerinden uzak bir mekânda işlenmesi şart değildir yakın olsa bile güç ve zor kullanma bulunduğu yerde yol kesme suçunun cezası uygulanabilmektedir.¹⁷¹ Bu kanaatte olanlar şu ayetten delil getirmektedir:

*“ Allah'a ve peygamberine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri veya asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da buldukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada uğradıkları aşağılayıcı cezadır. Âhirette ise onlar için büyük bir azap vardır. Ancak onları yenip ele geçirmenizden önce tövbe edenler müstesna! Biliniz ki Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”*¹⁷² Bu ayette "yeryüzünde

¹⁶⁹ Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 3/295.

¹⁷⁰ Ali Bardakoğlu, "Eşkiya" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/463-466.

¹⁷¹ Hüseyin Esen, "Muhammed Esedin Hirabe Eşkiyalık Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal Tefsir Üzerine", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20, (İzmir, 2004), 146.

¹⁷² el-Mâide, 5/33.

bozgunculuk yapanlar" şeklindeki mutlak bir ifade sebebiyle kim yol kesme suçunu yaparsa nerede olursa şehir ya da köyde farketmez aynı ceza öngörülmektedir.

2.5.4. Yolu Kesilen (Mağdur) Sayılmak İçin Şartlar

Kaynaklarda mağdur olan kişi için genelde iki şarttan bahsedilmektedir.

1. Mağdur olan kişinin Müslüman veya zimmi olması, yani İslam beldesinin vatandaşı olması gerekir. Müste'minin malı ve canıyla ilgili dokunulmazlık ve koruma taahhüdü ülke vatandaşı ile aynı ölçüde olmadığından ona karşı girişilen saldırı eşkıyalık sayılmayıp sadece ihtiva ettiği suçlara göre ceza görür. Elinin sahih olması için, padişah eli, emanet eli veya emanet eli ise, hırsızın eli değilse, kesene had cezası farz değildir.¹⁷³

2. Hanefiler, suç mağdurunun yağmaya mâruz kalan mal üzerindeki zilyedliğinin sahih olması, yani hukukî ve meşrû bir sebebe dayanması şartını ileri sürerler.¹⁷⁴

2.5.5. Yol Kesenlere Verilecek Cezalar

Kur'an-ı Kerim'de yol kesenlere verilecek ceza yukarıda meali verilen Maide suresi 33. ayette "*...ya öldürülmeleri veya asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da buldukları yerden sürgün...*" şeklinde bildirilmiştir. Bu ayetten ilhamla fakihler; hukuken gerçekleşen eşkıyalık suçuna uygulanacak müeyyideyle ilgili olarak Kur'an'da "sırasıyla" dört nevi ceza konusunda ittifak halindedirler. Fakat yol kesenle yolu kesilenler arasında bir akrabalık olmaması şartı da aranır. Muhariplere had cezasının yasaklanmasının sebebi, genellikle bu yol kesen akraba ile yolu kesilen arasında para ve malda uzak ta olsa bir ortaklığın mümkün olmasıdır. Akrabasına yardım etmeyen diğer akrabaların malından ihtiyacı kadar zorla alınmasında bir sakınca bulunmamaktadır.¹⁷⁵

Malikiler, Şafiîler ve Hanbelîler dediler ki: akli dengesi olmayan erkek bir deli ve akrabasının eşyasını zor alan eşkiyaya had uygulanmaz. Ancak diğer akli başında

¹⁷³ Bilmen, *Hukukî İslâmîyye*, 3/295; Bardakoğlu, "Eşkîya" 11/463.

¹⁷⁴ Bardakoğlu, "Eşkîya", DİA, 11/463.

¹⁷⁵ Bk. "*...halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, anahtarı elinizde bulunan evlerden ve arkadaşınızdan yiyip içmenizden bir sakınca yoktur...*" (Nur, 61. ayet)

olanların arasında deli, kadın ya da çocuğun bulunması diğerleri hakkında sabit olan had cezasını düşürmez.¹⁷⁶

Yol kesme cezasının Hanefî Şafî ve Hanbelilere bu kapsamına göre yol kesicilere had cezası olmak üzere ayet-i kerimdeki tertibe ettiği gibi görmektedir. Bu ceza Allah'ın tertibinde ilk olarak eğer yol kesiciler sadece malı almışlarsa elleri ve ayakları çaprazlama kesilir. İkinci ise eğer mal almayıp yolcuları öldürmüşlerse öldürülürler ve asma işlemi yapılmaz. Üçüncü olarak eğer hem öldürmüşler hem de malı almışlarsa öldürülüp asılırlar. İmam Malik'e görüşü ise devlet başkanı içtihadın ve dürüm bakarak kararını bağlamaktadır.¹⁷⁷

(إِنَّمَا جَزَاؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ)

*“Allah'a ve peygamberine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri veya asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da buldukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada uğradıkları aşağılayıcı cezadır. Âhirette ise onlar için büyük bir azap vardır”.*¹⁷⁸

Bu ayette sırasıyla dört cezadan bahsedilmektedir. Bizim konumuzu ise “sürgün” değil ilk üç ceza daha çok ilgilendirmektedir.

İlk olarak; Öldürülmeleri hususu.

İkinci olarak; Asılmaları hususu.

Üçüncü olarak; El ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi.

Dördüncü olarak; sürgün edilmeleri.

¹⁷⁶ Zuhaylî *el-Fıkhu'l-İslamî*, 7/420.

¹⁷⁷ Zuhaylî *el-Fıkhu'l-İslamî*, 7/423.

¹⁷⁸ *el-Mâide*, 5/33.

Ayette ağırdan hafife doğru dört nevi ceza zikredilmiş olup bu cezalar eşkıyalık suçunun dört kademedeki karşılığını teşkil eder. Bu sebeple "hem adam öldürüp hem de malını yağma eden eşkıyanın" öldürülmesi veya asılarak öldürülmesi, "sadece adam öldürenin öldürülmesi, mal yağma edenin el ve ayaklarının çapraz kesilmesi, sadece yol emniyetini ihlâl edenin de sürgün edilmesi gerekir. Devlet bu suçlara karşılığı olan cezadan daha ağırını veremez veya bu cezaları affedemez. Ayrıntıda aralarında bazı görüş farklılıkları bulunmakla birlikte İslâm hukukçularının çoğunluğu prensip olarak bu görüştedir.¹⁷⁹

İslam hukukunda eşkıyalık suçu olarak isimlendirilen bu suça uluslararası hukukta "terör", "yağma" gibi isimler verilmektedir. Sadece masum insanların öldürülmesine terör, hem öldürülüp hem de mallarının çalınmasına ise yağmacılık denilmektedir. Terör, "Silahlı taarruz devletin düzenli askeri birlikleri tarafından doğrudan gerçekleştirebileceği gibi silahlı çeteler veya paralı askerler veya terörist gruplar aracılığı ile dolaylı da olabilir," şeklinde tarif edilmektedir. Uluslararası ceza hukuku bağlamında saldırı suçu (**İng.** *Crime of aggression*, **Fr.** *Crime d'agression*, **İt.** *Delitto d'aggressione*) uluslararası toplumun barış ve güvenliğini bozmak suretiyle uluslararası hukuku ihlal eden ve diğer uluslararası suçların işlenmesine zemin hazırlayan en ağır uluslararası suç (supreme international crime) olarak nitelendirilmektedir.¹⁸⁰

Bu terör suçu en ağır suç olarak sayılmasına rağmen uluslararası hukukta bu tür suçlar için ölüm cezası ya da idam cezası verilmemiştir. Bunun yerine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası takdir edilmiştir. Dolayısıyla suçun tanımı ve diğer unsurlarında İslam hukuku ile pozitif hukuk benzerlik arzetsede cezalandırma hususunda farklılık göstermektedir. Fakat 396 maddeden oluşan Tanzanya Ceza Kanununun 145. maddesi 5. fıkranın (a) bendinde " *cinayet, vatana ihanet, silahlı*

---

¹⁷⁹ Bardakoğlu, "Eşkîya" 11/464.

¹⁸⁰ Esat Mahmut Yılmaz, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara), 2011, 38.

soygun veya kaos çıkarma" suçuna karışanlara ceza verileceği kanunlaştırılmıştır.¹⁸¹ Bütün bunlar için "terror" kelimesinin kullanıldığı görülür.

Adı ne olursa olsun bağı ve hirabe suçları arasında benzer ve farklı olan yönler bulunmakla birlikte her ikisinde de ortak nokta halkın ve devletin huzurunu ifsad etmektir. Bu tür suçların cezalandırılması, toplumdaki güvenin sağlanması, her önüne gelenin kendi kendini idareci olmaya kalkmaması, kusurlu bile olsa meşru devlet başkanına itaat edilmesi gerektiği gibi hususlarda toplumu bilinçlendirme amaçlıdır denilebilir.

2.6. İrtidad Suçu Ve Cezası

2.6.1. İrtidadın Tanımı

Klasik İslam fıkında, dinden dönenlerin ölüm cezası ile cezalandırılmaları gerektiği hususu yer alır. Biz de bu konuda eski ve yeni görüşleri değerlendirerek, günümüzde her ne kadar dinden dönenlerin maddi mamada cezalandırılması da bu ifadenin nasıl anlaşılması gerektiği hususunu incelemeye çalışacağız.

Arapçada "radde" fiilinin rubaî bab nakliyle oluşan "irtidat"ın sözlük anlamı: bir şeyden başka bir şeye dönmek demektir. Buna göre, ifti'al babından türeyen ve ism-i fail vezninde olan mürted, sözlükte: dönmek kökünden, dönen anlamına, yani teknik manasıyla İslam dininden küfre, inkâra dönen kişi demektir.¹⁸² Mürted kelimesinin tarifinde bulunması gereken özellikleri dikkate alarak şöyle tanımlanabilir: Akıllı; bulûğa ermiş, müslüman erkek veya kadının; zorlama olmaksızın irtidat kasdı ile; İslam dininde zaruri olarak inanılması gereken şeyleri; tamamen veya kısmen inkar etmesi ve bu inkarını veya inkar sayılabilecek davranışını söz, fiil, alay gibi, kişinin duygularını belirtme yollarından biri ile ortaya koymaya irtidat, bunu yapana mürted denir.¹⁸³ "İrtidat: küfür niyeti, küfür sözü veya küfür ameliyle İslam'dan çıkmaktır. Küfür gerektiren sözün şaka veya inat olması ile bir inanç eseri olması arasında fark

¹⁸¹ https://www.tanzania.go.tz/egov_uploads/documents/CRIMINAL%20PROCEDURE%20ACT.pdf (145. madde) (Erişim: 15.12.2021)

¹⁸² Esra Demirci, *Hadislerde İrtidat Kavramı*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019, 13.

¹⁸³ Muhyiddin b. Şeref en-Nevevî, *Kitabu'l-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, (Cidde: ts.), 21/59.

yoktur.”¹⁸⁴ İbnü'n-Neccar el-Hanbeli, “Mürted, Müslüman olduktan sonra gerek şaka ve gerek gerçek zorlanma olsun, gönüllü olarak küfür kabul edilen kimseye denir,”¹⁸⁵ demiştir. Ali el-Maliki'nin ise “irtidat bir Müslüman açık bir ifade ile veya irtidat gerektiren bir söz veya hareketle kâfir olmasıdır,”¹⁸⁶ şeklinde tarif yapar.

Bir müslümanın İslâm dininin inanç esaslarını veya bu esaslarla sıkı bağı bulunan temel hükümleri tamamen yahut kısmen inkâr etmesi İslâm hukukçuları tarafından özel bir suç tipi olarak ele alınmış, hangi söz ve davranışların ridde suçu oluşturacağı mürtedin İslâm'a dönmesi için alınacak tedbirler ve sağlanacak imkânlar, muhakeme ve infaz prosedürü, mürtedin hak ve borçları gibi hususlarda ayrıntılı bir hukuk doktrini oluşturulmuştur.¹⁸⁷

2.6.2. İrtidadı Yasaklayan Deliller

Dinden dönme suçunun dünyadaki cezası ile ilgili olarak ayetlerde, mürtedin amellerinin boşa gideceğini beyan eden ayetlerin¹⁸⁸ dışında bir cezaya, sarahaten rastlanmamaktadır.

Ayetlere göre Müslüman olan kişi irtidat ederse dünyadaki bütün amellerinin boşa çıkacaktır. Kim irtidat edip sonra İslam'a dönerse, ne ameli ne de yaptığı hac batıl olur. Kim de Allah'ın kulları için rızık olarak şariat koyduğunu inkâr ederse, imanını şartını yitirdiği için ameli boşa gitmiş olur ve kıyamet günü hüsrana uğrayanlardan olacaktır, çünkü o, ebedî olarak ateşe girecektir. Nitekim irtidattan bahseden başka bir ayette bu gerçek şöyle ifade edilir:

---

¹⁸⁴ Muhammed Murteza ez-Zebidî, *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, (Lübnan: by, ts), 8/92; İsmail b. Muhammed el-Cevheri, *es-Sihah fi'l-Lüga ve'l-Ulum*, (Lübnan: By, 1974), 1/474; Uslu, *İslam Hukukunda Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*, 70.

¹⁸⁵ Uslu, *Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*, 70.

¹⁸⁶ Uslu, *Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*, 70.

¹⁸⁷ Mustafa Fayda, "Ridde", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/91.

¹⁸⁸ Bk. (Sizden kim dininden dönüp inkârcı olarak ölecek olursa, (iyi bilsin ki), dünyada ve ahirette amelleri boşa gitmiş olanlar işte bu gibilerdir. Cehennemlik olacak olanlar da bunlardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Bakara, 2/217; Ayrıca bk. Maide, 5/5; En'am, 6/88; Zümer, 39/65.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ)

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönecek olursa, (bilsin ki) Allah yakında onların yerine öyle bir topluluk getirecektir ki, Allah onları sevecek, onlar da Allah'ı sevecektir. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurlu davranacaklar; Allah yolunda Cihad edecekler ve bu uğurda hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmayacaklardır. Bu Allah'ın lütfudur ki, dilediğine verir. Allah ise lütuf ve keremi pek geniş olan ve her şeyi hakkıyla bilendir.”¹⁸⁹

Bu ayet, Peygamberimizin(sas) vefatından sonra irtidat olaylarının yaşanacağından önceden bildirilmesi hususunda Allah'tan bir hatırlatmaydı. Ayete göre, artık onun dininin değiştirmeyeceği, değiştirilemeyeceği ve irtidat etmeyenlere vaat edilen şeyleri açıklamaktadır.

Bu ayetler irtidatın büyük suç olduğunu beyan etmektedir. Biz burada, daha ziyade, dinden dönenin öldürülmesi gerektiği hususunda, ayetlerde bir işaretin olup olmadığını araştırmak istiyoruz. Bazı araştırmacılar, Kur'an'da mürtedin öldürülmesi ile ilgili emrin varlığını savunmuşlardır:

Fıkıh kitaplarında da genellikle mürtedin hak ettiği cezaya bu ayetler delil gösterilmekte, ayetlerdeki dünyevi azap ve amellerin boşa gitmesi ifadeleri ile ölüm cezasının kastedildiği ifade edilmektedir. Akabinde mürtedin öldürülmesini öngören hadisler zikredilmek suretiyle, ayetlerdeki belirsizliğin sünnetle açıklığa kavuşturulduğu savunulur.¹⁹⁰ Öte yandan, Orhan Çeker, mürtedlerin öldürülmesinin gerekçesini derlerde izah ederken; onların Allah'a verdikleri ahidlerini bozmalarının öldürmeyle cezalandırılma gerekçesi olduğu şeklinde yorum yapmıştı.

¹⁸⁹ el-Maide, 5/ 54.

¹⁹⁰ Ebu'l Kasım Abdulkerim b. Muhammed, *el-Aziz Şerhu'l-Veciz*, (Beyrut: 1997), 11/97; İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, (Beyrut; Daru'l-İlm, ts.), 10/74; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, 4/133.

2.6.3. İslama Göre Din Hürriyeti

İnanç hürriyeti Allah'ın insanlığa sunduğu temel haklardandır. Kur'an'da, insanlığa inanç hürriyeti alanında bir sınırlama olmadığı gibi, başkalarının özgürlük alanlarını ihlal etmemek şartıyla herkesin inancını yaşaması hürriyeti bahşedilmiştir. İnsanlığın inanç bakımından hür olduğuna dair şu ayetler örnek ya da delil olarak verilebilir:

*“Sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu olarak bu kitabı hak ile indirdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Sana gelen bu gerçeği bırakıp da onların isteklerine uyma. Her birinize bir şariat ve bir yol, yöntem verdik. **Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi.** Öyleyse hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Allah size hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir”¹⁹¹*

(قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَلِغَةُ ۗ فَلَوْ شَاءَ لَهَدْنَاكُمْ أَجْمَعِينَ)

*“De ki: “En üstün delil yalnızca Allah'ındır. **O, dileseydi elbette sizin hepinizi doğru yolailetirdi.**”¹⁹²*

Bu ayetlere göre Allah'ın iradesi, özgürce kabul ettiği ve başkalarını seçmeye ve onları değiştirmeye ve değiştirmeye kadir olan sünnetullahı göre gerçekleşir. Yani kulun hidayete mi yoksa sapıklığa mı gideceğini bilir, dener ve sapıtırsa kınanır, hidayeti tercih ederse mükâfatlandırılır. Allah Teâlâ dileseydi başlangıçtan itibaren bütün insanlar için tek kitap gönderir ve onları tek çeşit bir ümmet yapar, aynı kitapla mükellef kılardı. Fakat birçok hikmete binaen böyle yapmamıştır. Bunların başında Allah'ın insanı değişme ve gelişme kabiliyetiyle yaratmış olması vardır. İnsanı böyle yarattığı için dinleri de bu fitrat çizgisine uygun kılmıştır.¹⁹³ Hz. Peygamber de (sas) insanlardaki değişimin zorla ya da baskıyla değil, kendiliğinden gerçekleşmesi için kimseye baskı yapmamış, diğer innaç gruplarıyla asgari müştereklerde uzalaşarak

¹⁹¹ el-Maide, 5/ 48.

¹⁹² el-En'âm, 6/ 149.

¹⁹³ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/717/48-ayet-tefsiri> (Erişim: 15.12.2021)

Medine'de temelleri atılan ilk Müslüman devletin diğer inanç gruplarıyla yaşama biçiminin temelini "Medine Vesikası" ile göstermiştir.¹⁹⁴

2.6.3.1. Medine Sözleşmesi (Vesikası)

Medine Site Devleti'nin uygulamalarına güvenen ve kabul eden Yesrib'li tüm inanç grupları ya da vatandaşlar ile Ensar ve Muhacirlerden oluşan Medine müslümanlarının bir arada barış içinde yaşayabilmeleri için, Hz. Muhammed(sas) tarafından bir anayasa düzenlendi. "Medine vesikası" denilen bu anayasada çok çeşitli maddeler yer almaktadır. Bunlar arasında konumuzu yani inanç hürriyetini ilgilendirenlere temas etmek istiyoruz:

"16. "Yahudilerden bize tâbi olanlar, zulme uğramadan ve onların düşmanlarıyla yardımlaşmadan yardımımıza hak kazanacaktır."

"25/a. "Beni Avf Yahudileri müminlerle birlikte tek bir ümmettirler. Onlar kendi dinlerine, Müslümanlar da kendi dinlerine göre (özgürce) yaşayacaklardır."

"37/b. "Taraflardan hiç biri ötekisine karşı bir suç işleyemez. Ayrıca haksızlığa uğrayana da yardım edilecektir."

Medine şehir devletini oluşturan toplulukları, bunların birbiriyle ve yabancılarla ilişkilerini, bu toplulukların idarî ve adlî yapılarını, fertlerin sahip olduğu din ve vicdan hürriyetini belirli esaslara bağlayan metin şekil bakımından bugünkü anayasalardan bir hayli farklı olmakla birlikte muhtevası itibariyle anayasa mahiyetindedir.¹⁹⁵ Bu anayasada irtidatla ilgili doğrudan herhangi bir madde bulunmaması dikkat çekmektedir.

2.6.4. İslam Hukukçularının İrtidat Hakkındaki Görüşleri

Fakihler arasındaki genel kabul gören kanaate göre, mürted, tövbe ederek İslam'a geri dönmezse öldürülür. İmam Şafii, İslamdan dönen mürtedin öldürüleceğini

¹⁹⁴ Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2019), EK-2/212-215.

¹⁹⁵ Özkan, "Medine Vesikası", DİA, EK-2/213.

ve bu hükmün sabit olan bir ilme dayandığını ifade etmektedir.¹⁹⁶ İrtidat eden erkeğin öldürülmesi lazım geldiği hakkında icma ettiği söylenmiştir. Hanefiler hariç, cumhura göre irtidat eden kadın da öldürülür. Hanefilere göre ise, irtidat eden kadın öldürülmez, ancak İslam'a dönmesi için zorlanır. Zorlamak da, İslam'a dönünceye ya da ölünceye dek hapsedilmesi şeklinde olur. Öldürme cezası, savaşa fiilen katılana mahsus sayılır ki o da kadın değil erkektir. Çünkü kadın, sadece niyeti sebebiyle savaşçı kabul edilemez.”¹⁹⁷

Klasik fıkıh kitaplarında yer alan irtidat suçunun cezasının idam olduğu yönündeki hükmün sırf şüpheleri sebebiyle dinden çıkmış olan mürtedle ilgili olmadığı daha açık bir ifade ile dinden çıkmanın tek başına idam cezasını gerektiren bir suç olarak görülmediği; bu cezanın, irtidadıyla birlikte İslam toplumuna karşı savaş eylemine girişenler için öngörüldüğü anlaşılmaktadır.¹⁹⁸

Hanefilerin muharip olmadığı gerekçesinden hareketle irtidat eden kadınının öldürülmeyeceği yönündeki anlayışı bu düşünceyi destekler mahiyettedir. Mürtedin hemen acilen öldürülmesinin bir tehlikesi şudur. İleride tekrar Müslüman olma ihtimalini ortadan kaldırmış olmaktadır. Bu sebeple mürtedin öldürülmesi kendi içerisinde çelişkilidir. Ayrıca, mürtedi öldürürseniz iki yüzlü insanlar yetiştirmiş olursunuz. Bu tolerans sebebiyle de farklı inanç mensupları İslam toplumu içerisinde huzurlu bir şekilde yaşayabilmişlerdir.¹⁹⁹ Saffet Köse'nin bu kanaatine Orhan çeker ise " Saffet Hoca'nın biraz önce belirttiği “mürtedin öldürülmesi” meselesini insan hakları ve fikir hürriyeti yönünden ele alırsanız yanlış olur kanaatindeyim. Verilen sözden caymak olarak düşünülmelidir, Çünkü ayeti kerimelerde Müslümanken dinden dönenlerin ahdi bozdular şeklinde ifade ediliyor. Sözden caymak olarak düşünürseniz

---

¹⁹⁶ Şafii, Muhammed b. İdris (150-204 H.), Er-Risale, Thk. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrut: El-Mektebetu'l-İlmiyye, ts), 480.

¹⁹⁷ Zuhayli, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletüh*, (Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1996), 7/465.

¹⁹⁸ Saffet Köse, *İslam Hukuku Açısından Din ve Vicdan Hürriyeti*, (İstanbul: İz yay., 2003), 100- 103.

¹⁹⁹ Saffet Köse, "Mezheplerarası Ve Mezhepleriçi Etkileşim", Editör: Abdullah Acar, *İmam-ı Azam Ve Birlikte Yaşama Hukuku tebliğler Kitabı*, (Eskişehir: ESOGU yay. 2015), 33.

mürtedin de öldürülmesi, zamanına göre makul görülebilir,"²⁰⁰ şeklinde cevap vermektedir.

Zamanımızdaki irtidatın bariz örneklerinden biri, bazı kimselerin Allah'a, Resulüne hakaret içeren sözleridir. Bu sözlerin nasıl ve hangi, şartlarla söylenmesi halinde Allah katında mürted sayılacakları konusu özel bir araştırma konusudur.

Ancak, günümüzde yürürlükte olmasa da islam hukukunda mürted için öngörülen sıralı hükümleri özetlemek istiyoruz:

Öncelikle; mürted "*İnkâr edenlere söyle, eğer yaptıklarına son verirlerse geçmiş günahları bağışlanacaktır. Yaptıklarına devam ederlerse, daha öncekilere geçmişte ne yapıldığı bellidir.*"²⁰¹ ayeti gereği tevbeye davet edilir. Bu davetin süresi hakkında Hanefiler, Şafiiler, Malikiler, Hanbeliler ve diğer tüm ulema bir görüş üzerinde icma etmişlerdir ki bu süre "üç gün" dür. Eğer tevbe ederse onun için hiçbir hükmü yoktur tevbe etmezse o zaman öldürülür.²⁰² Bu konuda Kur'an kıssalarında zikredilen salih (as)'ın kıssasından da şu ayet delil sunulur:

*"Derken onu kestiler. Salih, dedi ki: "Yurdunuzda **üç gün** daha yaşayın. (Sonra helâk olacaksınız.) İşte bu, yalanlanamayacak bir tehdittir."*²⁰³ İslam hukukçularına göre mürted tövbe etiğinde Allah kabul eder, eğer geri dönmezse cezası öldürülmektir. Çünkü Hz. Peygamber(sas) mürted hakkında şöyle buyurmuştur: *"Dinini değiştireni öldürün."*²⁰⁴

Hz. Ömer de hangi suç yapmış olursa olsun suçlunun ve fiilinin pişman olması ve tövbe etmesi için vakit vermiştir. Bir rivâyette Irak halkından bir grup İslâm dinini terk etmişti. Bu durum Hz. Ömer'e bildirildiğinde şöyle söylemiştir: "Onlara ilk başta İslâm'ı arz edin ve Allah'tan başka ilâh olmadığını kabul ettiklerine dair söz alın. Eğer kabul ederlerse onları bırakın. Kabul etmezlerse onlarla savaşın." Irak'taki

---

²⁰⁰ Orhan Çeker, "İbadet ve Muamelatta Şafii Hanefi Hukukunun Yansımaları", Editör: Abdullah Acar, *İmam-ı Azam Ve Birlikte Yaşama Hukuku tebliğler Kitabı*, (Eskişehir: ESOGU yay. 2015), 41.

²⁰¹ el-Enfal,8/ 38.

²⁰² İbni Kudame, *el-Mugni*, 9/4-5

²⁰³ Hud,11 /65

²⁰⁴ Buhârî, Cihad, 149.

mürtetlerden bir kısmı İslâm'ı yeniden kabul ettikleri için bırakılmış, diğerleri ise kabul etmediği için öldürülmüşlerdir. Bir başka rivâyette de şöyle zikredilir: Amr b. As Hz. Ömer'e yazdığı mektupta, bir Müslümanın olup kâfir olduğu ve defalarca da İslam'a vgirip çıktığını yazmış ve bu kişi hakkında ne yapacağını sormuştu. Hz. Ömer ona şu şekilde cevap vermiştir: "Allah'ın onlardan kabul ettiği bir şeyi olursa bile sen de kabul et. Ona tekrardan İslâm'a davet et ve arz et. Eğer İslam tekrar kabul ederse ne ala, tekrar etmezse boynunu vur."²⁰⁵ Hz. Ömer'in mürtedler hakkındaki uygulamaları hususunda daha başka hadisler de mevcuttur.²⁰⁶

Hz. Ali döneminde mürtedlere ne yapılacağı hakkında soru sörken şöyle cevap vermiştir: "Mürted üç defa tövbeye istenir. Eğer tövbe kabul ederse bağışlanır eğer etmezse öldürülür." Kendisi de irtidat edenlere hemen bir cezâ uygulamamış, usûl gereği önce mürtedlerden tövbe etmelerini istemiştir ve onlara üç gün bazen de bir ay vakit vermiştir.²⁰⁷

2.6.5. Mürtedin Cezası

Kur'ân'da irtidat kelimesinin fiil kalıbıyla zikredildiği ayet sayısı sekizdir.²⁰⁸ Bu ayetlerde dinden dönenler için dünyevî bir ceza zikredilmediği görülür. Hadislerle Raşid halifelerin uygulamaları hariç tutulursa bu ayetlere göre dinden dönüp irtidat edene insanların uygulayacağı bir ceza yok gibi gözükmektedir. Ayetlerdeki ceza da Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetidir. Dünyadaki insanların laneti ise, bu mürtedlerin dışlanması, bazı konularda mahrum bırakılmaları olarak düşünülebilir. Mesela, ilgili ayetlerde "*Andolsun ki Allah'a ortak koşarsan, işlerin şüphesiz boşa gider*"²⁰⁹, "*İçinizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, dünyada ve âhirette amelleri boşa gidenler işte bunlardır. Cehennemnin dostları da bunlardır ve orada onlar devamlı kalıcıdırlar*"²¹⁰ ve "... Allah'ın indirdiğini beğenmeyenlere: "Bazı konularda size uyarız" derler. Allah onların gizli konuşmalarını bilir. Melekler,

²⁰⁵ Buhârî, Diyat, 66.

²⁰⁶ Buhârî, Diyat, 57.

²⁰⁷ Buhârî, Diyat, 74.

²⁰⁸ Bk. el-Bakara 2/217; el-Maide 5/21 ve 54; el-Yusuf 12/96; el-Kehf 18/64; İbrahim 14/43; en-Neml 27/40; Muhammed, 47/25.

²⁰⁹ ez-Zümer, 39/ 65

²¹⁰ el-Bakara, 2/ 217

yüzlerine ve sırtlarına vurarak ruhlarını alırken halleri nice olur? Böylece Allah'ı hiddetlendiren şeye uyup, onu razı edecek şeyden hoşlanmadıkları için Allah işlerini boşa çıkarır."²¹¹ buyrularak, mürtedin "amellerinin boşa gideceği" bildirilerek adeta vicdanlara hitap edilmiştir. Bu konuda gizli inkârın da önüne geçildiği söylenebilir.

Bu kişisel uyarının akabinde mürtetlerle mücadele ve bu mücadelenin yöntemi olarak Hz. Ebu Bekir'in hilâfeti döneminde bazı grupların mali görev olan zekâtı vermemeleri üzerine onlarla savaşılmamasını delil olarak kabul edilmiştir. Muhaliflerin namzı kılarız ancak zekâtı vermemekte direnmeleri üzerine; Hz. Ebû Bekir "Vallahi namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşağım. Zekât malın hakkıdır. Vallahi Rasûlullah'a verdikleri bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşağım." şeklindeki uygulaması mürtedlerin öldürülmesi için örnek uygulama kabul edilir.²¹²

Uluslararası hukukta günümüzde karşılığı bulunmayan bu cezanın tarihte özellikle müslümanlar için Endülüs'te uygulandığını unutmamak gerekir. Yani, Müslüman iken Hristiyan olmayan binlerce Müslüman ya öldürülmüş ya da din değiştirmeye zorlanmıştır.²¹³ Halen Çin'de müslümanlara yapılan insanlık dışı İslam'dan vazgeçme uygulamaları da cezasız kalmaya devam etmektedir. Buna karşılık İslam'dan gönüllü olarak çıkan ya da ateist olanlara uygulanacak herhangi bir yaptırım da bulunmamaktadır.

Tanzanya nüfusunun % 38'i Müslüman, % 30'u Hristiyan, % 30'a yakını animist geriye kalanları da diğer inanç gruplarında oluştuğu²¹⁴ dikkate alındığında mürted olanlar için bir cezanın bulunması düşünülemez. Dolayısıyla Tanzanya Ceza Kanununda mürted için öngörülen bir madde yoktur.

Kanaatimizce, Kur'an'da; mürtedin, dünya ve ahirette amellerinin boşa gideceği ve ahirette çetin bir azaba çarptırılacağı dışında, açık bir ceza

---

²¹¹ Muhammed, 47/25-28.

²¹² Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî(ö. 310/923), *Câmi' u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân (Tefsîr-i Taberî)*, thk. Abdulmuhsin et-Türkî, 23 cilt, (Riyad: 2003), 21/430-431.

²¹³ Mehmet Özdemir, "Moriskolar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV Yayınları, 2005), 30/288-291.

²¹⁴ <https://www.insamer.com/tr/ulke-profil-tanzanya/> (Erişim: 15.12.2021)

bulunmamaktadır. Hz. Peygamberin mürted hakkındaki hadisleri ilk okuyuşta İslam'dan dönenlerin öldürülebilecekleri kanaati vermektedir. Fakat hadislerde öldürülmenin haricinde sürgün cezasının da verilebilecek olması, zaman ve şartlara göre öldürme yerine başka cezaların da olabileceğini düşündürmektedir. Öte yandan, Medine Vesika'sı başlığında da nakledildiği gibi o metinde mürtetlerle alakalı bir hükmün bulunmaması da bu öldürme cezasının çok detaylı araştırmalara ihtiyaç duyduğunu ve belki de bu sebeple bu tür ihtilafların yaşandığına delil olarak kabul edilebilir. Klasik İslam hukukuna göre Müslüman iken mürted olup müslüman ülke ile harp halindeki bir ülkeye sığınıp İslam'a ve onun her türlü değerine savaş açanlar için de kullanılan “harbî” kavramının²¹⁵ günümüzde nasıl anlaşılması gerektiğine de işaret vardır. Yine, yukarıda Saffet Köse'nin de belirttiği üzere, aksi takdirde insanları, zorla iman etmeye sevk etmek ve zorla Müslüman kalmalarını sağlamak, münafık olmalarına sebebiyet verebilir.

2.7. Zina Suçu ve Cezası

İslam hukukuna göre zina etmek de büyük suç ve günahlar arasında yer alır. İslam hukukunda zina eden evlilerin öldürülmesi gerektiği hususu da üzerinde tartışılan konular arasındadır. Uluslararası hukukta yine karşılığı bulunmayan bu ceza hakkında ön bilgi verip özellikle recm konusuna temas etmek istiyoruz:

2.7.1. Zinanın Tanımı

Zina, bir erkeğin her hangi bir sahîh akid olmaksızın (nikah) veya haklı bir sebebe dayanmaksızın (mülkiyet gibi), bir kadınla önden cinsel temasta bulunmasıdır. Bu işi yapan erkeğe “zânî”, kadına da “zâniye” denilmektedir. Zina fiilinin, her hangi bir nassa gerek kalmayacak şekilde kötü bir şey olduğunu bozulmamış insan aklı kavrayabilir. Zinaya giden yolların “sedd-i zerâî” “ noktasından engellenmesi hedefleyen İslam Dini, bu sebeple çıplaklığı da yasaklamıştır.

Hanefilere göre zina; “Bir erkeğin, nikâhlısı veya cariyesi olmayan bir kadınla üreme organından cinsel ilişkide bulunmasıdır.”²¹⁶ **Şafilere** göre ise, “erkek cinsel

²¹⁵ Özel, “Harbî”, DİA, 16/112.

²¹⁶ Mehmet, Çelen, *Kur'an ve Sünnet'te Zina Haddi ve Recm*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, 32.

organının bizatihi haram olan kadının cinsel organına girmesidir. Erkek veya kadın ile arkadan yapılan ilişkide önden yapılan gibidir.”²¹⁷ **Malikîlere** göre “ortada meşru bir hak ve meşru olup olmadığı konusunda bir şüphe olmaksızın erkeğin cinsel organının kadının cinsel organına girmesidir.”²¹⁸ **Hanbeliler** ise zinayı “önden ve arkadan yapılan fuhuş fiiline zina denir.”²¹⁹ şeklinde tarif ederler. Hepsine göre aralarında nihak bağı ya da şüphesi olmaksızın bir erkeğin kendine haram olan bir kadınla cinsî mübâşeretle bulunmasıdır. Hanbeliler dübürden birleşmeyi de zina olarak saydıkları anlaşılmaktadır.

2.7.2. Zinanın İsbatı İçin Vesileler

Zina, zina yapanın zina yaptığını açıkça belirterek kendi kendine "itiraf" etmesiyle veya dört adet şahitle ispat edilir.

Yukarıda da nakledildiği üzere "halktan bir adam mescidde iken Hz. Peygamber'in yanına geldi ve zina ettiğini beyan edince ve bunu da dört farklı zamanda tekrar edince bu bir itiraf/ikrar sayılmıştır. Bu sebeple zinanın ispatında delil olarak kabul edilir ve sonra hadd cezası verilir. Elbette zina eden ve kendisine had uygulanacak veya recm edilecek kimsede bulunması gereken bazı ilave şartlar vardır. Bunlar çok kısa olarak şöyle sıralabilir:

1. Zinayı ikrar ederken aklı başında olmak.
2. İkrar esnasında zorlamadan, gönüllü olarak kabul suçunu kabul etmek.

2.7.3. Zina Suçunun Cezası

Kur'an-ı Kerim'de yukarıdaki fukahanın tarif ettiği şekilde zinanın tarifi yapılmamakla birlikte onun çok kötü bir fiil olduğu beyan edilerek öncelikle ona yaklaşılmaması emredilir. Mesela:

(وَلَا تَقْرُبُوا الزَّوْجَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا)

²¹⁷ Çelen, *Kur'an ve Sünnet'te Zina Haddi ve Recm*, 33.

²¹⁸ Mehmet, *Kur'an ve Sünnet'te Zina Haddi ve Recm*, 34.

²¹⁹ Mehmet, *Kur'an ve Sünnet'te Zina Haddi ve Recm*, 35.

"Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur"²²⁰ ayeti zinanın kötülüğüne ve kötü bir yol oluşuna dikkatleri çeker. Bu mutlak beyandna sonra zina edenlere nasıl ceza veileceği hususu bir başka ayette şöyle açıklanır:

(الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَهِدَ عَدَاؤُهَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ)

"Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inaniyorsanız, Allah'ın dinini tatbik hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın! Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun."²²¹

Kur'an'da zina suçunu işleyenlere hapis²²², eziyet²²³ ve celde (sopa) cezası²²⁴ verileceğini öngören üç ayet vardır. Nur suresindeki "Zina eden erkek ve zina eden kadının her birine yüz değnek vurun" mealindeki ayette celde için evli-bekar ayrımı bulunmamaktadır. Dolayısıyla zina edenlerin öldürüleceğine dair Kur'an'da zina cezası olarak recm yoktur.

Sünnette recm ile ilgili olarak Allah'tan başka itaat edilecek kimse tanımayan benim de Allah'ın kulu ve elçisi olduğumu kabul ederek Müslüman olan kişinin kanı ancak şu üç şeyden biri ile helal olur; 1- Evli birkimsenin zina etmesiyle 2- Kısas sebebiyle, 3- Dinini terk edip İslâm toplumundan ayrılması sebebiyle..."²²⁵ ile "Dulun dul ile zinasında recm vardır"²²⁶ hadisleri bulunmaktadır.

Hz. Peygamber'in birkaç kez recmi uyguladığı da rivayet edilmektedir. Bunlardan ilki zina eden iki Yahudi'nin recmidir.²²⁷ Bu recmin hicretin hemen

²²⁰ el-İsrâ,17/32.

²²¹ en-Nur, 24/2.

²²² Bk. "Kadınlarınızdan çirkin filde bulunanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun". Nisa, 4/15.

²²³ en-Nisa, 4/16.

²²⁴ en-Nur, 24/2.

²²⁵ Buhari, "Diyat", 6; Müslim, "Kasame", 25, 26; Tirmizi, "Diyat", 10; İbn Mace, "Hudûd", 1; Nesai, "Kasame", 5, 6.

²²⁶ Müslim, "Hudûd",12; Ebû Dâvud, "Hudûd", 23; Tirmizî, "Hudûd", 8.

²²⁷ Buhari, "Hudûd", 24,37; Müslim, "Hudûd", 26.

akabinde uygulandığı ve zina edenler Yahudi olduğundan veya Kuran'da zina cezası bulunmadığından Hz. Peygamber'in Tevrat ile amel ettiği genellikle kabul edilmektedir.²²⁸

Yine Hz. Peygamber'e, Maiz b. Malik el-Eslemi isminde birisi gelip: "beni temizle" diyerek zina ettiğini dört defa ikrar etmiş, Hz. Peygamber de akli melekesini, sarhoş olup olmadığını ve medeni halini sorduktan sonra onu recmettirmiştir. Recmedilirken kaçmaya teşebbüs eden Maiz için Hz. Peygamber "Keşke bıraksaydınız! Belki tövbe eder de Allah tövbesini kabul ederdi" demiştir. Ayrıca Maiz'i kendisine gönderen kişiye de "Ya Hezzal, Maiz'i elbisenle örtseydin, senin için daha hayırlı olurdu." tavsiyesinde bulunmuştur.²²⁹ Maiz hadisi, ifadeleri farklı olsa da yaklaşık onbeş sahabe tarafından nakledilmiştir ve hadis kriterleri açısından da sahih kabul edilmiştir. İmam Şafii, Maiz'in hicretin ilk yıllarında recmedildiği kanaatindedir.²³⁰

Yine Cüheyne kabilesinden bir kadın zinadan hamile olarak Hz. Peygamber'e gelmiş ve kendisine haddi uygulamasını istemiştir. Hz. Peygamber onu geri çevirerek tövbe ve istiğfar etmesini istemiştir. Kadın daha sonra tekrar gelip yine geri çevrilince Mâiz gibi kendisini de geri çevirmemesini istemiştir. Kadının dul olduğu anlaşılınca Hz. Peygamber "Git doğuruncaya kadar bekle" demiştir. Bu arada Ensardan bir adam kadının bakımını üstlenmiştir. Çocuk doğunca kadın Hz. Peygambere tekrar gelmişse de bu defa da çocuğu süttten kesinceye kadar emzirmesi istenmiştir. Kadın çocuğu süttten kestikten sonra getirdiğinde de Hz. Peygamber "Bu durumda kadını recmederek çocuğu kimsesiz bırakmayız" diyerek onu geri çevirmiştir. Bunun üzerine Ensardan bir adam çocuğun bakımını üstlenince Hz. Peygamber kadının göğsüne kadar çukur kazılmasını ve kadının elbiselerinin üzerine bağlanmasını istemiş sonra da onu recmetmelerini söylemiştir. Recmden sora kadını çukurdan çıkartmış ve cenaze namazını kıldırmıştır.²³¹

²²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 9/40; Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletüh*, 6/42.

²²⁹ Buhari, "Hudûd", 25; Müslim, "Hudûd", 22; Ebu Davud, "Hudûd", 23.

²³⁰ Beyhaki, *Sünen*, 8/225.

²³¹ Müslim, "Hudûd", 22; İbn Mâce, "Diyât", 36.

Ebu Hüreyre ve Zeyd b. Halid'in rivayet ettiği bir hadiste de işvereninin eşiyle zina eden bekâr işçiye(Asif) yüz değnek ve bir yıl sürgün, kadına ise recm cezası uygulanmıştır.²³²

Hadis kitaplarında yukarıda söz konusu edilen recm uygulamalarından başka rivayetler de vardır.²³³ Dolayısıyla recm konusu, ahad değil, mütevatir derecesindeki hadislerle sabittir. Ancak bu rivayetlerde zaman verilmemesi dikkat çekici olmakla birlikte, Hz. peygamber'in (sas), recm cezasının diğer suçlulara sirayet etmesinin önlemek için kasıtlı olarak başka sorular sormadığı ve ravilerin de fazla ayrıntıya girmedikleri şeklinde yorumlar bulunmaktadır.²³⁴

Bütün bu hadisler, zina eden evlilerin taşlanarak öldürüleceği konusunda ilim ehlinin icmama delil kabul edilir. Nitekim recm uygulamaları, Hz. Peygamber dönemi ile sınırlı olmayıp raşit halifeler, tabiin ve sonraki dönemlerde de devam etmiştir.²³⁵

Öte yandan, Lut(as)'ın kavminin aşırıkları sebebiyle gökten taş yağdırılışını anlatan ayetlerin tefsirinde İbnü'l- Arabî; yağdırılan "yağmur" un, "taş yağmuru" olduğu ve bu sebeple livata edenlerin taşla öldürüleceği belirtilmektedir.²³⁶ Dolayısıyla dolaylı şekilde "taş yağmuru"ndan bahsedilmesi ve yağmur kelimesini açıklayan, "*fe sâe mataru'l – mürselîn*" ifadesinde "kötü yağmurdan" bahsedilmesi, bu suçu işleyenlerin taşla recmedileceklerine işaret sayılmaktadır.

Recm cezasının mahiyeti Kur'an'da lafız olarak bulunmayıp sadece işaret yoluyla Lut (as) kıssasında zikredilmesi dikkat çekicidir. Bu çirkin işi yapan kavmini uyaran Lut'a kulak asmadıkları gibi, ona gelen insan suretindeki meleklerle de sarkıntılık etmeye kalkışmaları sonucu, onlar ilahî bir azaba düçar olmuşlardır. Bu cezanın Kur'an'da nakledilmesi, Hz. Peygamberden(sas) de buna yakın manada

²³² Buhârî, "Hudûd", 30, 34, 38; Müslim, "Hudûd", 25.

²³³ Ebu Davud, "Hudûd", 23; Tirmizi, "Hudûd", 22.

²³⁴ Orhan Çeker'in yorumları.

²³⁵ Buhari, "Hudud", 21; Beyhaki, *Sünen*, 8/215.

²³⁶ Muhammed b. Ahmed el- Ensârî el- Kurtubî,(ö. 671/1272), *el-Câmi' li Ahkâmi'l- Kur'ân*, Thk. Abdu'l-Muhsin et-Türki ve Ramazan Argasusî, 20 cilt (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006),9/81.

sağlam rivayetlerin bulunması, recm cezasının ilke olarak varlığını koruduğuna işaret sayılabilir.

Hz. Ebu Bekir'in(ra) halifeliği döneminde kadın kılığında livata yapan bir erkeğin yakılarak öldürülmesini anlatan rivayetler,²³⁷ zina ve daha fahiş fiillerin öldürme ile cezalandırıldığına delil sayılabilir.

Zina, dinin korunmasını istediği beş temel esastan (din, mal, can, nesil, akıl) neslin korunmasına hanel getirmektedir. Çünkü zinanın yaygınlaştığı bir toplumda, nesiller karışacak, evlilik harici nesepsiz çocuklar dünyaya gelecektir. Babası belli olmayan çocuklar korumasız, nafakasız ve şefkatsiz kalarak sağlıksız ve dengesiz yaşayacaklar ve miras problemleri ortaya çıkacaktır.

İnsan doğuştan kıskanç ve bencil olduğundan cinsel alandaki alabildiğine serbestlik, kavgalara, çekişmelere, cinayetlere ve fitnelere yol açar. Günümüzde bunun birçok örneğini görmek mümkündür.

Ayrıca zina, toplumda birçok hastalığın ortaya çıkmasına ve yayılmasına sebep olacaktır ki, günümüzde ortaya çıkan AIDS bunun en büyük şahididir.

Diğer yandan bu tür serbest ilişkilerin akrabalık, hısımlık ve arkadaşlık bağlarını zayıflatacağı hatta düşmanlığa sevkedeceği ortadadır.

Bütün bu gerekçelere binaen zina hem semavî dinlerde yasaklanmış, modern toplumlarda da maddi bir müeyyidesi olmasa da hoş ya da normal karşılanan bir durum olarak kabul edilmemiştir. Hatta şikâyet edildiği takdirde maddi müeyyideleri de bulunan kötü bir fiil olarak kabul edilmektedir.

Buna rağmen Tanzanya Ceza Kanununda zina için öngörülen bir madde yoktur.

---

²³⁷ İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed(ö.751/1350), *et-Turuku'l-hukmiyye fi's-siyaseti's-Şer'iyye*, (Beyrut: b.y., 1989), 140.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA ÖLÜM CEZASI VERİLEN SUÇ ÇEŞİTLERİ

En eski ve en ağır cezalardan birisi olarak bilinen kısas cezası, günümüzde ölüm cezası olarak isimlendirilmektedir. Günümüzdeki uluslararası hukukî uygulamaların temelinde bozulmuş ya da batıl bazı dinî referansların var olduğu bilinmekle birlikte bu yasaların genellikle aklın ürünü olduğu belirtilir ve tarihteki bazı uygulamalardan da örnekler gösterilir. Biz de bu amaçla tarihteki bazı kısas uygulamaları ile İslam hukukundan farklı olarak ölüm cezası verilen ya da ismi değiştirilerek uygulanmaya devam edilen “kısas” cezası, vatana ihanet suçu, tecavüz suçu, rüşvet ve uyuşturucu suçları gibi bazı suçlar için öngörülen cezaları bu bölümde incelemek ve bilgi aktarmak istiyoruz.

3.1. Tarihte Adam Öldürme İçin Öngörülen Ceza

3.1.1. Babillilerde Kısas/Ölüm Cezası

Hız. Âdem'in çocukları arasında yaşanan ilk cinayetten analaşılacağı üzere, tarihsel araştırmalar, insan davranışının ağırlıklı olarak şiddet içerikli olduğunu göstermektedir. İlk devirlerden itibaren şiddet başrolü oynuyor, çünkü güçlüler zayıfları sömürüyordu ve genellikle her kesimde öyleydi. Topluma hâkim olmaya çalışan bir takım kişiler emir ve yasaklama gücünü kendi ellerinde buldurmaya ve sadece kendilerinin tekeliyle sınırlamaya çalışmışlardır. İlkel toplumlarda, bireysel intikam ve güç kullanımı daha sonraları toplumlarda hüküm süren bir ilke ile karakterize edilmeye doğru evrilmiştir. Bilinen en eski cezalandırma yöntemi ve İslam'dan önce Romalılar ve Araplar arasında da bulunduğu bilinen ve Şeriat tarafından da haklı lehine onaylanan şey; suça karışandan kuralına uygun olarak intikam alınma ilkesidir.

İnsanın yaşamına ve fiziksel bütünlüğüne yapılan saldırı insanlık kadar eskidir ve bu konuda bazen güç ve hassasiyet de göz ardı edilebilmektedir. Yani, suç işleme ya da günaha dalma arzusu hemen hemen her hassas insan da dahi ansızın ortaya çıkabilecek seviyededir. İşte din, saldırganlık ve şiddet duygusunun gelişmesini engeller ya da azaltır. Peygamberler gönderilmesine rağmen suç işleme yöntemleri yer ve zamana göre farklılık göstermiş ve işlenmeye devam etmiştir. İslam öncesinde de

belki vahiyden kalan bir eser sonucu ya da vicdan kaynaklı olarak geçmişte cinayet, hırsızlık ve büyüçülük gibi birçok suç için ölüm cezası verildiği tarihi bir gerçektir.²³⁸

Eski toplumlar, öldürme veya dövme ile bilerek veya bilmeyerek yaralama eylemlerini cezalandırma arasında ayırım yapmamaları bakımından benzerdir. Yine kasıtlı ve kasıtsız suçlar arasında da pek ayırım yapmadıkları bilinir.

En önemlisi de ölüm cezası geçmişte en ağır cezalardan biri olarak kabul edildiğinden ve tek yöntem olarak uygulandığından suç işleme tehlikesine düşmemek için fertler tarafından oldukça dikkate alındığı ve bazı suçların azaltılması ile toplumda güvenlik ve istikrarı sağlamada etkin rol oynadığı belirtilir.²³⁹

Kıyas, eski çağlardan beri Babilliler tarafından uygulanmaktaydı, çünkü intikam yasasının prensibi, cana can ve göze göz idi. Babillilerin öldürmek için tuhaf yasaları vardı ve bunların hepsi insan ırkını koruma gayretlerinden kaynaklanıyordu. Bir şahsın satın aldığı evin çökmesi ve satın alanın ölmesi durumunda, mimarına veya binayı inşa edenlere ölüm cezası veriliyordu. Yine eğer alıcının oğlunun ölümüne neden olunursa, satıcının veya inşaatçının oğlunun ölmesine hükmedilirdi. Bir insan bir kıza vurduğunda, saldırganı ölüme mahkûm etmek yerine kızı ölüme mahkûm edilirdi. Bu kanun, Babilliler dönemindeki ortak âdetlerin bir kanunlaştırmasıdır ve aralarında uygulanacak ceza esaslarını ele alır. Yani göze göz ve dişe diş kıyas edilirdi.

Bu nedenle, bu yasa, örneğin suçlulara, borçlulara ve köleliğe karşı muamelede zulüm ile anılır oldu. Kölelik, zina, zorla tecavüz, kundakçılık veya adam kaçırma suçlarını işleyenlere idam cezası verilirdi. Bu yasa, işçi haklarını, ticaret akitlerini, din ve hacr sözleşmelerini ele alıyordu. Hammurabi yasası ayrıca bireysel mülkiyet özgürlüğü dâhil olmak üzere bazı temel haklara saygı gösterilmesini şart koştu ve “beraat-i zimmet asıldır” prensibi kabul edildi.²⁴⁰

---

²³⁸ Benoit Garmot, *crime et justices aux XVIIe et XVIIIe siècles*, (Paris: IMAGO, 2000), 126.

²³⁹ Ali Muhammed Cafer, *Kanûnu'l-Ukûbât ve'l-Cerâim*, (Irak: Müessesâtü'l-Câmi'iyye, 2000), 240.

²⁴⁰ Süleyman b. Abdurrahman el-Hakîl, *Hukuku'l-İnsan fi'l-İslam*, (Riyad: Matbaat-i Melik Fahd, 1994), 20.

3.1.2. Mısır Firavun Hukuku

Mısır'daki firavun uygarlığı MÖ 32. yüzyıldan itibaren başlamış ve ülke o zamandan beri suçlulara ceza uygulamayı kanunlaştırmıştır. Mesele yalnızca mağdurun ailesine bırakılmamış, suçlunun intikamını almak için toplum iştiyakla bu işe sarılmıştır. O zamanlarda bir katile ölüm cezası verilmesinin şekli; başı ya da uzuvları kesilerek veya diri diri ateşe atılarak bir nevi acımasız bir şekilde gerçekleştirilirdi.

Bir kadın ölümle cezalandırılan bir suç işlerse, onun cezası çocuğun doğumundan sonraya kadar infaz edilmezdi. Yine kutsal sayılan hayvanları öldürmek ve büyücülük sebebiyle işlenen cinayetler için ölüm cezası verilirdi.

Firavunlar dneminde yabancı uyruklulara karşı Mısırlılar tarafından işlenen adam kaçırmalar için de ölüm cezası da uygulardı. Nüfusun çeşitliliği ve artması nedeniyle masum bir kişinin ölümüne sebebiyet verilmesi halinde veya yalan yere yemin etmek için de Batlamyus dönemine (Ptolemaios dönemi) mahkemeler ve kanunlar geliştirilmişti.

Yerli Mısırlılar, Yunanlılar ve Yahudiler için ölüm cezası verilmesine en büyük sebep krala itaatsizlik, ya da ona karşı komplo kurmak veya krala hakaret etmektir. Ardından, kişilere veya mülklerine saldırmak, cinayete karışmak veya işkence etmek ve bunu yapabilmesine aracılık edilmesi durumunda bu kişileri ölüm cezasından kimse kurtaramazdı.²⁴¹

3.1.3. Roma Devletinde Kısas

Romalılar'da öldürme, genel insan hakları sistemini etkileyen suçlardan biri olarak kabul edildi ve cinayet suçlarının hükümlerini düzenleyen ilk yasa, kasıtlı cinayet suçunun ölümle cezalandırıldığı Numa yasasıydı. Daha sonra Cornelia Yasası uygulandı. Bu iki yasanın geliştirilmesinden sonra bunlara On İki Levha Yasasını dâhil edildi. Bu yasanın önemi, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere birçok konuda belirgindir:

²⁴¹ Abdullah Abdulkadir Keylanî, *Ukûbetü'l-İ'dâm fi'ş-şerîati'l-İslamiyyeti ve'l-kânunu'l-Mısırî*, (İskenderiye, Menşעתü'l-Meârif, 1996), 30.

Öldürme suçu, üst sınıfa mensup veya yüksek mevki sahibi bir kimse tarafından işlenmişse, bu suçtan sürgünle cezalandırılırdı. Ancak fail orta sınıfa mensup ise boğazı kesilerek cezalandırılırdı. Alt sınıftan ise çarمیha gerilme cezası verilirdi. Sonra asılma cezası, imparatorluk "triboins" döneminde çarمیha gerilmenin yerini aldı.

Asil bir kişiyi öldüren ağır cezalarla cezalandırıldı. Fail önce kırbaçlanır, sonra başı kurt derisinden bir örtüyle sarılır ve ayağına tahta ayakkabılar giydirilirdi. Daha sonra bir inek derisinden yapılmış çantaya konularak nehrin dalgalarına atılarak boğulurdu.²⁴²

3.2. Vatana İhanet Suçu ve Cezası

Klasik suç taksimine göre kişiye ve devlete karşı işlenen suçlar bağmanında devlete karşı işlenen suçlar başlığı altında işlenen "vatana ihanet" suçu kavramı yeni sayılabilir.²⁴³ İslam hukukunda önce İslam'dan dönüp yani irtidat edip Müslüman olmayan bir ülkeye iltica edip oradan da İslam'a ve müslümanlara eliyle, diliyle kısaca her çeşit araçla eski ülkesine savaş açanlara "harbî" denilir ve bunlar aslında dinine ve vatanına ihanet ettikleri için "vatan haini" ya da vatana ihanet suçuyla yargılanırlar.²⁴⁴ Aynen bu hüküm gibi günümüzde de uluslararası hukukta "vatana ihanet" suçu bulunmaktadır. Şimdi bu konuyu incelemek istiyoruz.

3.2.1. Alman Hukukunda Vatana İhanet

Cermen hukukuna göre vatana ihanet edenler suçunun cezası farklı devletiler arasındaki gibidir Germen devletinde ihanet edenler ölüm cezası vermişlerdir.²⁴⁵

3.2.2. İngiliz Hukukunda Vatana İhanet

Kavram - bir terim olarak - devlet kavramının evrimine ve siyasi sistemlerin evrimine bağlı olarak belirsizlikle gölgelendi. Otoriter rejimlerde - eski ve yeni - siyasi açıdan - vatana ihanet, devlet içindeki siyasi muhalifleri cezalandırmak, yargılamak ve

²⁴² Cündi, Abdulmelik, *el-Mevsûatu 'l-Cinâiyye*, 5 cilt, (Beyrut: Daru İhyai't-Turâs, ts.), 676.

²⁴³ Rezzan İtişgen Dülger, "Vatana İhanet Suçunun Kökenleri Üzerine Bir İnceleme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 2*, (2017), 103.

²⁴⁴ Özel, "Harbî", *DİA*, 16/112-114.

²⁴⁵ İtişgen Dülger, *Vatana İhanet Suçunun Kökenleri*, 111.

siyasi yaşam sahnesinden uzak tutmak için suçlamak âdet olmuştur. Devletin, hükümdarın şahsından ayrı bir tüzel kişilik haline geldiği ve hükümdarın bu devletin koruması ve muhafazası ile görevlendirildiği modern demokratik sistemler ışığında, ilke olarak cezayı sorumlu olmamakla birlikte, vatana ihanet suçlarından sorumlu hale gelmiş ve kavramı "*devletin dış güvenliğini bozmak ve halkın meşru haklarına karşı komplo kurmak, ülkeyi düşmana teslim etmek ya da kargaşa ortamı yaratmak*" anlamlarına gelir. Kısaca vatana ihanet denilince öncelikle devleti yöneten en üst düzey yöneticiler anlaşılır ki bu ihanete "ihanet-i uzmnilir. İhanet-i suğr" ise daha çok normal vatandaşlar için kullanılır. Böylece yöneticilerin vatana ihanet suçunu işlemeleri aslında yabancı devletlerin o devletin işlerine müdahalesini veya işgalini kolaylaştırır.²⁴⁶ İngiltere'de vatana ihanet edenler ölüm cezası vermektedir.²⁴⁷

3.2.3. Tanzanya Hukukunda Vatana İhanet

Öncelikle Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti kısacası **Tanganyika** ve **Zanzibar** Birliği 26 Nisan 1964'te gerçekleşti ve **Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti**'nin başlangıcı oldu. O tarihe kadar Tanganyika Cumhuriyeti ve Zanzibar Halk Cumhuriyeti'nden oluşan iki bağımsız devlet vardı ve 1964'te bir birlik anlaşması yaparak Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti devletini kurdular.

Tanzanya Ceza hukukunun 2002 yılında revize edilen maddeleri arasında yer alan 16. maddede aşağıdaki suçlardan bahseder ve bu suçlar genellikle devlete/Cumhuriyete karşı işlenen suçları tarif eder. Ceza Kanununun 39 maddesi ise ihanet suçlarını tarif eder:

YEDİNCİ BÖLÜM İHANET VE HÜKÜMETE KARŞI DİĞER SUÇLAR

39 - (1) Birleşik Cumhuriyet içinde bulunan herhangi bir kişi;

(a) (anzanya)Birleşik Cumhuriyet içinde veya başka bir yerde, **Başkan'a suikast** düzenlemek veya suikast girişiminde bulunmak;

²⁴⁶ Abdulvehhab el-Keyyali ve dğr, *el-Mevsû'atu's-Siyâsiyye*, 7 cilt (Beyrut: Müessesetü'l-Arabiyyeti li'd-dirâsât, 1974), 2/634 vd.

²⁴⁷ İtişgen Dülger, *Vatana İhanet Suçunun Kökenleri*, 115.

(b) Birleşik Cumhuriyet içinde Birleşik Cumhuriyet'e **karşı bir savaş başlatırsa, vatana ihanetten suçlu olacak ve ölüm cezasına** çarptırılacaktır.

(2) Birleşik Cumhuriyet içinde, Birleşik Cumhuriyetin içinde veya dışında, davaya neden olmak veya davayı kolaylaştırmak niyetinde olan veya herhangi bir kişi veya grubu teşvik etmek, ikna etmek, danışmanlık yapmak veya talimat vermek niyetinde olan herhangi bir kişi aşağıdaki eylemler veya hedefler, yani:

(a) Başkan tarafından ölüm, iş göremezlik veya yaralanma veya hapis veya tutukluluk;

(b) Başkanı **hukuka aykırı olarak görevden almak** veya Devlet Başkanının, Devlet Başkanının ve Birleşik Devletler Savunma Kuvvetleri Başkomutanının prestijinden, onurundan ve itibarından yoksun bırakmak;

(c) Birleşik Cumhuriyet Hükümetini **yasadışı yollarla devirmek**;

(d) Birleşik Cumhuriyet Hükümetini, Parlamentoyu ve Birleşik Cumhuriyet Hükümeti Mahkemesini tehdit ederse ve herhangi bir nitelikte olduğu anlaşılan bir yayın veya başka herhangi bir gizli eylem yayınlarak niyetini ifade ederse, suçtur ve ölüme mahkum edilmesi halinde sorumlu olacaktır.

(3) Birleşik Cumhuriyet'e itaat eden herhangi bir kişi-

(a) Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti'nin düşmanlarıyla bağlantılı olan veya Birleşik Cumhuriyet içinde veya başka bir yerde yardım veya koruma sağlayan;

(b) Birleşik Cumhuriyet içinde veya başka bir yerde herhangi bir kişiyi **Birleşik Cumhuriyeti zorla işgal etmeye teşvik** etmek;

(c) Birleşik Cumhuriyeti sınırlamak için kuvvet kullanmak, Birleşik Cumhuriyet Hükümetini kriterlerini veya etkisini değiştirmeye zorlamak amacıyla veya zorlamak veya engellemek veya tehdit etmek amacıyla Birleşik Cumhuriyet içinde bir silah taşırsa, Birleşik Cumhuriyet Hükümetine ve vatana ihanetten suçludur ve **ölüm cezasına** çarptırılır.

(4) Birleşik Cumhuriyet'e bağlı olarak, Birleşik Cumhuriyet içinde veya başka bir yerde, Birleşik Cumhuriyetin düşmanına yardım etme niyetiyle, bu düşmana yardım etmeyi amaçlayan veya sağlayabilecek herhangi bir eylemde bulunan veya Birleşik Cumhuriyet Hükümetinin talimatlarıyla veya Savunma Kuvvetlerinin veya Polis Gücünün işleyişini engellemek veya hayatı tehlikeye atmak vatana ihanetten suçludur ve **ölüm cezasına** çarptırılacaktır.

40. Birleşik Cumhuriyet'in herhangi bir düşmanına yardım sağlamak amacıyla, Birleşik Cumhuriyet içinde veya başka bir yerde Birleşik Cumhuriyet'e tabi olan herhangi bir kişi, 39. Madde uyarınca vatana ihanet suçu işlemiş olur ve ölüm cezasına çarptırılabilir.²⁴⁸

Özetlemeye çalıştığımız Ceza Kanunundan da anlaşılacağı gibi, vatana ihanet suçu tüm ülkelerde ölüm cezasıyla cezalandırıldığı gibi tanzanya'da da aynı şekilde ceza verilmesi öngörülmüştür.

Özellikle Afrika ülkelerindeki iç karışıklıklar, kabile mücadeleleri, dış destekli askeri ihtilallerin sık yaşanmasının azaltılması ile değerli madenlere kendi vatandaşlarının sahip olması, ülkenin tam bağımsızlığının sağlanması, halkın güvenliği, dinî grupların üstünlük mücadelelerinin azaltılması gibi birçok gerekçelere binaen vatana ihanet suçunun kapsamı geniş tutulmaktadır denilebilir.

3.3. Çeşitli Ülkelerde Irza Tecavüz Suçu Cezası

İslam hukukunda tecavüz suçu kısmen zina suçu içerisinde değerlendirilebilir. Fıkıh literatüründe tecavüz, bir erkeğin güç kullanarak zorla bir kadınla zina etmesi şeklinde tarif edilmekte ve buna da “*hetk-i irz*” da denilmektedir.²⁴⁹ İslam hukukunda tecavüzün cezası haddin yanı sıra diyet öngörülmektedir.

Tüm hukuk sistemlerinde kadına tecavüz, büyük suçlardan sayılmıştır. Mesela, zor kullanarak bir kadınla zina eden kişiye Hanefilere göre, had cezası gerekir; ancak

²⁴⁸ <http://staging1.eganet.go.tz/lrct/uploads/documents/sw-1596645891-adhabu.pdf> Erişim tarihi 26.7.2021).

²⁴⁹ Kasânî, *Bedâiu's-Sanâî*, 7/319; Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 3/197.

mehir tayini gerekmez.²⁵⁰ Kadının rızası olmaması sebebiyle burada kadına had cezası yoktur. Hanefiler erkeğin kadını zorlayarak işlediği hetki-ı ırz suçunu, rızasıyla işlediği zina suçundan daha ağır bir suç kabul etmekle birlikte, her iki suç için de zina haddi cezasını uygun görürler. Bu konuda zina haddi ile mehri birleştirmemeyi, hırsızlık suçundaki el kesmeye ve çalınan malın iadesinin gerekmemesine benzeterek bu hükmü verirler. Ayrıca İmam-ı Azam, “Hz. Peygamber (sas) zina eden kadına mehir vermeyi yasakladı”²⁵¹ şeklindeki rivayeti delil olarak faile mehir gerekmeyeceğini söylemiştir. Hanefî mezhebine göre ırza geçme suçu itiyat haline getirilmişse fail siyaseten katl cezası ile cezalandırılır. Irza geçme sebebiyle mağdur ölürse, faile hem had hem de mağdurun diyetinin ödetilmesi cezası verilir.²⁵²

Günümüz hukuk normlarına göre ise cinsel bir amaçla veya cinsel arzuları tatmin amacıyla gerçekleştirilen hareketlerin tamamı birer cinsel davranıştır. Kişilere karşı bu cinsel davranışların gerçekleştirilmesi, cinsel dokunulmazlığın ihlalini doğurur. Cinsel suçlar genel olarak *cinsel saldırı* ve *cinsel taciz* şeklinde iki kategoride ele alınır. Cinsel saldırı suçları mağdurun vücut dokunulmazlığını ihlal suretiyle işlenir. Cinsel taciz suçları ise vücut dokunulmazlığını ihlal etmeksizin işlenebilir niteliğe haizdir.²⁵³ Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar Türk Ceza Kanunu’nda, cinsel saldırı (m.102), çocukların cinsel istismarı (m.103), reşit olmayanlarla cinsel ilişki (m.104) ve cinsel taciz (m.105) başlıkları altında toplanarak cezaî müeyyideye bağlanmıştır. Yol keserek insanların malını, canını ve ırzını namusunu tehlikeye atanlarla özellikle kadınlara yönelik cinsel saldırıda bulunanlar için ölüm cezası takdir edilmiştir. Bazı ülkelerde uygulanan tecavüz suçu için öngörülen cezalar da yine ölüm cezasıdır. Bunlardan ikisini örnek olarak vermek istiyoruz:

3.3.1. İngiltere’de Tecavüz Suçu ve Cezası

Özellikle Batılı devletlerde zina suç olmamakla birlikte kişinin rızası dışında gerçekleşen zina vb. ırza tecavüz suçları için cezalar ihdas edilmiştir. Mesela

²⁵⁰ Serahsî, el-Mebsud, 9: 53; 12: 240; Kâsânî, *Bedâiu’-s- Sanâî*, 7/319.

²⁵¹ Buhârî, “Talak”, 49.

²⁵² Bilmen, *Hukukî İslâmiyye*, 3/320.

²⁵³ Mehmet Reşat Koparan, “5237 sayılı TCK’da Cinsel Saldırısı ve Cinsel Taciz Suçları”, Kayseri, 2009. (Erişim Tarihi: 17.12.2021), <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/197.pdf>.

İngiltere'de Cinsel Suçları tanımlayan kanunda "tecavüz" konusunda şunlar sıralanmıştır:

" İngiltere ve Galler'deki cinsel saldırının yasal tanımı, birinin *rızası olmadan* bir başka kişiye kasıtlı olarak cinsel bir şekilde dokunmasıdır. 2003 tarihli Cinsel Suçlar Yasası, aşağıdakilerin tümü meydana gelirse birinin cinsel saldırıda bulunduğunu söylüyor:

-Başka bir kişiye kasıtlı olarak dokunmak, cinsel saldırıdır ve diğer kişinin bu dokunmaya rıza göstermemesi.

-Diğer kişiye normal gelen dokunmaya karşı tarafın makul olarak kabul etmemesi.

-Dokunma vücudun herhangi bir kısmıyla veya başka bir şeyle olabilir ve şunları içerebilir: Öpüşmek, tecavüze teşebbüs, birinin göğüslerine veya cinsel organlarına dokunmak – giysiler de dahil....

-Cinsel zevk için başka birine baskı yapmak.

-Birini fail üzerinde *cinsel bir eylemde bulunmaya* zorlamak, manipüle etmek veya korkutmak.

-Birinin giysisine cinsel zevk için veya cinsel bir şekilde dokunmak – örneğin birinin eteğini kaldırmak...."²⁵⁴

3.3.2. İran ve ürdün'de Tecavüz Suçu ve Cezası

İslami hükümlerin icra edildiği iddia edilen İran'da adam kaçırma ve tecavüz suçlarından yargılananlar asılarak idam edilmiştir. İdamın, mağdurlar, onların yakınları, yargı ve emniyet yetkilileri ile halkın da hazır bulunduğu bir alanda yapılmaktadır.

²⁵⁴ <https://rapecrisis.org.uk/get-informed/types-of-sexual-violence/what-is-sexual-assault/> (Erişim: 16.12.2021) Metin kısaltılmıştır.

Çocuk yaştakiler için ise ölüm cezası uygulanmamaktadır. Bu suçlardan yargılanan hemen hemen herkesin kanun gereği ölüm cezasına çarptıldığı tespit edildi. İran'da yeni çıkarılan ceza kanunu hâlâ eskileri kanunun himaye ediyor hatta bazı durumlarda kapsamını daha da genişletmiştir. "Ulusal güvenliğe karşı mücadele etme suçu" ve "Allah'a savaş açma suçu" ihdas edilerek bu kişilere ölüm cezası takdir edildi. Yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı, tecavüz, misilleme (aynıyla intikam)i sınır suçları vb suçların ölümle cezalandırılabilen suçlar olduğu belirtilmektedir.²⁵⁵

Ürdün'de de idam edilen 10 kişinin arasında Amman'daki tarihi Roma anfitiyatrosunda turistlere saldırıp bir İngiliz turisti öldürmekten hüküm giyenlerin olduğunu ve idam edilen diğer beş mahkûmün *tecavüz* suçu işlediği haber kaynaklarınca aktarılmaktadır.²⁵⁶

3.3.3. Çin Yasalarında Tecavüz Cezası

Kominizm yasalarıyla yönetilen Çin'de de cinayet ve tecavüz suçlusuna idam cezası verildiği belirtilmektedir. Mesela bir gazete haberi ile yetinmek istiyoruz:

Çin'in İç Moğolistan Özerk Bölgesi'nde birden çok cinayet ve tecavüz suçlarından yargılanan bir kişi idam edildi. Çin Yüksek Halk Mahkemesinden yapılan açıklamaya göre, birden çok cinayet ve tecavüz suçlarını işleyen Cao Cihong, İç Moğolistan'da bulunan Hohhot Orta Halk Mahkemesinin idam kararıyla infaz edildi.

Açıklamada Cao'nun 1996-2005 yıllarında İç Moğolistan'ın çeşitli bölgelerinde cinayet, tecavüz, soygun ve hırsızlık suçlarını işlediği belirtilerek, suçlunun 6 cinayet, ikisi 14 yaşından küçük kız olmak üzere 10 kadına tecavüz vakasına karıştığına dikkat çekildi. Cao'un suçlarının alçak ve vahşice olduğu

---

²⁵⁵ Annual Report on the Death Penalty in Iran 2012, (Nisan 2012), 6. <https://iranhrdc.org/annual-report-on-the-death-penalty-in-iran-2012/> NOT: Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Federasyonu'nun İran İslam Cumhuriyeti'ndeki ölüm cezasına ilişkin Yıllık raporu için bk. https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/pdf_en/NGO_Reports/Rapport_iran_2012_GB_250313_BD_271248413.pdf

²⁵⁶

<https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwj2o4svsdmGh7S/out/A/%C4%B0dam.html> (Erişim tarih 26.7.2021)

vurgulanan açıklamada, mahkûmün, cezanın infazından önce ailesiyle görüşmeyi reddettiği belirtildi.

Yüksek Halk Mahkemesi, Cao'yu ay başında kasten adam öldürme, tecavüz, hırsızlık ve soygun suçlarından idam cezasına çarptırmış ve ömür boyu siyasi haklarından mahrum edilmesine hükmetmişti.²⁵⁷

Hristiyanlık kültürünün baskın olduğu İngiltere, İslam'ı referans aldığını beyan eden İran gibi inanç ve yönetim anlayışı bakımından iki farklı ülke ile hiçbir dini referans almayarak kominizmle yönetildiği bilinen Çin ceza yasalarında tecavüz suçunun cezasının ölüm olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum tecavüz suçunun evrensel bir suç olduğunu göstermektedir denilebilir.

3.4. Rüşvet Suçu

Rüşvet, istenilen menfaate ulaştıran vasıta olduğu için kovaya bağlanan ve kuyunun dibindeki suya ulaştıran ipe benzetilmiştir. Rüşvet'in sözlükteki bir başka anlamı da yapılan iş karşılığında verilen ücret/bahşıştır. Çok çeşitli manalara gelebilen rüşvet kelimesinin tezimize konu olan tarifi; "herhangi bir ücret karşılığında bir vazifeyi üstlenmiş bulunan kamu görevlisinin yetkisini veya vazifesini ya da nüfuzunu kullanarak sağladığı çıkar şeklinde" yapılabilir.²⁵⁸

Rüşvet, bütün dinler tarafından yasaklanmıştır. Mesela, Eski Ahit'te rüşvet, adam kayırma, taraf tutma yasaklanmıştır.²⁵⁹ Adaleti saptırmak için gizlice rüşvet alanın kötü bir kişi olduğu belirtilmiş,²⁶⁰ suçsuz birini öldürmek için rüşvet alan açıkça lanetlenmiştir.²⁶¹ Alıntıladığımız bu birkaç pasaj dahi rüşvetin Yahudi inancı açısından da kabul edilebilir bir şey olmadığını göstermektedir.

---

²⁵⁷ <https://www.cumhuriyet.com.tr/apload/cinde-seri-cinayet-ve-tecavuz-suclusuna-idam> Erişim tarih 25.7.2021)

²⁵⁸ Saffet Köse, "İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu Ve Cezası", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi-11*, (Konya, 2008), 140-141.

²⁵⁹ İncil: Çıkış, 23/8; Yasanın Tekrarı, 16;19.

²⁶⁰ İncil: Süleyman'ın Özdeyişleri, 17/23.

²⁶¹ İncil: Yasanın Tekrarı, 27/25.

İslam inancında da başta Kur'an-ı Kerim ve hadislere göre rüşvet yasaklanmıştır. "*Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin*"²⁶² ayeti ile Hz. Peygamber'in(sas) "*suht*" ile beslenmiş, yani rüşvetle beslenmiş bir vücudun cennete giremeyeceğini ve ateşin kendisine daha layık olduğunu bildiren hadisi,²⁶³ rüşvetin haram oluşuna delil sayılmıştır.

3.4.1. Rüşvet İçin Öngörülen Cezalar

Rüşvet suçu, batı hukukunun temelini oluşturan Roma hukukunda da ağır bir suç kabul edilmiş, Cumhuriyet döneminin ilk hukuk derlemesi olarak kabul edilen on iki levha kanununda rüşvet alan yargıca *ölüm cezası* öngörülmüştür. Rüşvet olayları arttıkça da çeşitli kanunlarla bunun önüne geçilmeye çalışıldığı nakledilir.²⁶⁴

İslam hukukuna göre rüşvet alan ya da veren kimse için ceza olarak ölüm cezası değil ta'zir cezası yani maddi ceza, görevden uzaklaştırma, mesleği yapmasına engel olma gibi cezalar öngörülmüştür.²⁶⁵ Buna karşılık kominizm prensipleriyle yönetilen Çin'de de bir mahkemenin, devlete ait bir varlık yönetim şirketinin asker kökenli başkanının, yakın tarihli bir yolsuzluk davasında verilen en ağır cezalardan birinde 260 milyon dolarlık rüşvet almak, yolsuzluk ve çok eşlilik iddialarından suçlu bularak idam cezasına edildiği nakledilir.²⁶⁶ Buna göre bozulmamış insan fitratı adaletsizliğe tahammül edememektedir. İslam ilkeleriyle idare edildiği iddia edilen bazı ülkelerde rüşvet suçu ile birlikte başka suçlar da işlenmiş ise ölümlerle cezalandırıldığına dair duyurular alınmaktadır.

Rüşvetin yasaklanma gerekçesi olarak; çoğu zaman hediye görüntüsü altında alınıp verilmesi sebebiyle "hakkının haksız çıkmasına sebep olma" yani zulüme sebep olunmasının engellenmesi hedeflemiş olabilir. Yine hukuken izin verilmeyen sonuçların ya da menfaatlerin meşrû hükümler arkasına gizlenip şekli bir meşruiyet zemini hazırlama çabalarının önüne geçme hedeflenmiş olabilir. Yine helâllerin

---

²⁶² el-Bakara, 2/188.

²⁶³ Buhari, "İcare", 16.

²⁶⁴ Köse, *Rüşvet Suçu*, 145.

²⁶⁵ Köse, *Rüşvet Suçu*, 152.

²⁶⁶ <https://tr.euronews.com/apload/260-milyon-dolarl-k-yolsuzluk-ve-rusvet-skandal-na-kar-san-eski-ceo-idam-cezasinaa> (Erişim tarih 25.7.2021)

arkasına gizlenmiş haramlara bulaşmanın toplumu felâkete sürükleyen sebepler arasında olması gerekçesiyle yasaklanmış olabileceği düşünülebilir.

3.5. Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti Suçu

Son yüzyılda insanlığın başına musallat olan hastalıklardan birisi de uyuşturucu belasıdır. Uyuşturucunun insanlığın başta aklına, nesline ve her türlü kötülüğe vesile olacak şekilde diğer başka felaketlerin kaynağı olması sebebiyle son yıllarda uyuşturucu kullanan, imal eden, satan, kısaca her türlü uyuşturucu işi ile uğraşanlara savaş açılmış durumdadır. Bu savaş açma işinde en büyük cezanın ölüm cezası olduğu da bilinmektedir.

Uyuşturucu ve uyarıcı maddeler, kullanıcılarının duygu ve düşüncelerine nüfus ederek davranışlarında ve kararlarında farklılıklara sebep olmaktadır. Bu maddeler insan vücuduna zarar vererek zihinsel ve fiziksel çöküntülere yol açmaktadır. Başlangıçta ağrı kesici olarak kullanımına başlanan maddelerin, zamanla bağıklık sistemine zarar vermesi, zihinsel ve fiziksel farklılıklar ile birlikte çöküntülere yol açması sebepleri ile kullanımı yasaklanmıştır. Dünya genelindeki onlarca ülke de vatandaşlarının uyuşturucunun ve uyarıcı maddelerin bahsedilen etkilerinden koruyabilmek amacı ile yasalar çerçevesinde kullanımı yasaklamıştır. Uyuşturucu ve uyuşturucu maddelerin etkilerine ilişkin yeteri kadar bilgi sahibi olmayan genç neslin kullanım oranını arttırdığı gözlemlenmektedir. Bu bilinçsiz kullanım ile birlikte uyuşturucu ve uyuşturucu madde kullanımından kaynaklanan ölüm oranlarının da arttığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bu maddelerin kullanımının getirmiş olduğu zararların yalnızca birey ile sınırlı kaldığından bahsetmek de mümkün değildir.

Şimdi uyuşturucu hakkında kısa bilgi aktardıktan sonra İslam hukuku ve diğer uluslararası hukukta uyuşturucu için öngörülen cezalar hakkında bilgi sunmak istiyoruz:

Uyuşturucu Türkçe’de yeni bir kelime olup bunun karşılığında Arapça ve Farsça’da muhaddir (örten, kapayan), Batı dillerinde Yunanca narke (uyku) kökünden gelen "narkotik" kelimesi kullanılır. Kullanan kişide adeta uyku benzeri uyuşukluklar oluşturduğu için uyuşturucu etkisi bulunan ve kişide alışkanlık yaratan

maddeler için kullanılmaktadır.²⁶⁷ Dünya Sağlık Örgütü (WHO) uyuşturucu tarifi yaparken; kişide önüne geçilemez şekilde kullanma yahut arzusu oluşturan, kullanılan miktarı gittikçe arttırma eğilimi hissi veren, ruhsal, fiziksel bağımlılık hali yaratan maddeler uyuşturucu madde kavramı içine dâhildir demektedir.²⁶⁸

Dünya Sağlık Örgütü Uzmanlar Komitesi, yaptığı sınıflandırmada uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri sekiz grupta toplamıştır: Buna göre şu maddeler uyuşturucu sınıfına dâhildir:

1. Alkol- barbitürik; Ethanol barbituriques ve methaqualone,diazepom..gibi sedatif teski edici ağrı dindirici bazı ilaçlar.

2. Amfetaminik tipamphetamine, dexaphetamine methamhetamine gibi.

3. Hint keneviri(cannabis) tipi cannabis stavoza'dan hazırlanan marihuana ganja ve haşış gibi

4. Kokain tipi; kokain ve koka yaprakları.

5. Hallüsinojen tipi; mescaline ve psilocybine gibi.

6. Khat tipi; Catha edulis forssk'dan hazırlananlar.

7. Opiace tipi; Marphine, heroine ve codeine yoluyla elde edilen morfin etkisi gösteren methodone ve Pethidine gibi.

8. Uçan eriyik tipi; Toluene, acetone ve tetrachlorue de carbonne gibi.²⁶⁹

3.5.1. Uyuşturucu Madde İmal, Ticaret ve Kullanımı Cezası

İslam hukukunda fukaha arasında mezhep farkı bulunmaksızın esrar, afyon ve diğer uyuşturucuları kullanmanın haramlığı noktasında birleştikleri görülmektedir.²⁷⁰ Bu kanaatlerini esrar, afyon vb. uyuşturucu maddeleri şaraba kıyaslamışlar, onların da

²⁶⁷ Rıza Gökler ve Recep Koçak, *Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı*, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. (2008): 89-104, s. 90.

²⁶⁸ https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1

²⁶⁹ Barahim Mahamat Saleh Chekhadine, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları*, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (Bursa, 2016), 6-7.

²⁷⁰ Tuncay Başoğlu, "Uyuşturucu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/248-253.

sarhoş edicilik vasfına sahip olduğunu söyleyerek, “*Her müskir haramdır*” hadisi²⁷¹ kapsamında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu görüşe mukabil; günümüzde uyuşturucu ticaretinin yol açtığı büyük yıkım dolayısıyla uyuşturucuların şaraba kıyaslanamayacağı, bu sebeple içki haddi yerine *ta'zîren katil* gibi daha ağır cezaların verilmesini savunanlar olduğu gibi suçun hirâbe veya bağy haddi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini söyleyenlerin varlığından bahsedilmektedir.²⁷²

Türk Ceza Kanunu'nun 188. maddesinde de uyuşturucu madde ticareti suçu, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin imali, ithali, ihracı, ülke içinde satılması, satışı arz edilmesi, başkalarına verilmesi (temin etme), sevk edilmesi, nakledilmesi, depolanması veya ticaret amacıyla satın alınması, kabul edilmesi ile işlenen seçimlik hareketli bir suçtur. şeklinde düzenleme yapılarak suç kapsamına alınmıştır.

Uyuşturucu madde ticareti suçu ile "kullanmak" için uyuşturucu madde "bulundurma" suçu birbirine karıştırılmamalıdır. Suçun, uyuşturucu madde ticareti suçu olup olmadığı şu kriterlere göre tespit edilir:

Kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma ile uyuşturucu madde ticareti açısından en önemli ölçüt, yakalanan uyuşturucu maddenin miktarıdır. Saniğin kişisel ihtiyaç sınırını aşacak miktarda uyuşturucu madde bulundurması, uyuşturucu maddeyi kişisel kullanım amacı dışında bulundurduğunun göstergesidir. Kişisel kullanım için kabul edilebilecek miktar, kişinin fiziksel ve ruhsal yapısı ile uyuşturucu veya uyarıcı maddenin niteliğine, cinsine ve kalitesine göre değişiklik göstermekle birlikte, örneğin, Adli Tıp Kurumunun mütalaalarında esrar kullananların her defasında 1-1,5 gram olmak üzere günde üç kez esrar tüketebildikleri bildirilmektedir. Buna göre yıllık kullanım miktarının üzerinde uyuşturucu madde bulunduran saniğin, uyuşturucu maddeyi kullanma amacı dışında bulundurduğu kabul edilmektedir.

Saniğin elindeki uyuşturucu maddeyi başkasına satma ya da devir veya tedarik etme hususunda herhangi bir davranış içerisine girip girmediği araştırılır. Örneğin,

---

²⁷¹ Müslim, “Eşribe”, 67-75.

²⁷² Başoğlu, "Uyuşturucu", DİA, 42/253.

sanıktan uyuşturucu madde satın aldığını söyleyen tanık veya başkaca sanık beyanı varsa, fiil uyuşturucu madde ticareti suçu olarak vasıflandırılır.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin sanık tarafından bulundurulduğu yer dikkate alınarak uyuşturucu maddenin kullanmak için mi yoksa ticaret için mi bulundurulduğu tespit edilmelidir. Kişisel ihtiyacı için uyuşturucu madde bulunduran kimse, bunu her zaman kolaylıkla ulaşabileceği bir yerde bulunduruşu normal bir durum kabul edilir. Uyuşturucu maddenin kolayca ulaşılacak bir yerde zulalanmış olması uyuşturucu madde ticareti yapıldığının göstergesidir.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulunduruş şekli de suç vasfının tespiti açısından önemli ölçütlerden biridir. Uyuşturucu maddenin çok sayıda ve özenli olarak hazırlanmış küçük paketçikler halinde bulunması, her paketçinin içine hassas biçimde yapılan tartı sonucu aynı miktarda uyuşturucu madde konulmuş olması, uyuşturucu maddenin ele geçirildiği yer veya yakınında hassas terazi ve paketlemede kullanılan ambalaj malzemelerinin yakalanması, uyuşturucunun kullanım dışında bir amaçla bulundurulduğu hususunda önemli bir belirti olacaktır.²⁷³

Zamanımızda bu görüşlerden istifade ederek ve diğer uluslararası sözleşme ve belgeler gereği bir kısım Müslüman ülkelerde dahi uyuşturucu kaçakçılarına idama kadar varan ağır cezalar verilmektedir.²⁷⁴

Şimdi uyuşturucu ile ilgili uluslararası sözleşmeler hakkında kısa bilgi sunmak istiyoruz:

3.5.2. Uluslararası Uyuşturucu ve Uyarıcılarla Mücadele Sözleşmeleri

Uyuşturucu madde ticaretinin ve kullanımının önlenmesi uluslararası bir boyut kazanan ve bu maddelerin kötüye kullanılmasını önlemeye yönelik uluslararası sözleşmeler yapılmıştır. Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin kötüye kullanılmasını sınırlama gayretleri, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Uluslararası alanda Amerika Birleşik Devletleri'nin isteği üzerine ilk defa Şangay'da toplanan bir

²⁷³ <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/uyusturucu-madde-ticareti-sucu-cezasi.html> (Erişim: 04.02.2022)

²⁷⁴ Başoğlu, "Uyuşturucu", DİA, 42/253.

komisyonun çalışmalarıyla bu maddelerin uluslararası ticaretine ilk tepki oluşturulmuştur. Şimdi bu tarihi süreç hakkında çok kısa bilgiler aktarmak istiyoruz:

1. 1909 Şanghay Afyon Sözleşmesi

Amerika Birleşik Devletlerinin teklifi ile Şubat 1909 yılında Şanghay'da, Çin, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, Avusturya Macaristan, İran, Portekiz, Rusya ve Siyam temsilcilerinin katıldığı bir toplantı yapılmış, 1 Şubat 1909 tarihinde Şangay'da Milletlerarası Afyon Komisyonu oluşturulmuştur.²⁷⁵ Bu komisyon afyonun kullanılmasını kademeli bir şekilde ortadan kaldırılmasını sağlayacak tedbirlerin alınmasını tavsiye eden kararlar almıştır. Bu sözleşmede afyon kullanma alışkanlığının ortadan kaldırılması, afyon ihracının sınırlandırılması, afyon içeren ilaçların imali ve ticaretinin yasaklanması gibi afyonun kötü bir şekilde kullanılmasını önlemeye yönelik tedbirler öngörülmüştür.

Toplantıya katılan ülkeler, aşağıdaki kararları almışlardır.

- a. Kendi ülkelerinde ve idareleri altında bulunan memleketlerde afyon kullanma alışkanlığının kaldırılması hususunda tedbirler alınmasını.
- b. Afyon ithalini yasak eden memleketlere ihracat yapılmamasını.
- c. Morfinin imal, satış ve stoklarını kontrol etmeye yarayacak tedbirlerin acilen alınmasını,
- d. Avrupalıların Çin'de bulunan afyon kullanma yerlerinin kapatılmasını, içeriğinde afyon bulunan ilaçların imal ve ticaretinin yasaklanmasını ve bu yerlerde ilgili devletlerin, uyuşturucu maddelere dair bulunan milli kanunlarının uygulanmasının temenni ve tavsiye etmişlerdir.²⁷⁶

2. 1912 La Haye Afyon Sözleşmesi

---

²⁷⁵ Arzu, Tuncer, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Ticareti ve Kullanılmasına İlişkin Suçlar*, Doktora Tezi İstanbul Kültür Üniversitesi, (İstanbul 2011), 11.

²⁷⁶ Mehmet Can Akyol, *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, (İstanbul 1994). 37.

“Şanghay afyon sözleşmesine katılan ülkeler 23 Ocak 1912 tarihinde kararlarda tıbbi afyon, morfin, heroin, kokeini, ham afyon, işlenmiş afyon, bu maddelerin sadece tıbbi ve fenni maksatlar kullanmaya anlaşmışlardır.”²⁷⁷

3. 1914 Lahey Afyon Konferansı

Bu sözleşme (1914 tarihli Lahey Afyon sözleşmesi) en temel amaç bazı devletler 1912 tarihli Lahey Afyon sözleşmesi üyeleri olmadığı için bu sözleşme kurulmuştur. Dolayısıyla 1914 Balkan devletleri, Peru ve Osmanlı devleti de bu seneki toplantıya katılmıştır.²⁷⁸

1925 Cenevre Afyon Sözleşmesi

Uyuşturucu maddeleri yasağı bulunmayan İngiltere, Fransa, Çin, Japonya, Hindistan, Hollanda, Portekiz gibi ülkeler için Cenevre’de konu hakkında bir konferans düzenlenmiştir.²⁷⁹

4. 1931 Cenevre Afyon Sözleşmesi

Bu sözleşme 1912 yılında La Haye Afyon Sözleşmesi ve 1925 yılında Cenevre Afyon Sözleşmesi uygulama ve hükümleri tamamlamak için 1931 tarihinde konferans düzenlenmiştir ve 13 Temmuz 1931 yılında bu sözleşme imzalanmıştır. Netice olarak uyuşturucu madde üreten ve ticaret sınırlandırmaktadır.²⁸⁰

5. Sentetik Uyuşturucu Maddeler Hakkında 1948 Paris Protokolü

Cenevre Afyon Sözleşmesi 1931 yılında yapıldıktan sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği ilaçlar kontrol ettiği zaman sağlık problemlerin dikkat çıktığında 1948 bir protokol hazırlanmış ve 29 Kasım 1948 tarihinde de Paris’te üye ülkelerin temsilcileri tarafından kabul edilmiştir dolayısıyla imza atmıştır.²⁸¹

6. 1953 Newyork Afyon Sözleşmesi

²⁷⁷ Akyol, *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, 37.

²⁷⁸ Akyol, *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, 38

²⁷⁹ Tuncer, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Ticareti*, 23.

²⁸⁰ Akyol, Akyol, *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, 38.

²⁸¹ Tuncer, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Ticareti*, 25

1. Afyon kullanımının sadece tıbbi ve fenni ihtiyaçlarda sınırlandırılması.
2. Afyon üretim, ticaret ve kullanımını kontrol altına almak üzere her üretici devlet tarafından resmi müesseseler kurulması.
3. Üretimin, ilgili devlet kuruluşu veya gerektiğinde yetkili hükümet makamları tarafından tayin edilecek bölgelerde ruhsat esasına göre yapılması.
4. Afyon üretiminde başka amaçlarla yapılan haşhaş ekiminin ve haşhaş sakızından üretilen uyuşturucu maddelerin yeter surette kontrol edilmesi.
5. Afyon stoklarının protokolde açıklanmış olan ölçülere göre sınırlandırılması, -Protokole taraf olmayan devletlerden afyon ithalatının yasaklanması.
6. Müsadere edilen afyonlar hakkında ne şekilde işlem yapılacağı.
7. Bir sonraki yıl için tahmin edilen afyon ihtiyaçlarının Daimi Merkez Komitesine bildirilmesi.²⁸²
8. Bir evvelki yıla ait afyon üretilmek üzere haşhaş ekilen sahalardan yüzölçümü ile bu sahalarda üretilen afyon miktarı ile tüketilen afyon miktarının ve stokların, yasadışı ticaret sırasında müsadere edilen afyon miktarı ile üç aylık afyon ithalat ve ihracatının miktarı istatistiklerinin Daimi Merkez Komitesine gönderilmesi.
9. Protokol hükümlerine gözetmek için Daimi Merkez Komitesinin bazı tedbirleri almak yetkilerinin verilmesi: -Protokolün tatbiki esasında ortaya çıkacak ihtilafların Uluslararası Adalet Divanı tarafından halledileceği, karara bağlanmıştır.²⁸³

Bahsedilen bu önemli sözleşmelere ilaveten 1961 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "Tek sözleşme" olarak adlandırılan ve Türkiye'nin de imza attığı bir sözleşme daha imzalanarak, önceki uyuşturucu tanımları ve mücadele yöntemleriyle ilgili diğer hususlarda değişikliğe gidilmiştir. Bunu takip eden yıllarda "1971 Psicotrop

---

²⁸² Akyol, *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, 41.

²⁸³ Mahamat, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları*, 32.

Maddeler Sözleşmesi" ile "1988 Uyuşturucu Ve Psicotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" yürürlüğe girmiştir.²⁸⁴

Yukarıda özetlenen uluslararası sözleşmeler ve belgeler doğrultusunda şimdi Müslüman ve Müslüman olmayan ülkelere dair güncel birkaç örnek vererek konumuza örnek sunmak istiyoruz:

3.5.3. Bazı Müslüman Ülkelerinde Uyuşturucu Cezaları

Uluslararası camiada insan haklarının durumuna ilişkin yayınlanan raporda; "**İran** İslam Cumhuriyetinde, 2011 yılında çeşitli suçlardan toplamda 670 infazın/idam kararı verildiği, bunlardan 81'inin infaz edildiğini belirtildi. Bu idamlar arasında uyuşturucu suçundan idamla sonuçlanan kadın ve erkeklerin sayısının 8 kişi olduğu rapor edildi. Yine, 2012'nin ilk altı haftasında uyuşturucuyla ilgili suçların faileri ile uyuşturucuya bağlı suçlardan ölüm hücresinde yaklaşık 4.000 Afgan mültecini varlığından bahsedilmektedir.²⁸⁵ Müslüman bir ülke olan **Endonezya**'da da idamı bekleyen 87 kişiden 50'si İran İslam Cumhuriyeti'ndeki gibi hüküm giydiği, uyuşturucuya bağlı suçlar için ölüm cezası yani idam yapılmamasına rağmen Singapur, 2008'den bu yana uyuşturucuya bağlı suçluların 326 failini idam ettiğirapor edilmiştir.²⁸⁶ **Malezya** kanunlarına göre de 50 gramın üstünde uyuşturucuyla yakalananlar idam ediliyor. Exposito'nun uyuşturucu suçu sabit görülürse, dava, ölüm cezası verebilen üst mahkemeye taşınacak. Mesela, Malezya'da 1986 yılında uyuşturucu kaçakçılığı nedeniyle iki Avustralyalı idam edilmişti.²⁸⁷

Suudi Arabistan Ceza yasalarında uyuşturucu için zorunlu idam cezası bulunmamasına rağmen, 2009-2011 yılları arasında uyuşturucu sebebiyle idamlarda büyük azalma olmasına rağmen 2012 yılından itibaren idam edilenlerin sayısında yine artışın yaşantığı kaydedilmiştir. Başta Pakistan asıllı vatandaşlar olmak üzere 400'den

²⁸⁴ Detaylı bilgi için bk. Mahamat, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları*, 28.

²⁸⁵ <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/090/2011/en/> (Erişim:31.12.2021)

²⁸⁶ Rapor için bk. <https://www.hri.global/contents/1290>

²⁸⁷ haber için bk. <https://www.haberler.com/malezya-da-uyusturucudan-yakalanan-avustralyalili-7022498-haberi/> (Erişim tarih 26.7.2021)

fazla şahsın ölümcezasına çarptırıldığı ve bunlardan bazılarının infazının gerçekleştirildiği rapor edilmiştir.²⁸⁸ Yine, Suudi Arabistan resmi haber ajansı SPA'nın İçişleri Bakanlığı açıklamasına dayandırdığı habere göre, mahkemenin uyuşturucu suçunun sabit olması sebebiyle Abdullatif Nur Muhammed isimli Pakistanlı hakkında verdiği idam cezası bugün Cidde kentinde infaz edildiği haberi yapılmıştır.²⁸⁹

Bütün bu uygulamalar, uyuşturucu madde kullanımı hakkında açık bir nass bulunmasa da hem sedd-i zera'i' kabilinden hem de yukarıda belirtilen bazı İslam alimlerinin kanaatleri doğrultusunda toplumun menfaati için ve imzaladıkları uluslararası sözleşmeler gereği müslüman ülkelerin iç yasalarına koydukları kanun maddelerinin yansımaları olarak değerlendirilebilir.

3.5.4. Bazı Müslüman Ülkelerinde Uyuşturucu Cezaları

Müslüman olamayan ancak hem kendi inanç sistemleri hem de uluslararası anlaşmalar gereği ceza yasalarına uyuşturucu ve buna benzer her türlü maddelerle uğraşanlar için ölüm cezası konulan birkaç ülkeden örnek vermek istiyoruz:

Çin, büyük nüfusu ile uyuşturucu ticareti için bu işlerle uğraşanlar için çok büyük önem taşıyan büyük bir pazardır. Yerleşik yaygın kanının aksine Çin'e uyuşturucu batıdan geldiği nakledilir. Geldikten sonra ise çok büyük bir kullanım alanı bulmuştur. Daha sonra bu maddelere karşı savaş açan Çin bağımlıları idam yoluna gitmiştir. Bu dönemde binlerce insanın idam edildiği bilinmektedir. Rejim değişiminden sonra, Çin'deki gelişmeler hakkında bilgi edinilememiştir (Sayım, 2000). Afganistan, Pakistan ve İran gibi doğu ülkelerinde özellikle uyuşturucu maddelerin ekimi ve üretimi yapılmaktadır. Bu ülkeler uyuşturucu ticaretinden Önemli bir ekonomik gelir elde etmektedirler. Ancak bunun yanında, giderek kendi ülkelerinde de bu sorunu yaşadıkları gözlenmektedir.²⁹⁰

²⁸⁸ [https://www.hri.global/files/2012/11/27/HRI - 2012 Death Penalty Report - FINAL.pdf](https://www.hri.global/files/2012/11/27/HRI_-_2012_Death_Penalty_Report_-_FINAL.pdf) (Sayfa 28.) Erişim: 31.12.2021)

²⁸⁹ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistanda-uyusturucu-ticaretinden-suclanan-bir-kisi-idam-edildi-374292.html> (Erişim: 15.07.2021)

²⁹⁰ Recep Koçak, *Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı*, 96.

Çin ile aynı coğrafyada bulunan Singapur'da da uyuşturucu suçu nedeniyle idam edilmeyi bekleyen 28 suçlunun bulunduğu haber verilmiştir.²⁹¹

3.5.5. Uyuşturucuyla Mücadelenin Gerekçeleri

Bazı kanunların gerekçeleri açıkça yazılırken bazı kanunların yazılmamaktadır. Buna rağmen biz fikir yürütmek istiyoruz:

İslâm'ın temel gayesi insanın dünya ve ahiret mutluluğu teşkil etmektir. Bu sebeple "din, can, akıl, nesil ve mal emniyeti"nin sağlanması en temel unsurlardır. Beden ve ruh sağlığını tehdit ettiği için İslama göre haram sayılan alkollü içkilerin yanında her zararlı maddenin yasaklanmasının bu sayılan beş şeyin korunması için de yasak sayılması aklın zaruri düşüncesidir. İnsan aklını ve ruhunu, kısaca maddi ve manevi bünyesine zarar veren insanın iradesini yok edenn, düşünme gücünü harap eden, kısaca mükellef bir insan olmasını engelleyen, kötülükler karşısında zaafa düşüren uyuşturucu maddelerin ve yeryüzünde fesat çıkarma kapsamında yer alan uyuşturucu ticaretinin şarap gibi "haram" sayılması tabii bir durumdur.

Her devletin temel görevinin vatandaşlarının maddi ve manevi sağlıkları korumak, onları her türlü düşmandan korumak gibi bir görevi de takdir edildiğinde devletin maddi düşmanını nasıl öldürme yetkisi varsa manevi bakımdan vatandaşlarını yok etmeye dönük uyuşturucu suçluları için de ölüm cezası takdir etme gerekçesi normal kabul edilmelidir.

3.6. Ölüm Cezasını Kaldırma Eğilimi

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere, İslam hukuku ile modern hukuk arasında ölüm cezası verilen suçlar ve bunlara takdir edilen cezalar arasında kısmen benzerlik bulunduğu söylenebilir. Yani, kasten öldürme, vatana ihanet", terör, tecavüz, uyuşturucu suçları gibi suçlar için ölümle cezalandırma hususları müşterektir. Böylesine büyük ve zararlı suçlarla mücadelede suçlulara ölüm cezası takdir

²⁹¹ <https://www.dw.com/tr/singapurun-insan-haklar-%C4%B1-karnesi-zay%C4%B1f/a-2524709>
(Erişim tarih 25.7.2021)

edilmişken, son yıllarda ölüm cezası ceza kanunlarından çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun sebeplerini kısaca irdelemek istiyoruz:

Uluslararası insan hakları Beyannamesini imzalayan Birleşmiş Milletlere üye ülkeler, bu sözleşmedeki maddelere de uymakla mükellef kılınmışlardır. Uluslararası toplum tarafından benimsenen bu ilkeler, insan nesli için en önemli haklardan biri olan yaşam hakkını herkes için garantilerine almayı gaye edinmiştir. Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi, Afrika İnsan hakları bildirgeleri ile İslam'da insan haklarını temel olarak ilan edilen Kahire Bildirgesi ve Arap şartı insan hakları, yaşam hakkını koruyan ve yasal olarak korunmasını ilan eden yazılı metinlerdir. Kısaca isimlerini zikrettiğimiz bu metinlerde ölüm cezası yerine başka ağır cezalar öngörülmüştür. Şimdi bu metinler üzerinden konuyu izah etmek istiyoruz:

3.6.1. Uluslararası Sözleşmelerde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 3. maddesiyle yaşam hakkını şu ifadelerle güvence altına almıştır: “Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.” Bildirge ayrıca, uluslararası medeni haklar sözleşmesi'nde olduğu gibi, bu hakkın kullanılması için çeşitli garantiler de tesis etmiştir.²⁹²

Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesinin, 6. maddesinin 01. paragrafında “*Yaşam hakkı her insanın doğasında vardır ve yasalara Bu hakkı korumak ve hiç kimse keyfi olarak hayatından yoksun bırakılamaz.*”²⁹³ şeklinde düzenleme yapmıştır.

3.6.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmelerde Yaşam Hakkı

İlgili sözleşmenin 2. Maddesinde şöyle denilir:

---

²⁹² İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 10 Aralık 1948.

²⁹³ Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 23 Mart 1976, 6. Maddesi

1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması.

Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme.

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması.”²⁹⁴

Daha sonra ise, 30 Mayıs 2002 tarih ve 13 No'lu zorunlu Protokol uyarınca ölüm cezası veya infazı Amerikan Konvansiyonu da bu hakkı Sözleşmenin 4. Maddesinde şart koşmuş ve yeniden şöyle düzenlenmiştir: "Her insanın hayatına saygı duyulması hakkı vardır. Bu hak kanunla ve genel olarak bir an önce korunmaktadır. Hiç kimse keyfi olarak hayatından yoksun bırakılamaz.”²⁹⁵

3.6.4. Afrika Sözleşmelerde Yaşam Hakkı

Afrika Şartı'nın 4. maddesinde de hayat hakkı şöyle düzenlenmiştir: "Kişinin kutsallığı ihlal edilemez ve onun hayatına saygı gösterme hakkı vardır ve insanın fiziki ve manevi bütünlüğünü kabul eder ve bu haktan keyfi olarak kimse yoksun bırakılamaz.”²⁹⁶

Afrika sözleşmelerine dâhil edilmesi mümkün olan İslam'da insan hakları denilebilecek "Kahire Bildirgesi'nin "Yaşama hakkı" başlıklı 2. maddesi de şöyle tanzim edilmiştir:

MADDE 2: Yaşam Hakkı

²⁹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950, Madde 2.

²⁹⁵ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 1969/1978, Madde 4.

²⁹⁶ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, 1981/1986. Madde 4.

- a. Allah'ın bahşettiği bir hediye, tüm insanların en kutsal hakkı olan yaşam hakkı yasayla korunur. Bu hakkı tüm ihlallere karşı korumak devletlerin görevidir. Hiç kimse bu haktan yoksun bırakılamaz.
- b. Ölüm cezası ancak suçun işlendiği zaman yürürlükte olan yasaya uygun olarak, en ağır suçlar için uygulanabilir. Bu ceza yalnızca yetkili bir mahkeme tarafından verilecek nihai karara uygun olarak uygulanabilir.
- c. Hakkında ölüm cezasına hükmedilenler af veya cezasının hafifletilmesini talep etme hakkına sahiptir. Uygun görülmesi halinde tüm cezalarda genel af, af ya da ceza indirimine gidilebilir.
- d. Ölüm cezası on sekiz yaşından küçüklere ve hamile kadınlara uygulanamaz.
- e. İnsanoğlunun yok edilmesiyle sonuçlanabilecek araçların kullanımı yasaktır.²⁹⁷

3.6.5. Arap İnsan Hakları Bildirgesi'nde Yaşam Hakkı

Arap İnsan Hakları Bildirgesi'nin ilgili maddelerinde idam cezası kaldırılması tavsiye edilmiş olup yaşam hakkını garanti eden maddeler şunlardır:

Madde-10: İdam cezasına, ancak önemli derecede ağır suçlarda hükmedilebilir. Her idam mahkûmu, af veya cezanın hafifletilmesini talep hakkına sahiptir.

Madde-11: Siyasi bir suçta, idam cezasıyla hükmedilemez.

Madde-12: İdam hükmü, 18 yaşından küçük olana, çocuğunu doğuruncaya kadar hamile kadına ve doğum tarihinden itibaren iki sene geçmedikçe süt anneye uygulanamaz.²⁹⁸

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 6 (2). Maddesi şunları belirtir: "Ölüm cezasını kaldırmamış ülkelerde bu ceza, yürürlükteki mevzuata göre ancak *en ağır suçlar için ceza* olarak verilebilir." denilerek bir ülke çeşitli

²⁹⁷ https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551392957.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2021)

²⁹⁸ Ayhan Ceylan "Arap İnsan Haklar Sözleşmesi", *Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* 18, (Ağustos, 2003).

gerekçelerle idam cezasını kaldırmamış olsa dahi, bunu uygulayamaz, onun yerine ceza kanunlarındaki "en ağır ceza"yı takdir ederler diyerek, ölüm cezasının uygulanmaması konusunda adeta ısrarcıdır.

Ölüm cezasına çarptırılan herkes, özel bir af veya cezanın değiştirilmesini talep etme hakkına sahiptir. Genel af, özel af ya da yerine başka biri verilebilir. Her halükarda ölüm cezası on sekiz yaşından küçükler tarafından işlenen suçlar için ölüm cezası uygulanamaz,

Ne de hamile kadınlara bu cezanın infazı mümkün değildir. Bu maddedeki hiçbir şey, ölüm cezasının herhangi bir kişi tarafından kaldırılmasını geciktirmek veya önlemek için kullanılamaz.²⁹⁹

Yine Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 37 (a) Maddesi, sözleşmeye taraf olan devletlerin aşağıdakileri sağlamak için tüm önlemleri almalarını şart koşar:

"Hiçbir çocuğa işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza uygulanamaz. Ölüm cezası uygulanamaz veya on sekiz yaşından küçük kişiler tarafından serbest bırakılma olasılığı olmaksızın işlenen suçlar için müebbet hapis cezası takdir olunur."³⁰⁰

Ölüm Cezasını Kaldıran Ülkeler

Yukarıda kısaca özetlenen uluslararası bu sözleşmeler, kısas cezasının çeşitli biçimleriyle, ister ölümlerle (asılarak) ister başka bir şekilde kaldırılmasında temel bir dayanak görevi başlamıştır.

Bu nedenle, ölüm cezası uluslararası toplumdan büyük ilgi gördü. Uluslararası gözlemciler, çok sayıda ülkenin bu ölüm cezasının kaldırılması eğiliminde olduğunu tespit etti. Daha sonra bu konum, bunları ortadan kaldırmayı amaçlayan uluslararası veya bölgesel anlaşmalar ve sözleşmeler şeklinde somutlaştı. Bununla birlikte, uluslararası insan hakları hukuku, ölüm cezasını açıkça yasaklamamakta, daha çok kişi

---

²⁹⁹ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 6 (2). Maddesi

³⁰⁰Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi – ICCPR) Madde: 37.

kategorilerini ve ölüm cezasının verilebileceği veya infaz edilebileceği davaları sınırlamaktadır. Bu uluslararası belgeler ve diğer resmi sözleşmeler taraf olan tüm ülkeleri bağlayıcıdır.

Sonunda, Birleşmiş milletler genel kurulunda 1948'de insan hakları evrensel beyannamesini açıkladığında, yasal ve manevi gücü olan bir "uluslararası insan hakları belgesi" taslağı hazırlamak için ilk adım olarak kabul edildi. 1976'da, Birleşmiş Milletler'in bu kapsamlı taahhüdünün verilmesinden otuz yıl sonra, "Uluslararası İnsan Hakları Belgesi" uygulamaya konulduktan sonra gerçek oldu.³⁰¹ O yüzden farklı ülkelerde hangi suç olursa olsun ölüm cezası kaldırmıştır. Aşağıda ölüm cezası kaldırılan ülkeler listelenmiştir:

Mesela Angola, Andora, Avustralya, Avusturya, Belçika, Kamboçya, Cape Verde, Kolombiya, Kosta Rika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Gine Bisav, Haiti, Honduras, Hong kong, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Liechtensten, Lüksemburg, Makedonya, Marşal Adaları, Moldova, Monako, Mozambik, Namibya, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Polonya, Panama, Portekiz, Romanya, San Marino, Slovak Cumhuriyeti. Slovenya, Solomon Adaları, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Uruguay, Vatikan, Venezüella.³⁰²

Ölüm Cezasını Kaldırmayan Ülkeler

Uluslararası hukukta farklı ülkelerde ölüm cezasının (idam) hala verildiği ve uygulandığı ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkeler hakkındaki bir çalışma 2019 yılında yapılmıştır. Bunlar:

Afganistan, Hindistan, Nijerya, Amerika Birleşik Devletleri, İran, Japonya, Tayvan, Kuveyt, Zimbabve, Libya, Tayland, Guyana, Uganda, Bangladeş, Irak, Endonezya, Botsvana, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahamalar, Küba, Belarus, Yemen, Suudi Arabistan, Vietnam, Suriye, Mısır, Güney Sudan, Demokratik Kongo

³⁰¹ Ammar Düveyk, *Ukubetu'l-İdam fi Filistin beyne't-Teşriati's-Sariyeh ve'l-Mevasiki'd-Düveliyye*, Filistin 1999.

³⁰² Betül İşler, *İnsan Hakları Açısından Ölüm Cezası*, s.48.

Cumhuriyeti, Etiyopya, Çin, Sudan, Komorlar, Somali, Barbados, Malezya, Çad, Pakistan, Umman, Singapur, Bahreyn, Kuzey Kore, Ekvatora Ginesi, Filistin, Trinidad ve Tobago, Lesoto, Antigua ve Barbuda, Belize, Dominika, Jamaika, Ürdün.³⁰³ Bu ülkelerde en fazla askerî suç işleyenler ya da vatana hainlik edenler idam cezası çaptırılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen sözleşmeler doğrultusunda Kenya ve Güney Afrika gibi ülkelerde idam/kıyas/ölüm cezası infazları durudurulmuş, bunun yerine ceza kanunlarındaki en ağır cezalar öngörülmüştür. Mesela; Kenyada 3 Ağustos 2009'da, ölüm cezasına çarptırılan 4.000 mahkûmün hepsinin ölüm cezaları ömür boyu hapse çevrildi ve hükümetler, ölüm cezasının suç üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını belirlemek için araştırma yapılmasını emretti.³⁰⁴

Yine, Güney Afrika'da 25 Mayıs 2005'te Anayasa Mahkemesi, ülkede kalan tüm idam cezalarının iptaline ve mahkûmların bir an önce ağır şartlarda hapsedilmesine karar verdi. Hükümetler suçlara karşı sert cezalar vererek halklarının güvenliğini sağlamaya çalışmaktadırlar.

Hükümetin bu kararı ve bu yaklaşımı, verilen cezanın adil mi, suçla orantılı mı, yoksa suçla orantılı mı olduğu konusunda tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu ceza indirimi uluslararası insan hakları standartlarına uygun olabilir. Ancak, hüküm giymiş bir kişinin idam edilmemesinin bir kazanç olduğu düşüncesi suçlu için önemli olabilir. Fakat böyle bir varsayım yeterli değildir. Çünkü hapis cezalarının suçlunun yeniden topluma entegrasyonu ve rehabilitasyonu bazen hedeflenen amaçlardan çok uzaklarda lakabilmektedir.³⁰⁵

---

³⁰³ Betül İşler, *İnsan Hakları Açısından Ölüm Cezası*, Maltepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul, 2020), 45.

2. "Dünya Çapında Ölüm Cezası: 2003'teki Gelişmeler", Uluslararası Af Örgütü. 5 Nisan 2004.

³⁰⁴ Dünya Çapında Ölüm Cezası: 2003'teki Gelişmeler", Uluslararası Af Örgütü. 5 Nisan 2004.

³⁰⁵ Hükümet Gazetesi, Güney Afrika Cumhuriyeti. 19 Aralık 1997.

SONUÇ

İslamî bakış açısına göre hayat yani yaşama hakkı, Allah'ın(c.c) insana karşılıksız, bedelsiz bir ikramıdır. Bu ikram ilk insandan son insana kadar böyle devam edecektir. Bu sebeple o canı korumak öncelikle insanın kendisine daha sonrasında yöneticilere bir hak ve bir yükümlülüktür. Buna rağmen öldürme suçları İlk insan Hz. Âdem'in çocuklarıyla başlamış ve tarihin her döneminde ve her yerde cezalandırılması konusunda istisnasız ittifak edilen bir suçtur.

Dünyada suçlu bile olsa bir insana verilebilecek en ağır ceza ölüm cezasıdır. Bu sebeple yaşama hakkı, sadece ilahi dinlerde ya da İslam hukukunda değil, bütün uluslararası belgelerde ve Anayasalarda da korunan temel bir haktır. Artık hayatta olmayan bir insanın hayat hakkı ile ölen şahsın doğrudan bağlantılı olduğu diğer haklardan yararlanması mümkün olmadığından, sözleşmeler hem yaşama hakkının dokunulmazlığını, hem de bu hakkın korunmasını öngörmektedir. Belki de bu sebeple ya da iyi gibi görünen niyetle bu ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

İslam hukuku ile modern hukuk arasında ölüm cezası verilen suçlar ve bunlara takdir edilen cezalar arasında kısmen benzerlik bulunduğu söylenebilir. Yani, *kasten öldürme, vatana ihanet", terör, tecavüz, uyuşturucu suçları* gibi suçlar için ölümlü cezalandırma hususlarında müşterek oldukları tespit edilmiştir.

Bir insanın sahip olduğu en değerli şey canıdır. Bundan dolayı İslam hukuku, kişinin kendisini intiharla öldürmeyi dahi yasakladığı gibi, başkalarını öldürmeyi de haram saymıştır. Şeriat, cinayeti yani adam öldürmeyi toplumun en ciddi

sorunlarından biri olarak görmüş ve katil kişiden intikam alınmasında diğer insanların hayatlarının garantisi olduğunu öngörmüştür.

İslam hukukunun haksız öldürmeşer için öngördüğü kısas/idam cezası, aslında diğer cezalara oranla daha caydırıcı bir cezadır. Çünkü bu sadece suçlu kişiyi değil, genel caydırıcılığı yönüyle toplumun tamamını etkilemektedir. Çünkü failin bir kişiyi öldürmesi sonucu, gerekli tahkikatın yetkili makam tarafından yapıldığı ve failin mağdurun ölümüne neden olan bir suçu işleyen kişi olduğu ispatlandığı takdirde bunun mutlaka bir cezası olacaktır. Bu suçu işleyen cezası kısas (öldürülme) olması itibariyle, diğer kişilerin bu tür eylemleri yapmaktan kaçınması için bir neden olacaktır. Bundan murat, kısasta hayat olmasıdır. Bu kısasın uygulanmasıyla toplum genel olarak bu suçlardan kurtulacaktır.

İslam hukukunu diğerlerinden ayıran unsurlar arasında kanun koyucuları taklit etmeye teşvik eden şey, zaman ve mekânı sınırlamaksızın devamlı kamu menfaatinin korunmasıdır. Bazı kanun koyucular yazdıkları kanunların 100 yıldan fazla bir süre topluma hizmet edeceğini var sayarken, daha iki yıl bile geçmeden değişiklik yapmak ve toplum yararına yeni yasalar yapılması için çalışmalar yapmak zorunda kalmaktadırlar. Buna mukabil Yüce Allah'ın koyduğu yasanın asırlar geçmesine rağmen hiç değişmemesi ve buna da ihtiyaç hissedilmemesi Allah'ın bir mucizesidir. Bu mucize, bizim için yaşam biçimini sonsuza kadar yasallaştıran bilge hükümdarına aittir ve bu nedenle zaman veya yer değişikliği ile değişmez.

Ölüm cezası, kasten adam öldürme metinlerinde işlenen suçla aynı niteliktedir. Ölüm cezası, câninin canının alınması demek olduğundan belki kınanabilir, ağır gelebilir, fakat mağduru yaşam hakkından mahrum ettiği için bu ceza çok görülmemiştir. Eski çağlardan beri adalet, cezayı işlenen suçun niteliğinden almakla, cezayı da suçun niteliğinden almakla ölçülmüştür. İnfaz, toplumdaki, yanlış yapanın cezalandırılması gerektiği yönündeki insani duyguyu tatmin eder. Ölüm cezası, suçlunun tehlikesi ve suçlunun suçu ile dengelendiği için adalet kavramına da uygundur. İşlediği suç göz önüne alındığında, ölüm cezasını adil bir ceza olarak görüyorum. Fail, kasten adam öldürmede olduğu gibi belli bir tehlikeyi ortaya koyar, cezanın adaleti suç arasında orantılılık gerektirir.

Aslında ceza bu ölüm cezasının meşruluğu ile ilgilidir ve bu cezanın alternatifini adaleti sağlayamaz. Ölüm cezası kaldırılırsa, onun yerine geçen ceza, ağırlık bakımından bir sonraki cezadır. Bu ceza (müebbet hapis) geçici bir cezaya dönüştürülür ve müebbet hapis de eleştiriyi karşı karşıyadır. Bazı düşünürler, insanlık dışı olduğu ve hükümlünün bir gün özgürlüğüne kavuşma ümidini çaldığı için ölüm cezasının ciddi bir suç için uygun ceza olduğunu belirtirler. Günahı hak ettiği ceza ile karşılaşmak gerektiğinde ölüm cezası kaldırılırsa düzenin yerini kaos alacaktır.

Ölüm cezasının sürdürülmesini savunanlar, cezanın kurbanların ailelerinin haklarını güvence altına almak ve suçluları dizginlemek için gerekli olduğunu düşünüyorlar ve bence, kamu düzenini ve bir bütün olarak toplumun güvenliğini, sağlamak için bu önemlidir. Bu şekilde düşünenler suçlunun da aynı fiille cezalandırıldığını, dolayısıyla öldürdüğü gibi öldürüldüğünü, yaraladığı kadar yaralandığını ve bu cezanın kökeninin Kuran'da bulunduğunu yani tahminî değil şer'î bir ceza olduğunu ve Sünnet'te de buna benzer uygulamaların bulunduğunu gerekçesini dile getiriler.

Öte yandan, bir kişi ya da topluma kötü bir şekilde zarar veren bir kişinin ölüm cezasının hafifletilmesi onun rehabilite edilmesinin uygun olacağına delil sayılmaz. Çünkü bu konuda oluşacak bir başarısızlık, o suçluyu yeniden daha büyük bir suç işlemeye itebilir. Dolayısıyla ölüm cezasının uygulanmasının oluşturduğu gözdağı, bireyleri suç işlemeyen önce dikkatlice düşünmeye sevk etmektedir.

Yine, elimizde sağlam bir veri olmamakla birlikte istatistikler, ölüm cezasının kaldırılıp yerine "ağırlaştırılmış hapis cezası" verilmesi, öldürme olaylarının azalmasına vesile olmadığı gibi artmasına sebep olmaktadır.

Şu düşünülebilir: Kıyas cezasında suçlu bir defa ölmektedir, ancak ömür boyu ağır hapisteki kişi her gün hatta her saat ölmektedir. Bu sebeple belki kıyas daha hafif bir cezadır denilebilir. Öyle ki uzun süreli hapis yatanlarda psikolojik travmalar oluşmakta ve hapistede dahi kendilerini öldürebilmektedirler. İslama göre bir kişinin dünyada cezasının verilmesi de ahiretteki cezasını yeniden çekmesini gerekli kılmaz.

Ayrıca, bu Allah'ın hayat var dediği kısas cezasının koymasının hikmetini yok saymaktır. Çünkü Allah'ın bu cezayı koymasının amacı toplumu korumaktır.

İslam hukukunu diğer hukuk sistemlerinden üstün kılan hususlardan biri de, katile verilen cezanın işlediği suça göre orantılı olmasıdır. Zira kasten öldüren kişiye verdiği kısas cezası ile haksız yere öldüren katile verdiği diyet cezası, suçu işleyen failin fiiliyle doğru orantılı bir cezadır. Pozitif hukukta ise bunu görmek mümkün değildir.

Uluslararası hukuk metinlerinde İslam'ın ilke olarak onayladığı fakat icrasını çok detaylı incelemelere bağladığı ölüm cezasını gerektiren irtidat, zina gibi suçlardan bahsedilmemesi bu hukuk metinlerinin seküler oluşuyla izah edilebilir. Buna karşılık İslam hukukunun, yanlışlıkla ölüme sebep olma veya hataen öldürme gibi suçlar için diyet, kefaret gibi hafif ceza öngörmesi veya hiç ceza vermemesi yerine modern hukukun daha ağır ceza öngörmesi ise beşer aklının vahiy derecesinde kuşatıcı ve kavrayıcı olamayacağı ile izah edilebilir.

Uluslararası hukuk ihdas edici güçlü devletler tarafından ölüm cezasının kaldırılıp yerine –kendilerine göre- daha hafif kabul ettikleri hapis cezası verilmesi, suçluların uzun vadede her gün ölüm azabı çekmelerine sebep olacağı akıldan çıkarılmamalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Adevî, Ali b. Ahmed b. Mukrim El-Saidi. *Haşiyetü'l-Adevi ala Şerhi Kifayeti't-Talibi'r-Rabbanî el-Adevi*, Thk. Yusuf el Şeyh Muhammed el-Bakai, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1994.

Akalın, Adnan. "İslam Hukuku Açısından Suçun Unsurları", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi 10*, Kasım, 2013.

Akyol, Mehmet Can. *Hukukumuzda Uyuşturucu Madde Suçları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1994.

Alsan, Zeki Mesud. *Yeni Devletler Hukuku*, Ankara, Güney Matbaacılık, 1950.

Askalanî, Ahmed b. Ali b. Hacer. *Fethu'l-Bâri*, Mısır: by. 1371.

Atıf Efendi, İskilipli Muhammed(ö.1926). *İslam Fikhi*, İstanbul: Nehir Yayınları, 1994.

Avcı, Casim. "Hilafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17/539-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Bardakoğlu, Ali, "Diyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9/473-479, İstanbul, TDV Yayınları, 1994.

Bardakoğlu, Ali. "Eşkîya" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 11/463-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Bardakoğlu, Ali. "İspat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22/492-495. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Bardakoğlu, Ali. "Katil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25/45-45. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Baçođlu, Tuncay. "Uyuşturucu", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlâm Ansiklopedisi*, 42/248-253 İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Bereketî, Muhammed Emin el-İhsan el Müceddidi. *et-Ta'rifâtü'l-Fıkhiyye*, Beyrut: Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Bilgili Gökgedik, Kevser Halime. *Hulefa-i Raşidin Döneminde Had Gereği Katil Cezasının İnfazı*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisansı Tezi, İstanbul, 2019.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İşlamiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.

Bilsel, Cemil. *Devletler Hukuku Giriş*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi yayınları, Yayın No:149, 1940.

Boynukalın, Ertuğrul. "Makâsıdü'ş-Şerîa", 27/423-427. *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Boynukalın, Mehmet. "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*. 37/453. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Buhari, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu'l-Müsmedi's-Sahih el-Muhtasar min Umuri Rasulillahi (sav) ve Sünenihi ve Eyyamihi*, (Beyrut: Dâr u Turuki'n-Necat, 1022.

Buhûtî, Mansur b. Yunus. *Keşşafu'l-Gina' an Metni'l-İkna*, Suudi Arabistan: Viziaratu'l-Evkaf, 1432.

Cafer, Ali Muhammed. *Kanûnu'l-Ukûbât ve'l-Cerâim*, (Irak: Müessesâtü'l-Câmi' iyye, 2000.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Tarık Kamhâvî, 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ-i Kütübi'l-Arabiyye, 1992.

Cevherî, İsmail b. Muhammed. *es-Sıhah fi'l-Lüga ve'l-Ulûm*, Lübnan: By, 1974.

Ceylan, Ayhan. "Arap İnsan Haklar Sözleşmesi", *Hukuk Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* 18, Ağustos, 2003.

Cündî, Abdulmelik. *el-Mevsû'atu'l-Cinâiyye*, 5 cilt, Beyrut: Dar u İhyai't-Turâsi'l-Arabî, ts.

Cürcanî, Şerif Ali b. Muhammed. *et-Ta'rifat*, Beyrut, y.y., 1983.

Çeker, Orhan. "İbadet ve Muamelatta Şafii Hanefi Hukukunun Yansımaları", Editör: Abdullah Acar, *İmam-ı Azam Ve Birlikte Yaşama Hukuku tebliğler Kitabı*, Eskişehir: ESOGU yay. 2015.

Çelen Mehmet, *Kur'an ve Sünnet'te Zina Haddi ve Recm*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

Dağcı, Şamil. *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller*, Ankara; Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1996.

Demircan, Adnan. *İslam Tarihi'nin İlk Döneminde Birlikte Yaşama Tecrübesi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Demirci, Esra. *Hadislerde İrtidat Kavramı*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019.

Ebû Fâris, Muhammed Abdülkadir. *el-Kâdî Ebû Ya 'lâ el-Ferrâ' ve kitâbühû el-Ahkâmü's-sultâniyye*, Beyrut: yy, 1983.

Ebu Zehre, Muhammed. (ö.1974), *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Kahire: Dâru'l-Fikri'l- Arabî, 1976.

Esen Hüseyin, "Muhammed Esedin, Hirabe Eşkıyalık Suçuyla İlgili Ayetler İçin Yaptığı Meal Tefsir Üzerine", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20, İzmir, 2004.

Fayda, Mustafa. "Ridde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 35/91. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Fevziye Abdussettar, *Şerhu Kanuni'l-Ukubat*, Kahire: Daru En-Nahdati'l-Arabiyye, 2000.

Firuzabadi, eş-Şirazi, *el-Muhezzeb*, Daru l-Kutubi-l-İlmiyye, Beyrut, 1995.

Gamravî, Muhammed el-Zühri, *es-Siracü'l-Vahhab ala matni'l-Minhac li'n-Nevevi*, Beyrut: Daru'l-Cil, 1987.

Garmot, Benoit. *Crime et justices aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Paris: IMAGO, 2000.

Gökçen, Ahmet - Murat Balcı, "Kasten Öldürme Suçu", *Marmara Ün. Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1-2*, İstanbul, 2011.

Gökler Rıza ve Recep Koçak, *Uyuşturucu ve Madde Bağımlılığı*, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. (2008)

Güleç, Hasan, "İslam'da Keffaretler", D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi VI, İzmir: 1989.

Güneysu, Gökhan. "Uluslararası Hukuk Kuramı Açısından Global İdare Hukuku", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2*, 2015.

Hakil, Süleyman b. Abdurrahman. *Hukuku'l-İnsan fi'l-İslam*, Riyad: Matbaati Melik Fahd, 1994.

Haraşî, Ebu Abdullah Muhammed (ö. 1101/1690). *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ Muhtasarı Halîl, eş-Şerhu's-sağîr 'alâ Muhtasarı Halîl*, 8 cilt. Bulak: Matbaatu'l-kübrâ, 1317.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed. *el-Muğnî fi fikhi'l- İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*. Kâhire: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1968.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem(ö. 711). *Lisânu'l- Arab*, Beyrut; Dâru'l-Lisân, 1956.

İbnu'l-Hümmam, İmam Kemaladdin Muhammed b. Abdulvahid, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, 5 cilt, Beyrut: Daru'l-Fikr, t.s.

İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddin Ebu Abdullah(ö.751/1350). *et-Turuku'l-hukmiyye fi's-siyaseti's-Şer'iyye*, Beyrut: b.y., 1989.

İlhan, Avni. "Şia'da Usulu'd-Din", *Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu*, İstanbul: İSAV yay, 1994.

İşler, Betül. *İnsan Hakları Açısından Ölüm Cezası*, Maltepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

İtişgen Dülger, Rezzan. "Vatana İhanet Suçunun Kökenleri Üzerine Bir İnceleme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2, 2017.

Karaman Hayrettin ve dgr. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

Karaman, Hayrettin. "Fıkıh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/1-14. İstanbul: TDV yayınları, 1996.

Kasanî, Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedaiü's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabi, 1974.

Kavas, Ahmet. "Tanzanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 39/582-586. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Keyyalî, Abdulvehhab ve dğr. *el-Mevsû'atu's-Siyâsiyye*, 7 cilt, 2/634. Beyrut: Müessesetü'l-Arabiyyeti li'd-dirâsât, 1974.

Keylanî, Abdullah Abdulkadir. *Ukûbetü'l-İ'dâm fi's-Şerîati'l-İslamiyyeti ve'l-kânunu'l-Mısrî*, İskenderiye, Menşetü'l-Meârif, 1996.

Köse, Saffet, *İslam Hukuku Açısından Din ve Vicdan Hürriyeti*, İstanbul: İz yayıncılık, 2003.

Köse, Saffet. "İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu Ve Cezası", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi-11*, Konya, 2008.

Köse, Saffet. *Mezheplerarası ve Mezhepleriçi Etkileşim*, Editör: Acar, Abdullah, İmam-ı Azam Ve Birlikte Yaşama Hukuku Tebliğler Kitabı, (Eskişehir: ESOGU yay. 2015.

Köse, Üzeyir. "İslâm Hukukunda Devlet Başkanlığı ve Meşru Devlet Başkanına İsyan Suçu ve Cezası", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7*, 2017.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir(ö. 671/1272), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Thk. Abdu'l-Muhsin et-Türki ve Ramazan Argasusî, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006.

Mahamat Saleh Chekhadine, Barahim. *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları*, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisansı Tezi, Bursa, 2016.

Mergînânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Bekir Abdulcelil(ö. 593/1197). *el-Hidaye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedâ*. thk. Muhammed Adnan, 4 cilt, Beyrut: Dari'l-Erkam, ts.

Mevsilî, Ebu'l-Fadl Mecduddin Abdullah b. Mahmud (ö. 683). *el-İhtiyâr li-Ta'îli'l-Muhtâr*, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1975.

Mutî'î, Muhammed Necip. *Tekmiletü'l-Mecmu'*, 23 cilt. 20/573. Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, ts.,

Özdemir, Mehmet. "Moriskolar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30/288-291. İstanbul, TDV Yayınları, 2005.

Özel, Ahmet. "Harbî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 16/112-114. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Özgür, Mustafa, *İslam Ceza Hukukunda İnfaz*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Doktora Tezi, Isparta, 2019.

Özkan, Mustafa. "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2/212-215. İstanbul: TDV Yayınları, 201.

Remlî, Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs Ahmet (ö.1004/1596). *Nihâyetu'l-Muhtâc İlâ Şerhi'l-Minhac fi'l-Fıkhi alâ Mezhebi'l-İmâm eş-Şafî*, Beyrut: Dar'ul-kutub'ililmiyye, 2003.

Saban, Ahmet, *İslam Ceza Hukukunda Diyet ve Akile Sistemi*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

Shaw, Malcolm N. *Uluslararası Hukuk*, Ed. İbrahim Kaya, 8. baskı (Ankara: TÜBA Yayınları, 2018.

Sağırıcı, Esad Muhammed Said, *el-fıkhu'l-Hanefiyyü ve Edilletühü*, Beyrut: Darü'l-Kelimi'tTayyip, 2008.

Serahsî, Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*, 30 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1993.

Şafak, Ali. "Bağy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 4/451-452. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Şafii, Muhammed b. İdris (150-204). *er-Risale*, Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: El-Mektebetu'l-İlmiyye, ts.

Şekerci, Osman. *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zîr Suçları ve Cezaları*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996.

Şirbînî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib. *Muğni'l-Muhtac*, 5 cilt, Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1995.

Şirbînî, Muhammed b. Ahmed eş-Şirbînî, *el-İkna fi Halli Elfâzi ebî Şuca'*, Mısır: Matbaatu'l-Hibriyye, 1320.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923). *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân (Tefsîr-i Taberî)*, thk. Abdulmuhsin et-Türkî, 23 cilt, Riyad: 2003.

Taşdöğen, Salih. "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan Özel Sayısı*, 2019.

Thomashausen, André. "Güney Afrika'nın Siyasî Evriminde Anayasal İktidar Ve Meşruluk", *Anayasa Yapımı Ve Anayasal Değişim Türkiye'de Anayasal Değişim Beklentileri, Uluslararası Sempozyum Kitabı*, Ed. Ozan Ergül, Ankara, 19-20 Mart 2010.

Tirmizi, Muhammed b. İsa. *Camiu't-Tirmizi*, Thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, Beyrut: Daru'l-Cil, 1998.

Tuncer Arzu, *Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Ticareti ve Kullanılmasına İlişkin Suçlar*, Doktora Tezi İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2011.

Udeh, Abdulkadir, *et-Teşriu'l-Cinai'l-İsslami Mukaranan bi'l-Kanuni'l-Vad'i*, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, t.s.

Uslu, Rifat. *İslam Hukukunda Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, Konya, 1998.

Vanlıoğlu Ahmet, *Zina ve Zararları*, Diyanet İlmî Dergi. Ekim – Kasım- Aralık 1992. C.28. sayı:4.

Yılmaz, Esat Mahmut. *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, 38.

Zanatî, Mahmud Selam. "el-Katlu ve Cazauhu fi't-Takalid'l-Gıbeliyyeti'l-Afrikıyye", *Mecelletü'l-Ulumi'l-Kanuniyye ve'l-İktisadiyye I*, Mısır: Aynı's-Şems Üniversitesi, 1965.

Zebidî, Muhammed Murteza. *Tacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, Lübnan: by, ts.

Zerka, Mustafa Ahmed b. Muhammed, *Diyetü'n - Nefsi's - Şer'iyye Keyfe Nükaddiruha fi haza'l-Asri*, *Mecelletü'l - Mecmeil - Fıkhi'l-İslami*, yıl 2, sayı 3.

Zeylaî, Fahrüddin Osman. *Tebyinu'l-Hakayik Şerhu Kanzi'd-Dakaik*, Mısır: Matbaatu'lKübra el-Miriyye, 1325.

Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhu'l-İslamî ve Edilletüh*, 3. Baskı, 7 cilt. Dımaşk: Daru'l-Fıkr, 1996.

Elektronik Kaynaklar

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ckelere_g%C3%B6re_seri_katiller_listesi
(Erişim tarih 26.7.2021)

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/456841> Erişim tarih 25.7.2021).

<http://staging1.eganet.go.tz/lrct/uploads/documents/sw-1596645891-adhabu.pdf>
Erişim tarih 26.7.2021).

<https://www.cumhuriyet.com.tr/apload/cinde-seri-cinayet-ve-tecavuz-suclusuna-idam> Erişim tarih 25.7.2021)

<https://tr.euronews.com/apload/260-milyon-dolarl-k-yolsuzluk-ve-rusvet-skandal-na-kar-san-eski-ceo-idam-cezasinaa> (Erişim tarih 25.7.2021)

<https://www.dw.com/tr/singapurun-insan-haklar-%C4%B1-karnesi-zay%C4%B1f/a-2524709> (Erişim tarih 25.7.2021)

<https://www.dw.com/tr/singapurun-insan-haklar-%C4%B1-karnesi-zay%C4%B1f/a-2524709> (Erişim tarih 25.7.2021)

<https://www.haberler.com/malezya-da-uyusturucudan-yakalanan-avustralyalili-7022498-haberi/> (Erişim tarih 26.7.2021)

<https://www.insamer.com/tr/ulke-profili-tanzanya/> (Erişim: 15.12.2021)

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/197.pdf>.

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/suudi-arabistanda-uyusturucu-ticaretinden-suclanan-bir-kisi-idam-edildi-374292.html> (Erişim tarih 26.7.2021)

<https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxxLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/ot/A/%C4%B0dam.html> (Erişim tarih 26.7.2021)

<https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxxLroxj1rMYMGF6Grwjj2o4svsdmGh7S/ot/A/%C4%B0dam.html> (Erişim tarih 26.7.2021)

https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/pdf_en/NGO_Reports/Rapport_iran_2012_GB_250313_BD_271248413.pdf

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/186/179-ayet-tefsiri>

https://www.tanzania.go.tz/egov_uploads/documents/CRIMINAL%20PROCEDURE%20ACT.pdf

<https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/uyusturucu-madde-ticareti-sucu-cezasi.html>

https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1

<https://www.stratejikortak.com/2020/12/uluslararasi-hukuk-ic-hukuk-iliskisi.html>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

<https://rsf.org/sites/default/files/constitution.pdf>

<https://almany.com/ar/dict/ar-ar/حقة>

https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551392957.pdf